

**Zvezdan Penezić
Vera Čubela Adorić
Ana Proroković
Ivana Tucak Junaković**

**ZBIRKA
PSIHOLOGIJSKIH
SKALA I UPITNIKA**

Svezak 4

Zadar, 2008.

Izdavač
Publisher
SVEUČILIŠTE U ZADRU
UNIVERSITY OF ZADAR

Glavni i odgovorni urednik
Editor in Chief
Zvezdan Penezić

Tajnik i izvršni urednik
Secretary and Managing Editor
Zvezdan Penezić

Uredništvo
Editorial Board
Zvezdan Penezić, Vera Čubela Adorić, Ana Proroković, Ivana Tucak Junaković

Recenzenti / Reviewers
Doc. dr. sc. Damir Ljubotina
Dr. sc. Pavle valerjev

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Zadar

UDK 159.9.072(035)

ZBIRKA psihologijskih skala i
upitnika / Katica Lacković-Grgin ... <et
al.>. - Zadar : Filozofski fakultet, 2002-
. - sv. ; 30 cm

ISBN 953-6721-04-X (cjelina)

ISBN 953-6721-04-X (cjelina)
ISBN 978-953-7237-35-6 (svezak 4)

PREDGOVOR

Edicija **Zbirka psihologijskih skala i upitnika**, pokrenuta je s namjerom da se našoj psihologijskoj znanstvenoj i stručnoj javnosti omogući korištenje skala i upitnika koje su tijekom niza godina izradili, adaptirali i validirali bivši i sadašnji znanstvenici Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru. Od tada je prošlo nekoliko godina, a svaki novi svezak svjedočio je o kontinuitetu i kvaliteti rada autora.

Naime u današnje vrijeme kada se traže novi instrumenti kojima bi se zahvatile i ispitale različite dimenzije psihološkog funkcioniranja pojedinaca neprijeporna je potreba za razvijanjem novih skala i upitnika koje će zahvatiti nove, ali i kojima će se na novi način zahvatiti neki već poznati konstrukti. Upravo to dolazi i do izražaja u četvrtom svesku, u kojem se predstavljaju skale i upitnici koji su u većem broju nastali kao produkt ideja i promišljanja samih autora, a ne toliko rada na validaciji i prijevodima skala drugih autora.

Četvrti svezak pred čitatelja donosi prikaze osam novih skala. Skale zahvaćaju vrlo širok raspon psihološkog funkcioniranja pojedinaca i nadamo se da će potencijalni korisnici među njima vjerojatno pronaći opet neke skale i upitnike koji će im olakšati rad i provođenje istraživanja. U ovom svesku autori su prikazali skale primijenjene i provjerene na različitim skupinama ispitanika, od djetinjstva (*Skala percepcije roditeljskog ponašanja; Skala agresivnosti za djecu i adolescente*), preko adolescencije (*Multidimenzionalna skala perfekcionizma; Skala socijalnih zaliha; Skala socijalnih strategija*) i razdoblja studija (*Skala osjetljivosti na nepravdu*) pa do odraslih zaposlenih ispitanika (*Upitnik organizacijske klime za srednje škole*), pa i starijih osoba (*Skraćena verzija upitnika važnosti životnih ciljeva*).

Sadržajno i tehnički, prikaz pojedinih izabраниh skala i upitnika organiziran je na način da se i ovaj puta pokušalo sadržajno i tehnički izjednačiti pojedine priloge, na način da se prikaže teorijska podloga konstrukta/predmeta mjerenja, podaci o uputama i primjeni skala, kao i dosta opširni i jasni prikazi psihometrijskih značajki i eventualnih ograničenja. Na kraju se donose i eventualne napomene i sugestije budućim korisnicima, popis osnovne literatura, a na samom kraju i sama skala/upitnik, u svojoj izvornoj formi.

Zbirka psihologijskih skala i upitnika, od svog prvog sveska profilirala se kao priručnik koji je od velike pomoći svim zainteresiranim istraživačima i studentima, odnosno koji olakšava rad svim potencijalnim korisnicima, te potiče na druga istraživanja iz dodirnih područja, ovisno o konstrukt koji je odabran kao predmet istraživačkog interesa. Stoga se nadamo da će i ovaj, najnoviji, svezak naići na širok interes istraživačke zajednice, a mi ćemo se truditi da i u slijedećim svescima donosimo prikaze podjednako kvalitetnih psihologijskih mjernih instrumenata.

Doc. dr. sc. Zvezdan Penezić

Sadržaj

Vera Ćubela Adorić, Marina Jurkin

Skala osjetljivosti na nepravdu (SON) 9

Ivana Macuka

Skala percepcije roditeljskog ponašanja – SPRP..... 23

Marina Nekić

Skala socijalnih strategija..... 35

Marina Nekić

Skala socijalnih zaliha..... 47

Ana Proroković, Ana Slišković

Upitnik organizacijske klime za srednje škole..... 59

Ivana Tucak Junaković

Skraćena verzija upitnika važnosti životnih ciljeva..... 69

Anita Vulić-Prtorić

Skala agresivnosti za djecu i adolescente – SNOP..... 83

Tajana Zubčić, Anita Vulić-Prtorić

Multidimenzionalna skala perfekcionizma (MPS - F) 99

Vera Ćubela Adorić, Marina Jurkin

**SKALA
OSJETLJIVOSTI NA
NEPRAVDU**

SKALA OSJETLJIVOSTI NA NEPRAVDU (SON)

Adaptirale: Vera Ćubela Adorić i Marina Jurkin

Priredile: Vera Ćubela Adorić i Marina Jurkin

1. Teorijska osnova

Doživljaj nepravde temelji se na prosudbi pojedinca da je u danoj situaciji prekršeno neko načelo pravednosti te da on sam ili netko drugi nije dobio ono što zaslužuje ili na što smatra da ima pravo – temeljem svojih postupaka ili nekih drugih zasluga i prava (Ćubela, 2001; Mikula, 1994). Budući da je riječ o, u osnovi, subjektivnoj prosudbi, ne iznenađuje da reakcije pojedinaca na isti nepravedan događaj pokazuju i određeni varijabilitet koji se karakteristikama samog događaja ne može objasniti. Sukladno tome, jedna linija istraživanja u području psihologije pravde usredotočila se na identificiranje osobnih značajki koje mogu igrati određenu ulogu kao odrednice reakcije pojedinca na percipiranu nepravdu. Uz vjerovanja o pravednosti svijeta i važnost koju pojedinac pridaje pravdi kao vrijednosti, individualne razlike u reakcijama pojedinaca na nepravdu pokušale su se objasniti i u terminima razlika u osjetljivost na nepravdu (Ćubela, 2001; Dalbert, 2001; Schmitt, 1996; Schmitt, Gollwitzer, Maes i Arbach, 2005).

Prvi pokušaj elaboracije ovog koncepta učinili su autori koji su se bavili provjerom Adamsove (1965, prema Schmitt, 1996) teorije pravičnosti i, konkretno, pretpostavke da postoje individualne razlike u preferencijama za određene odnose između vlastitog omjera između uloženog i dobivenog u nekoj situaciji s odgovarajućim omjerom kod komparabilnih drugih. Tako su u svojim istraživanjima ovih individualnih razlika tijekom 1980-ih Richard Huseman i njegovi suradnici utvrdili da, osim onih koji u nekoj podjeli općenito preferiraju jednakost vlastitih i tuđih omjera (tzv. *osjetljivi za pravičnost*, za koje, zapravo, prvenstveno vrijede postavke klasične teorije pravičnosti; Miles, Hatfield i Huseman, 1989), postoji i ne baš zanemariv broj pojedinaca koji u odnosima razmjene nisu toliko orijentirani na samu jednakost vlastitih i tuđih omjera, pa ih nepravičnost ili nejednakost omjera općenito manje smeta (Huseman, Hatfield i Miles, 1987; Miles i sur., 1989). Neki su pritom više fokusirani na ono što dobivaju nego na ono što ulažu, pa lakše toleriraju vlastitu prenaplaćenost u odnosu na komparabilne druge (tzv. *zaslužni*). Drugi, pak, razmjerno lakše toleriraju vlastitu potplaćenost

zato što su primarno orijentirani na ono što i koliko ulažu a ne na vlastite dobiti (tzv. *benevolentni*).

Upotrebljivost skale koju su konstruirali Huseman i njegovi suradnici je, međutim, ograničena ne samo na situacije distributivne nepravde, nego i na kršenje samo jednog od načela distributivne pravednosti (proporcionalnost ili jednakost omjera između uloženog i dobivenog kod danog pojedinca i onih s kojima se uspoređuje). Ljudi se, međutim, u svakodnevnom životu susreću s kršenjem i drugih načela distributivne pravednosti (npr. načela zasluga, jednakosti, potrebe) kao i s drugim tipovima nepravdi (npr. proceduralna, interakcijska, retributivna). Budući da istraživanja i u ovim domenama psihologije socijalne pravde dosljedno upućuju na postojanje individualnih razlika u reakcijama na nepravdu, očito je potrebno razviti nove mjere osjetljivosti na nepravdu koje bi bile ili specifične za dano načelo i/ili domenu ili bi, pak, bile dovoljno općenite da pokriju većinu, ako ne i sve domene i načela pravednosti.

Jedan važan korak u tom smjeru učinio je Manfred Schmitt, koji je tijekom posljednjeg desetljeća sa svojim suradnicima sustavno razvijao instrument nazvan *Justice Sensitivity Scale* (Gollwitzer, Schmitt, Schalke, Maes i Baer, 2005; Schmitt i sur., 2005). Kao što je to bio slučaj i sa svim do tada razvijenim mjerama ovog konstrukta, prva verzija ove skale uključivala je niz tvrdnji koje su se odnosile na osjetljivost pojedinca na nepravdu koja je njemu osobno počinjena (tzv. *Sensitivity to Befallen Injustice Scale*; v. Schmitt, 1996). No, slijedom mnogih zapažanja u literaturi da reakcija pojedinca na nepravedan događaj ovisi u velikoj mjeri i o ulozi koju on sam pritom ima (tj. je li žrtva nepravde, samo promatrač, onaj koji profitira iz nepravde počinjene nekom drugom ili je, pak, sam počinitelj nepravde; v. Mikula, 1994), Schmitt je sa suradnicima (2005) konstruirao i odgovarajuće nizove čestica koji omogućuju da se, uz već spomenutu osjetljivost na nepravdu iz perspektive *žrtve*, istodobno ispita i (a) osjetljivost pojedinca na nepravde čije su žrtve drugi a on sam je u tim situacijama zapravo samo promatrač (osjetljivost na nepravdu iz perspektive *promatrača*), kao i (b) osjetljivost pojedinca na nepravdu iz koje on osobno profitira, premda nije nužno i aktivni počinitelj samog nepravednog događaja (osjetljivost iz perspektive *profitera*).

Sadržaj konačne verzije ove skale detaljno je prikazan u narednim odjeljcima. Skala je do sada primijenjena u nizu istraživanja sa skupinama studenata i odraslih ispitanika iz Njemačke i nekih drugih zemalja (npr. Gollwitzer i sur., 2005; Schmitt i sur., 2005). Rezultati tih istraživanja upućuju na zadovoljavajuću osjetljivost, pouzdanost i valjanost subskala koje ispituju osjetljivost na (ne)pravednost iz različitih perspektiva. S obzirom na to da osjetljivost na nepravdu iz bilo koje perspektive podrazumijeva osnovni fokus na nemoralnosti kršenja načela pravednosti i da sam sud o nemoralnosti nepravednog događaja ne bi trebao ovisiti o ulozi koju

netko u danom događaju ima, ne iznenađuje da su korelacije među pojedinim subskalama dosljedno značajne i pozitivne, premda samo umjereno visoke (v. Schmitt i sur., 2005). U prilog divergentnoj valjanosti pojedinih subskala govore i razlike u obrascima njihovih korelacija s mjerama nekih drugih relevantnih konstrukata. Ukratko, za razliku od osjetljivosti iz preostale dvije perspektive, osjetljivost iz perspektive žrtve pokazala se povezanom prvenstveno s nizom konstrukata koji uključuju bazičnu orijentaciju na self i tendenciju samozaštite, čak i kad to može implicirati određene antisocijalne tendencije (npr. ljubomora, sumnjičavost, paranoja, osvetoljubivost). Korijen takvih tendencija je, čini se, u mizantropičnom gledanju na svijet, obilježenom interpersonalnim nepovjerenjem i strahom od iskorištavanja i deprivilegiranosti, koji mogu biti posljedica izloženosti pojedinca nepravdi i reflektirati njegovu osnovnu tendenciju samozaštite. Kao što primjećuju Gollwitzer i suradnici (2005), onaj tko je vrlo osjetljiv na nepravdu iz perspektive žrtve mari za pravednost ali prvenstveno za «pravednost za sebe». S druge strane, osjetljivost iz perspektive promatrača i profitera mnogo «čišće» odražava genuinu, intrinzičnu brigu za «pravednost za sve». U skladu s tim, subskale koje ispituju osjetljivost na nepravdu iz ove dvije perspektive pokazale su se povezanima s mjerama različitih konstrukata koji impliciraju primarnu orijentaciju na druge i prosocijalne tendencije (npr. empatija, socijalna odgovornost) (v. Gollwitzer i sur., 2005). Također, ne iznenađuje ni nalaz istog istraživanja da je korelacija između ove dvije subskale bila veća od njihovih korelacija sa subskalom koja ispituje osjetljivost na nepravdu iz perspektive žrtve. Naravno, to ne mora znači da ne postoje kvalitativne razlike u osjetljivosti iz perspektiva promatrača i profitera. Tako je utvrđeno, između ostalog, da je osjetljivost iz perspektive promatrača povezana s crtom otvorenosti a osjetljivost iz perspektive profitera s crtom ugodnosti u pet-faktorskom modelu ličnosti; osjetljivost iz perspektive žrtve pokazala se povezanom prvenstveno s neuroticizmom (Schmitt i sur., 2005).

Konačno, važno je napomenuti da korelacije ovih subskala s mjerama nekih drugih konstrukata povezanih s pravdom (npr. centralnost pravde, vjerovanja o pravednosti svijeta) uglavnom nisu visoke. Zapravo, značajne povezanosti utvrđene su prvenstveno za subskalu osjetljivosti iz perspektive žrtve i sugeriraju da veću osjetljivost iz ove perspektive prati i izraženije uvjerenje u nepravdu svijeta (Schmitt i sur., 2005). Takvi nalazi u skladu su s već spomenutim tumačenjem da ovaj tip osjetljivosti na nepravdu reflektira donekle i jedno, u osnovi negativno gledanje na svijet koje odražava akumulirana iskustava nepravde. Naime, u usporedbi s vjerovanjem u pravedan svijet, vjerovanje u nepravdu svijeta je puno osjetljivije na iskustva nepravde i u neposrednijoj je vezi s tendencijom da se nađe nekakav (makar i

negativan) interpretativni okvir za takva iskustva nego s potrebom da se sačuva slika pravednog svijeta (usp. Ćubela Adorić i Kvartuč, 2007).

2. Opis skale

Skala osjetljivosti na nepravdu sastoji se od tri subskale sa po 10 čestica koje opisuju različite reakcije na percipiranu nepravdu iz perspektive *žrtve* (npr. Smeta mi kad drugi dobiju nešto što je trebalo biti moje), *promatrača* (npr. Smeta mi kad netko dobije nešto što nije trebalo biti njegovo) i *profitera* (npr. Smeta mi kad dobijem nešto što su drugi trebali dobiti). Ispitanik izražava stupanj svog (ne)slaganja sa svakom tvrdnjom na skali procjene sa 6 stupnjeva (1 = uopće se ne slažem, 6 = u potpunosti se slažem). Ukupan rezultat na subskalama određuje se kao prosječna vrijednost procjena na pripadajućim česticama, tako da je teoretski raspon rezultata na svim subskalama između 1 i 6. Pritom veći rezultat ukazuje na veću osjetljivost na nepravdu iz dane perspektive.

Sadržaj pojedinih čestica može se vidjeti u prikazu skale na kraju ovog priloga. Čestice 1 – 10 pripadaju subskali osjetljivosti iz perspektive žrtve, čestice 11 - 20 subskali osjetljivosti iz perspektive promatrača a čestice 21 - 30 subskali osjetljivosti iz perspektive profitera. Da bi se izbjegao mogući efekt redoslijeda, u primjeni ove skale bilo bi poželjno varirati slijed pojedinih subskala.

Hrvatska verzija Skale osjetljivosti na nepravdu prvi put je primijenjena u istraživanju sa skupinom od 155 studenata Sveučilišta u Zadru (Zadar I). Naredna primjena provedena je u sklopu šireg istraživanja sa skupinama od 178 studenata Sveučilišta u Zadru (Zadar II) i 147 studenata Sveučilišta u Mostaru (N = 147).¹ Prosječna dob u sve tri skupine iznosila je oko 20 godina. Sukladno spolnoj strukturi zastupljenih studijskih grupa, u svim skupinama koje su sudjelovale u ovim istraživanjima prevladavale su žene (Zadar I: 96%; Zadar II: 86%; Mostar: 78%). Pri interpretaciji dobivenih rezultata treba, dakako, voditi računa o ograničenjima koja proizlaze iz dobne i spolne strukture ispitanih skupina.

---

¹ Sve dosadašnje primjene ove skale provedene su u sklopu preliminarnih istraživanja na projektu «*Iskustva nepravde i psihološka dobrobit tijekom nekih životnih tranzicija*», koje je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (br. 269-1301422-1493). Za njezinu adaptaciju i publiciranje dobivena je suglasnost autora izvorne verzije.

3. Psihometrijske osobine

Analize latentne strukture pojedinih subskala SON u sve tri primjene provedene su pod modelom zajedničkih faktora, s kvadriranim koeficijentima multiple korelacije kao procjenama komunaliteta. Kod svih subskala su dosljedno dobivane solucije s jednim faktorom čija je svojstvena vrijednost veća od 1. Postotak objašnjene zajedničke varijance pritom se kretao između 29.1% i 39.9% kod subskale osjetljivosti iz perspektive žrtve, između 43.8% i 62.9% kod subskale osjetljivosti iz perspektive promatrača, te između 46.1% i 56.7% kod subskale osjetljivosti iz perspektive profitera.

Rezultati provedenih analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije također govore u prilog homogenosti pojedinih subskala. Dobivene vrijednosti Cronbachovog alpha koeficijenta su navedene u tablici 1. Kao što se može vidjeti, kod subskale osjetljivosti iz perspektive žrtve dobivene su razmjerno najniže (ali, u osnovi, zadovoljavajuće visoke) vrijednosti ovog koeficijenta. Sukladno tome, nespuriozne korelacije pojedinih čestica s ukupnim rezultatom na pripadajućim subskalama su u svim primjenama bile zadovoljavajuće visoke (tj. $> .30$).

Tablica 1. Koeficijenti pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije i korelacije među pojedinim subskalama SON u uzorcima studenata iz Zadra ($N_I = 155$ i $N_{II} = 178$) i Mostara ($N=147$)

Subskala SON	uzorak	Cronbach alpha	Korelacije među subskalama		
			1.	2.	3.
1. Osjetljivost na nepravdu iz perspektive žrtve	<i>Zadar I</i>	,86	-		
	<i>Zadar II</i>	,82	-		
	<i>Mostar</i>	,79	-		
2. Osjetljivost na nepravdu iz perspektive promatrača	<i>Zadar I</i>	,94	,58**	-	
	<i>Zadar II</i>	,88	,40**	-	
	<i>Mostar</i>	,88	,49**	-	
3. Osjetljivost na nepravdu iz perspektive profitera	<i>Zadar I</i>	,93	,29**	,64**	-
	<i>Zadar II</i>	,91	,17*	,54**	-
	<i>Mostar</i>	,89	,34**	,62**	-

** - $p < .01$; * - $p < .05$

Prema tome, rezultati provedenih analiza pokazuju da sve tri subskale predstavljaju zadovoljavajuće homogene nizove čestica. No, za procjenu faktorske valjanosti, kao i opravdanosti izračuna ukupnog rezultata po pojedinim subskalama, provedena je u svim primjenama i analiza latentne strukture cijele skale. Dobiveni rezultati govore u prilog konceptualnom razlikovanju osjetljivosti na napravdu iz tri perspektive. Naime, u svim

primjenama dobivene su trofaktorske solucije, čiji obrasci zasićenja u Varimax soluciji jasno korespondiraju s tri perspektive. Pritom su u svim analizama značajna (tj. $> .30$) zasićenja na prvom izlučenom faktoru imale uglavnom čestice koje pripadaju subskali osjetljivosti iz perspektive profitera, na drugom faktoru čestice sa subskale osjetljivosti iz perspektive žrtve, a na trećem faktoru čestice sa subskale osjetljivosti iz perspektive promatrača. Postotak objašnjene varijance kretao se između 17.5% i 19.2% za prvi faktor, između 12.4% i 16.8% za drugi faktor i između 15.2% i 17.2% za treći faktor.

Važno je, međutim, napomenuti da ni u jednoj analizi ovi obrasci zasićenja nisu bili posve «čisti», tj. na svim izlučenim faktorima su značajna (iako razmjerno niža u usporedbi s preostalim česticama) zasićenja imale i neke čestice koje pripadaju subskali koja intencionalno ne korespondira s danom perspektivom. To vrijedi prvenstveno za neke čestice iz subskale osjetljivosti iz perspektive profitera, koje imaju razmjerno niža ali značajna (tj. $> .30$) zasićenja i na trećem faktoru (osjetljivost iz perspektive promatrača). Sukladno tome, između odgovarajućih subskala SON dosljedno su dobivane razmjerno najveće korelacije (v. tablicu 1). Slično, premda slabije izraženo, vrijedi i za neke čestice sa subskala osjetljivosti iz perspektive žrtve i promatrača, koje imaju podjednako visoka zasićenja na oba faktora koji korespondiraju s ovim perspektivama. Prema tome, iako bi se moglo generalno očekivati da postoje korelacije između osjetljivosti na nepravdu iz različitih perspektiva, perspektive profitera i žrtve imaju, čini se, mnogo više zajedničkog s perspektivom promatrača nego međusobno. Ovaj zaključak je donekle u skladu i s prethodno navedenim razmatranjima o strukturi povezanosti između osjetljivosti na nepravdu iz različitih perspektiva (v. Schmitt i sur., 2005). Međutim, treba uočiti da, uz i u prethodnim istraživanjima utvrđenu razmjerno veću povezanost između osjetljivosti iz perspektiva promatrača i profitera, rezultati naših istraživanja upućuju na podjednako usku vezu između osjetljivosti iz perspektive žrtve i promatrača. Buduća istraživanja trebala bi pokazati je li ovaj obrazac specifičan za (prigodne) uzorke ispitanika iz populacije studenata koji su sudjelovali u našim dosadašnjim istraživanjima ili, možda, doista vrijedi generalno za tu populaciju mladih i/ili druge segmente naše opće populacije.

U tablici 2. su navedeni osnovni deskriptivni statistici pojedinih subskala koji su utvrđeni u ove tri primjene. Iako dobiveni rasponi i standardne devijacije rezultata ukazuju na zadovoljavajuću osjetljivost pojedinih subskala, distribucije dobivenih rezultata su u svim uzorcima donekle pomaknute prema višim vrijednostima. Ovaj pomak mogao bi se dijelom pripisati i socijalnoj poželjnosti osjetljivosti na nepravdu, barem iz perspektive promatrača i profitera. Sukladno nalazima iz nekih ranijih primjena ove skale (Schmitt i sur., 2005), u jednoj skupini zaderskih studenata (Zadar II) utvrđene su značajne pozitivne korelacije između

rezultata na istoimenim subskalama osjetljivosti na nepravdu i na Marlowe-Crowne skali socijalne poželjnosti (perspektiva privilegiranog: $r = .22, p < .01$; perspektiva promatrača: $r = .14, p = .05$). Za osjetljivost iz perspektive žrtve, međutim, dobivena je negativna korelacija ($r = -.16, p < .05$), koja je potvrđena i u skupini mostarskih studenata ($r = -.19, p < .05$) (Jurkin, Ćubela Adorić i Barišić, 2008), što se vjerojatno može pripisati percipiranoj nepoželjnosti samozaštitnih, možda čak i egoističkih tendencija koje osjetljivost iz ove perspektive također uključuje (Schmitt i sur., 2005).

Tablica 2. Osnovni deskriptivni statistici pojedinih subskala Skale osjetljivosti na nepravdu u tri uzorka studenata

Subskala SON	uzorak	M	min	max	SD
Osjetljivost na nepravdu iz perspektive žrtve	Zadar I	4,6	1,4	6	0,87
	Zadar II	4,3	1,9	5,8	0,79
	Mostar	4,4	1,6	5,8	0,84
Osjetljivost na nepravdu iz perspektive promatrača	Zadar I	4,6	1	6	1,01
	Zadar II	4,4	1	6	0,78
	Mostar	4,4	1,6	5,9	0,90
Osjetljivost na nepravdu iz perspektive profitera	Zadar I	4,4	1	6	1,02
	Zadar II	3,8	1,6	6	1,01
	Mostar	3,9	1	6	1,09

Kao što se može vidjeti iz tablice 2, ispitanici su u sve tri primjene SON pokazali, u prosjeku, najmanje slaganje s tvrdnjama na subskali osjetljivosti iz perspektive profitera. Također, za interpretaciju dobivenih prosječnih vrijednosti i, konkretno, općenito većih prosječnih vrijednosti na svim subskalama u prvoj primjeni u skupini studenata iz Zadra, važno je napomenuti da je u upitniku koji je u toj skupini primijenjen, SON bila pozicionirana iza niza tvrdnji kojima je ispitivan stav prema nekim društveno stigmatiziranim skupinama (npr. osobe s tjelesnim teškoćama, homoseksualne osobe). Nepravda relativno deprivilegirane pozicije ovih skupina mogla je, barem kod dijela studenata, pridonijeti većoj salijentnosti vlastite relativne privilegiranosti, te tako uzrokovati barem privremeni porast u referiranoj osjetljivosti na nepravdu iz perspektive profitera. U istraživanjima s preostale dvije skupine SON se nalazila na početku upitnika koji su ispitanici popunjavali. Dobiveni obrazac prosječnih vrijednosti sugerira, dakle, da bi u primjeni SON trebalo voditi računa i o kontekstualnim efektima.

S ciljem utvrđivanja konvergentne i divergentne valjanosti pojedinih subskala SON, ispitane su i njihove povezanosti s mjerama niza teorijski relevantnih konstrukata, uključujući Skalu centralnosti pravde (*Justice Centrality Scale*; Dalbert, Montada i Schmitt, 1987) i Skale vjerovanja o pravednosti svijeta (Ćubela, 2002), koje su primijenjene u sva tri uzorka. U istraživanju sa skupinama studenata iz Zadra i Mostara primijenjene su, između ostalog, i Skale imanentne i ultimativne pravde (*Immanent and Ultimative Justice Scales*; Maes, 1998), Skala empatije (Raboteg-Šarić, 2002), Skala osjećaja anomalije (*Sense of Anomy Scale*; McClosky i Schaar, 1965), Skale kolektivne krivnje (*Collective Guilt Scales*; Branscombe, Slugoski i Kappen, 2004), te Skala makijavelizma (Milas, 1990).

Kad je riječ o mjerama konstrukata koji su povezani s pravdom, značajne povezanosti dosljedno su utvrđene samo sa Skalom centralnosti pravde: sve subskale SON su u pozitivnoj korelaciji s ovom mjerom subjektivne važnosti pravde. Korelacije su, pritom, bile niže za subskalu osjetljivosti iz perspektive žrtve (.17 - .19, $p < .05$) nego za subskale osjetljivosti iz perspektive promatrača (.36 - .52, $p < .01$) i iz perspektive profitera (.29 - .48, $p < .01$). Budući da se radi o konstrukt koji je teorijski zapravo najbliži konstrukt osjetljivosti na nepravdu, ovi rezultati ne iznenađuju. Dobivene povezanosti, međutim, nisu osobito visoke, što govori u prilog divergentnoj valjanosti subskala SON. Na isti zaključak upućuju i niske korelacije s mjerama vjerovanja o (ne)pravednosti svijeta, kao i dosljedno neznčajne korelacije sa skalama imanentne i ultimativne pravde (svi $p > .05$) (v. detaljnije kod Ćubela Adorić i Tucak, 2007; Jurkin i Ćubela Adorić, 2008; Jurkin, Ćubela Adorić i Barišić, 2008).

Što se tiče mjera drugih konstrukata koji nisu direktno povezani s pravdom, rezultati provedenih analiza pokazali su da subskale SON uglavnom pozitivno koreliraju s mjerama empatije, anomalije, te prihvaćanja i pripisivanja kolektivne krivnje, dok su s makijavelizmom (posebice s komponentom amoralnosti; v. Milas, 1990) u negativnoj vezi. Potonje se posebice odnosi na subskale osjetljivosti iz perspektive promatrača i profitera. Isto vrijedi i za povezanosti s centralnošću pravde i empatijom. Imajući u vidu prirodu ovih konstrukata, dobiveni obrazac u skladu je sa zapažanjem da su orijentacija na druge i genuini interes za moralnost i pravdu izraženiji kod osjetljivosti iz perspektiva promatrača i profitera (Gollwitzer i sur., 2005). Obrazac korelacija koji je dobiven za subskalu osjetljivosti iz perspektive žrtve pokazao se u našim istraživanjima, zapravo, dosta nekonzistentnim. Na primjer, korelacija između ove subskale i mjera empatije i anomalije je bila značajna u skupini studenata iz Zadra ali ne i iz Mostara, dok je za povezanost s tendencijom prihvaćanja kolektivne krivnje i s komponentom laskanja kod makijavelizma utvrđeno obrnuto. Objašnjenje ove nekonzistencije može biti u tome što je, kako se pretpostavlja, osjetljivost iz perspektive žrtve složeniji

konstrukt koji uključuje ne samo brigu za moralnost i pravdu, nego i samozaštitne tendencije koje su određene i samim iskustvima nepravde te mogu predstavljati način na koji se pojedinac možda suočava sa strahom od moguće vlastite deprivilegiranosti (Gollwitzer i sur., 2005). Salijentnost takve prijetnje, pa i odgovarajuće komponente osjetljivosti na nepravdu iz ove perspektive trebala bi varirati ovisno o kontekstualnim faktorima, pa i onima na široj društvenoj razini.

Ova razmatranja svakako zahtijevaju daljnju empirijsku provjeru. Uz već spomenutu potrebu da se karakteristike hrvatske verzije Skale osjetljivosti na nepravdu ispituju i na reprezentativnim uzorcima iz različitih segmenata populacije ne samo mladih nego i odraslih kod nas, osnovne smjernice za buduća istraživanja mogu se naći u razmatranjima o prirodi, porijeklu i funkciji osjetljivosti na nepravdu iz različitih perspektiva (v. detaljnije kod Gollwitzer i sur., 2005; Schmitt, 1996; Schmitt i sur., 2005). Za razvoj spoznaja u području psihologije socijalne pravde svakako bi bilo posebice važno ispitati ulogu koju razlike u osjetljivosti na nepravdu iz pojedinih perspektiva imaju u reakcijama na specifične situacije koje reprezentiraju osnovne kategorije nepravednih događaja. U stupnju u kojem osjetljivost na nepravdu utječe na obradu relevantnih informacija o takvim događajima, može se očekivati da će osjetljivost na nepravdu, kao relativno stabilna dispozicijska karakteristika, posredovati između (percepcije) relevantnih karakteristika samog događaja (npr. stupanj povrede nekog načela pravednosti, percipirana nepravednost itd.) i afektivnih i bihevioralnih reakcija pojedinca u danoj situaciji.

LITERATURA

- ĆUBELA, V. (2001). Vjerovanje zaposlenih i nezaposlenih u pravedan svijet: Provjera nekih postavki o individualnim razlikama. Disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- ĆUBELA, V. (2002). Skale vjerovanja u pravedan svijet, U: K. LACKOVIĆ-GRGIN, A. PROROKOVIĆ, V. ĆUBELA i Z. PENEZIĆ (ur.), *Zbirka psiholoških skala i upitnika I* (str. 12-14). Sveučilište u Zadru.
- ĆUBELA ADORIĆ, V. i KVARTUČ, T. (2007). Effects of mobbing on justice beliefs and adjustment, *European Psychologist*, 12 (4), 261-271.
- ĆUBELA ADORIĆ, V. i TUCAK, I. (2007). Reliability and discriminant validity of the Justice Sensitivity Scales in Croatian students. Priopćenje na skupu XIII. *European Conference on Developmental Psychology*, Jena, Njemačka.
- DALBERT, C. (2001). *The justice motive as a personal resource*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
- GOLLWITZER, M., SCHMITT, M., SCHALKE, R., MAES, J. i BAER, A. (2005). Asymmetrical effects of justice sensitivity perspectives on prosocial and antisocial behavior, *Social Justice Research*, 18, 183-201.
- HUSEMAN, R.C., HATFIELD, J.D. i MILES, E.W. (1987). A new perspective on Equity Theory: The equity sensitivity construct. *The Academy of Management Review*, 12, 222-234.
- JURKIN, M. i ĆUBELA ADORIĆ, V. (2008). Some personal correlates of justice sensitivity. Rad prihvaćen za sudjelovanje na skupu XXIX. *International Congress of Psychology*, Berlin, Njemačka.
- JURKIN, M., ĆUBELA ADORIĆ, V. i BARIŠIĆ, M. (2008). Neki korelati individualnih razlika u osjetljivosti na nepravdu iz različitih perspektiva. Rad prijavljen za sudjelovanje na skupu XVI. *Dani psihologije u Zadru*.
- MIKULA, G. (1994). Perspective-related differences in interpretations of injustice by victims and victimizers: A test with close relationships. U: M. J. Lerner i G. Mikula (ur.), *Entitlement and the affectional bond* (str. 175-203). New York: Plenum Press.
- MILES, E. W., HATFIELD, J. D. i HUSEMAN, R. C. (1989). Equity sensitivity construct: potential implications for worker performance, *Journal of Management*, 15(4), 581-588.
- SCHMITT, M. (1996). Individual differences in sensitivity to befallen injustice, *Personality and Individual Differences*, 21(1), 3-20.
- SCHMITT, M., GOLLWITZER, M., MAES, J. i ARBACH, D. (2005). Justice sensitivity: Assessment and location in the personality space, *European Journal of Psychological Assessment*, 21, 202-211.

Sljedeći niz tvrdnji opisuje različite načine reagiranja na nepravdu. Kako Vi reagirate u tim situacijama?

Pročitajte pažljivo svaku tvrdnju i na skali od 6 stupnjeva zaokružite onaj broj koji najbolje odgovara Vašem mišljenju. Značenje brojeva na skali je sljedeće:

	1	2	3	4	5	6
	uopće se NE slažem	uglavnom se NE slažem	donekle se NE slažem	donekle se slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem
1. Smeta mi kad drugi dobiju nešto što je trebalo biti moje.	1	2	3	4	5	6
2. Uzruja me kad netko drugi dobije nagradu koju sam ja zaslužio.	1	2	3	4	5	6
3. Ne mogu lako podnijeti kad shvatim da me netko iskoristio.	1	2	3	4	5	6
4. Treba mi dugo vremena da zaboravim situacije u kojima sam ja morao ispravljati tuđi nemar.	1	2	3	4	5	6
5. Smeta mi kad mi se pružaju manje šanse da nešto postignem nego drugima.	1	2	3	4	5	6
6. Smeta mi kad je drugima bolje nego meni bez opravdanog razloga.	1	2	3	4	5	6
7. Smeta mi kad se moram namučiti da bih dobio ono do čega drugi lako dođu.	1	2	3	4	5	6
8. Muči me kad se prema drugima postupa bolje nego prema meni bez ikakvog stvarnog razloga.	1	2	3	4	5	6
9. Smeta mi kad me se kritizira zbog stvari koje se drugima «progledaju kroz prste».	1	2	3	4	5	6
10. Ljuti me kad se sa mnom postupa lošije nego s drugima.	1	2	3	4	5	6
11. Smeta mi kad netko dobije nešto što nije trebalo biti njegovo.	1	2	3	4	5	6
12. Uzruja me kada vidim da netko drugi ne dobije nagradu koju je zaslužio.	1	2	3	4	5	6
13. Ne mogu lako podnijeti kad shvatim da je netko iskoristio druge.	1	2	3	4	5	6
14. Treba mi dugo vremena da zaboravim situacije u kojima netko mora ispravljati tuđi nemar.	1	2	3	4	5	6
15. Smeta mi kad se nekome pružaju manje šanse da nešto postigne nego drugima.	1	2	3	4	5	6
16. Smeta mi kad je nekome lošije nego drugima bez opravdanog razloga.	1	2	3	4	5	6
17. Smeta mi kad se netko mora namučiti za ono do čega drugi lako dođu.	1	2	3	4	5	6
18. Muči me kad se prema nekome postupa bolje nego prema drugima bez ikakvog stvarnog razloga.	1	2	3	4	5	6
19. Smeta mi kad se nekog kritizira zbog stvari koje se drugima «progledaju kroz prste».	1	2	3	4	5	6
20. Ljuti me kada se s nekim postupa lošije nego s drugima.	1	2	3	4	5	6
21. Smeta mi kad dobijem nešto što su drugi trebali dobiti.	1	2	3	4	5	6
22. Uzruja me kad dobijem nagradu koju je zaslužio netko drugi.	1	2	3	4	5	6
23. Ne mogu lako podnijeti kad shvatim da sam nekog iskoristio.	1	2	3	4	5	6
24. Treba mi dugo vremena da zaboravim situacije u kojima su drugi morali ispravljati moj nemar.	1	2	3	4	5	6
25. Smeta mi kad mi se pružaju veće šanse da nešto postignem nego drugima.	1	2	3	4	5	6
26. Imam osjećaj krivnje kad je meni bolje nego drugima bez opravdanog razloga.	1	2	3	4	5	6
27. Smeta mi kad lako dobijem ono za što se drugi moraju namučiti.	1	2	3	4	5	6
28. Muči me kad se prema meni postupa bolje nego prema drugima bez ikakvog stvarnog razloga.	1	2	3	4	5	6
29. Smeta mi kad se meni «progledaju kroz prste» stvari za koje se druge kritizira.	1	2	3	4	5	6
30. Ljuti me kad se s drugima postupa lošije nego sa mnom.	1	2	3	4	5	6

Ivana Macuka

**SKALA PERCEPCIJE
RODITELJSKOG
PONAŠANJA – SPRP**

SKALA PERCEPCIJE RODITELJSKOG PONAŠANJA – SPRP

Autor: Ivana Macuka

Priredila: Ivana Macuka

Prva verzija skale kojom se ispitivala percepcija roditeljskog ponašanja prikazana je pod nazivom *Skala percepcije obiteljskih odnosa* (Macuka, 2004). Ova skala je konstruirana za mjerenje osnovnih dimenzija roditeljskog ponašanja: emocionalnosti i kontrole na osnovu njihovih definicija. Skala je bila definirana dvofaktorskom strukturom i primjenjivana je u većem broju istraživanja koja su se bavila ispitivanjem dječje percepcije roditeljskog ponašanja, te utjecaja odnosa s roditeljima na različite aspekte prilagodbe djece: samoefikasnost, agresivnost (Kramar, 2004), psihosomatske simptome (Hrepić, 2005), depresivnost (Srdelić, 2006), samoregulirano učenje (Sorić i Vulić-Prtorić, 2006), empatiju i agresivnost (Ražov, 2007), i dr..

Nakon tih prvih istraživanja odlučeno je da se provjeri konstruktna i konkurentna valjanost skale na jednom većem uzorku. Na taj način originalna verzija skale s 25 tvrdnji nije mijenjana, ali je utvrđen novi sustav bodovanja i umjesto dvije subskale, predložene su tri.

1. Teorijska osnova

Teorijska osnova u ovoj novoj verziji skale nije se značajno mijenjala. U teoriji roditeljskog prihvaćanja-odbacivanja (*Parental acceptance-rejection theory* PART) autor Ronald Rohner (2004; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) ističe kako je najvažnija dimenzija roditeljskog ponašanja – *roditeljsko prihvaćanje/odbacivanje*. Rohnerova teorija je teorija socijalizacije koja nastoji predvidjeti i objasniti glavne uzroke, posljedice i korelate roditeljskog prihvaćanja-odbacivanja. Roditelji koje djeca procjenjuju kao prihvaćajuće pokazuju ljubav prema djeci tjelesno (grljenjem, milovanjem) i/ili verbalno (dajući mu pohvale) za razliku od roditelja koji pokazuju odbacivanje djeteta osuđivanjem, zanemarivanjem, vrijeđanjem i kritiziranjem (Rohner, 1999). Vulić-Prtorić (2002) je utvrdila kako su svi aspekti internaliziranih (depresivnost, anksioznost, somatizacija) i eksternaliziranih (agresivnost) problema najsnažnije povezani s percepcijom odbacivanja od strane oca i majke. S druge strane roditeljsko prihvaćanje je povezano s prosocijalnim ponašanjem, pozitivnim vršnjačkim odnosima i zadovoljstvom u odrasloj dobi (Rohner, 1999).

U drugoj skupini istraživanja dijadične relacije između roditelja i djeteta opisuju se kroz dvije temeljne dimenzije roditeljskog ponašanja u svim razvojnim razdobljima: *emocionalnosti* i

kontrole (Darling i Steinberg, 1993; Cummings, Davies i Campbell, 2000). Emocionalnost se naziva još i podrškom, toplinom, osjetljivošću, prihvaćanjem ili njegovanjem. Na jednom kraju ove dimenzije nalazi se emocionalna toplina i prihvaćanje djeteta, a na drugom kraju hladnoća, odbacivanje, udaljenost, neprijateljstvo prema djetetu. Emocionalno topli roditelji prihvaćaju svoju djecu, pružaju im podršku, razumijevanje, brigu i pažnju, često mu se osmjehuju, prijateljski su raspoloženi prema djetetu, nastoje vidjeti stvari iz njegove perspektive te uvažavaju njegove osjećaje, a od tehnika discipliniranja koriste objašnjenja, pohvale i ohrabrivanja. Emocionalno hladni roditelji zanemaruju svoje dijete, odbacuju ga, neprijateljski su raspoloženi prema njemu, te općenito pokazuju malo pozitivnih emocija u kontaktu s djetetom.

Druga dimenzija, dimenzija kontrole odnosi se na postupke koje roditelji koriste da bi utjecali i modificirali ponašanje i doživljavanje djeteta. I ova je dimenzija bipolarna te se na jednom kraju nalaze roditelji čija je kontrola nad djetetovim ponašanjem čvrsta, a na drugom kraju oni koji slabo kontroliraju djetetovo ponašanje. Roditelji koji su na polu čvrste kontrole postavljaju djetetu pravila i nadziru djetetovo ponašanje, dok roditelji koji su na polu slabe kontrole daju djetetu puno slobode, ne određuju pravila i ne kontroliraju djetetovo ponašanje.

Prema novijim istraživanjima smatra se kako je važno unutar dimenzije kontrole razlikovati dvije vrste: tzv. *psihološku* i *bihevioralnu kontrolu* (Darling i Steinberg, 1993; Cummings, Davies i Campbell, 2000) te prema tome postoje tri, a ne dvije dimenzije roditeljskog ponašanja. Upravo su ovi nalazi bili osnovna teorijska postavka za novu verziju skale percepcije roditeljskog ponašanja.

Do sada često korišten upitnik za ispitivanje roditeljskog ponašanja u nas i u svijetu je CRPBI – Children's Report of Parental Behavior Inventory (Schaefer, 1965.; prema Keresteš, 1999) koji sadrži 260 čestica. Autorica Keresteš (1999) je prilagodila CRPBI upitnik, te njegov skraćeni oblik *CRPBI -57* uključuje 57 čestica koje obuhvaćaju 3 dimenzije roditeljskog ponašanja: ljubav-neprijateljstvo (ili prihvaćanje – odbacivanje), psihološku kontrolu - psihološku autonomiju i čvrstu – slabu bihevioralnu kontrolu.

Druga skala koja se koristi u području ispitivanja obiteljskih interakcija kod nas je Skala kvalitete obiteljskih interakcija – KOBİ autorice Vulić-Prtorić (2004). Ona mjeri interakcije djeteta i roditelja na dimenziji prihvaćanja i odbacivanja, te uključuje i subskalu zadovoljstva vlastitom obitelji koja se odnosi na procjenu opće atmosfere u obitelji. Skala KOBİ se pokazala korisnom za proučavanje pojedinih specifičnih aspekata obiteljskih odnosa u odnosu na razvoj psihopatologije u periodu djetinjstva i adolescencije.

2. Opis skale

Skala SPRP se sastoji od 25 tvrdnji. Djetetov zadatak je da na skali od **3 stupnja** (1- netočno, 2- djelomično točno, 3- potpuno točno) za svaku česticu označi odgovor koji najbolje opisuje način na koji se njegova majka ili otac odnosi prema njemu. Svako dijete ispunjava dva identična oblika upitnika, jedan je za procjenu majčinog, a jedan za procjenu očevog ponašanja prema njemu.

Skala SPRP se sastoji se od **25 čestica** (Tablica 1) podijeljenih u 3 subskale:

- **7** za subskalu Prihvaćanje,
- **8** za subskalu Odbacivanje,
- **10** za subskalu Kontrola.

Tablica 1. Tvrdnje u skali SPRP s obzirom na pripadnost pojedinoj subskali

PRIHVAĆANJE (7)
<ul style="list-style-type: none">
• Pruža mi sigurnost
• Utješi me kada sam tužan/na
• Potiče me da pričam o stvarima koje su meni važne
• Prihvaća moje pogreške
• Mogu pričati s njim / s njom i o intimnim stvarima
• Ohrabruje me da uspijem u drugim aktivnostima izvan škole
• Ja i moj otac / moja majka imamo iskren odnos
ODBACIVANJE (8)
<ul style="list-style-type: none">
• Ne ispriča mi se kada nepravedno postupi prema meni
• Ne pokazuje mi da me voli
• Imam osjećaj kao da me ne primjećuje
• Nije uz mene kada mi je potreban / potrebna
• Često kaže da nema vremena razgovarati sa mnom kada ga / ju trebam
• Ne zanima ga / ju koje probleme ja imam
• Rijetko me poljubi
• Rijetko mi se smiješi
KONTROLA (10)
<ul style="list-style-type: none">
• Često više na mene
• Često mi «drži predavanja» kako se trebam ponašati
• Omalovažava me kada učinim nešto pogrešno
• Pretjerano me kritizira
• Stalno me ispituje
• Ismijava me pred drugima
• Prijeti da će mi nešto učiniti
• Kada pogriješim kažnjava me šutnjom
• Često me ucjenjuje ako se ne držim njegovih pravila ponašanja
• Uspoređuje me s drugom djecom.

3. Uputa i način bodovanja

Uputa za ispunjavanje upitnika nalazi se u gornjem dijelu upitnika, kratka je i djeci vrlo jasna. Ispitanici bilježe svoje odgovore na pripadajućoj ljestvici od 3 stupnja (1- netočno, 2- djelomično točno, 3- potpuno točno) označavajući odgovor koji najbolje opisuje način na koji se njihova majka, odnosno otac, odnose prema njima. Skala je jednostavna za primjenu, a svojim sustavom odgovaranja vrlo je prihvatljiva školskoj djeci. Primjenjuje se pojedinačno ili skupno, vrijeme odgovaranja nije ograničeno, a u prosjeku iznosi 15 minuta, ovisno o dobi ispitanika i brzini čitanja. Ocjenjivanje odgovora je objektivno: ukupan rezultat dobiva se zbrajanjem zaokruženih brojeva pokraj tvrdnji i konačan zbroj se upiše u pripadajući kvadratić na upitniku (P= rezultat za subskalu Prihvatanje, O= rezultat za subskalu Odbacivanje, K= rezultat za subskalu Kontrola).

4. Psihometrijske osobine

Psihometrijske karakteristike Skale SPRP utvrđene su u uzorku od 667 učenika (53% dječaka) u dobi od 10 do 16 godina. Detaljni statistički parametri i cjelokupan postupak validacije skale prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Karakteristike uzorka s obzirom na spol i dob ispitanika

razred	Dječaci N (%)	Djevojčice N(%)	Ukupno N(%)	Dob (M, sd)
5 razred	71 (20%)	63 (20%)	135 (20%)	11,59 (0,69)
6 razred	73 (21%)	65 (21%)	138 (21%)	12,46 (0,54)
7 razred	96 (27%)	99 (32%)	197 (29,5%)	13,34 (0,59)
8 razred	111 (32%)	86 (27%)	197 (29,5%)	14,28 (0,55)
Ukupno	351	313	667	13,08 (1,15)

4.1. Objektivnost

S obzirom na način bodovanja odgovora dobivenih ovom skalom, te postupka formiranja rezultata po subskalama jednostavnim zbrajanjem brojeva koje je ispitanik zaokružio, skala SPRP predstavlja objektivan mjerni instrument koji isključuje utjecaj ispitivača na obradu rezultata.

4.2. Valjanost

Sadržajna valjanost utvrđena je prilikom konstrukcije skale. Naime, odabir tvrdnji vršen je u skladu s polaznom definicijom predmeta mjerenja i opisa roditeljskog ponašanja u teorijama i nalazima dosadašnjih istraživanja.

Konstruktna valjanost provjerena je faktorskom analizom na rezultatima dobivenim u cijelom uzorku od 667 ispitanika. Primijenjen je postupak eksploratorne faktorske analize na zajedničke faktore uz Kaiser-Guttmanov kriterij značajnosti faktora i Varimax rotaciju. Kod procjene *očevog* i *majčinog* roditeljskog ponašanja dobivene su komparabilne solucije s tri ekstrahirana faktora. Prvi faktor sadrži čestice koje opisuju pozitivan emocionalni odnos s roditeljima tj. **prihvatanje** (objašnjava 8,4% varijance očevog roditeljskog ponašanja i 8,5% varijance majčinog roditeljskog ponašanja). Drugi faktor sadrži čestice koje opisuju negativan emocionalni odnos tj. **odbacivanje** od strane roditelja (objašnjava 20% varijance očevog roditeljskog ponašanja i 22% varijance majčinog roditeljskog ponašanja). Treći faktor, **kontrola** (objašnjava 9,5% varijance očevog roditeljskog ponašanja i 10,2% varijance majčinog roditeljskog ponašanja) odnosi se više na negativne postupke koje roditelji koriste da bi promijenili i kontrolirali dječje ponašanje i misli te se može definirati kao psihološka kontrola.

Tri faktora skale SPRP: prihvaćanje, odbacivanje i kontrola ukupno objašnjavaju 38% varijance očevog roditeljskog ponašanja te 40,7% majčinog roditeljskog ponašanja. Sve čestice imaju visoku faktorsku projekciju i to podjednako za dječju procjenu očevog i majčinog roditeljskog ponašanja. Također su provjerene korelacije među rezultatima dobivenih subskala (Tablice 3 i 4).

Osim sadržajne i konstruktne valjanosti, provjerena je i *konkurentna valjanost* skale SPRP. U tu svrhu provjeren je odnos između rezultata na skali SPRP i rezultata dobivenih u mjernom instrumentu kojim se ispituju slične dimenzije roditeljskog ponašanja CRPBI – 57 (Keresteš, 1999). Rezultati tih analiza prikazani su u Tablicama 3. i 4.

Tablica 3. Korelacije između rezultata subskala Skale SPRP i CRPBI-57 kod dječje procjene *očevog* roditeljskog ponašanja (N=111)

SUBSKALE	1	2	3	4	5	6
SPRP						
1. Odbacivanje	1,00					
2. Prihvatanje	-0,52*	1,00				
3. Kontrola	0,49*	-0,47*	1,00			
CRPBI-57						
4. Emocionalnost	-0,62*	0,67*	-0,46*	1,00		
5. Psihološka kontrola	0,25*	-0,17	0,56*	-0,22*	1,00	
6. Bihevioralna kontrola	0,08	-0,23*	0,17	-0,25*	0,27*	1,00

* $p < 0,05$

Tablica 4. Korelacije između rezultata subskala Skale SPRP i CRPBI-57 kod dječje procjene *majčinog* roditeljskog ponašanja (N=114)

SUBSKALE	1	2	3	4	5	6
SPRP						
1. Odbacivanje	1,00					
2. Prihvatanje	-0,51*	1,00				
3. Kontrola	0,45*	-0,32*	1,00			
CRPBI-57						
4. Emocionalnost	-0,62*	0,57*	-0,60*	1,00		
5. Psihološka kontrola	0,31*	-0,14	0,64*	-0,42*	1,00	
6. Bihevioralna kontrola	0,14	-0,16	0,07	-0,19*	0,15	1,00

* $p < 0,05$

Dobivene korelacije prikazane u Tablici 3. i 4. pokazuju kako postoje značajne relacije između rezultata dobivenih na subskalama SPRP i CRPBI-57 upitnika te se može potvrditi zadovoljavajuća konkurentna valjanost skale SPRP. Subskala emocionalnost mjerena CRPBI-57 upitnikom mjeri prihvatanje, usmjerenost na dijete i prihvatanje njegovog osamostaljivanja, koji zajedno čine pozitivan pol ovog faktora, te neprijateljsku udaljenost koja čini negativan pol ovog faktora. A psihološka kontrola mjerena CRPBI-57 upitnikom uključuje kontrolu djetetovog ponašanja putem nametanja osjećaja krivnje i/ili anksioznosti, korištenjem

dominacije roditelja i drugih oblika roditeljskog ponašanja koji onemogućavaju razvoj djetetove nezavisnosti. Značajne relacije subskale odbacivanje sa subskalama emocionalnosti i psihološke kontrole mjerene CRPBI-57 upitnikom naglašavaju kako subskala *odbacivanje* mjeri negativan odnos djeteta i roditelja u smislu emocionalnog neprihvatanja i nepoticanja samostalnosti djeteta.

4.3. Osjetljivost

Kao indikator osjetljivosti skale SPRP korišten je totalni raspon odgovora na pojedinačnim česticama. Utvrđeno je da je na svim česticama skale SPRP postignut maksimalni mogući raspon od 1 do 3 boda. To znači da je za svaku česticu barem jedan ispitanik u ispitivanom uzorku odabrao maksimalni broj bodova.

4.4. Pouzdanost

Pouzdanost skale SPRP provjerena je koeficijentima unutarnje konzistencije i prema dobivenim rezultatima radi se o skali zadovoljavajuće pouzdanosti. Psihometrijske karakteristike navedene su u Tablici 5. Za potrebe ovog rada, u tablici su navedene prosječne vrijednosti (ukupni rezultat na skali podijeljen je brojem čestica u toj skali) kako bi se rezultati u pojedinim subskalama mogli međusobno uspoređivati.

Tablica 5. Osnovni deskriptivni pokazatelji skale SPRP

	Odbacivanje (8 čestica)		Prihvatanje (7 čestica)		Kontrola (10 čestica)	
	otac	majka	otac	majka	otac	majka
Aritmetička sredina	1,78	1,74	2,44	2,55	1,39	1,44
Standardna devijacija	0,71	0,76	0,39	0,39	0,31	0,33
Koeficijent varijabilnosti	39,88	43,68	15,98	15,29	22,30	22,92
Raspon	1-3	1-3	1-3	1-3	1-2,8	1-2,8
K-S normalnosti distribucije test	D=0,18; p<0,01	D=0,22; p<0,01	D=0,14; p<0,01	D=0,15; p<0,01	D=0,16; p<0,01	D=0,16; p<0,01
Cronbach alpha	0,93	0,95	0,71	0,74	0,75	0,76
Prosječna korelacija između čestica	0,63	0,69	0,26	0,29	0,23	0,24

Dobiveni rezultati pokazuju da skala SPRP ima zadovoljavajuću osjetljivost, pouzdanost i konstruktivnu valjanost, te se može preporučiti njezina primjena u uzorcima djece i adolescenata (u dobi od 10 do 18 godina) u našoj populaciji. U Tablici 6. naveden je način bodovanja rezultata po subskalama.

Tablica 6. Redni broj čestica i njihova pripadnost pojedinoj subskali SPRP

Subskala	Zbrojiti čestice pod rednim brojem:	Ukupno tvrdnji
P – PRIHVAĆANJE	4+5+6+7+10+12+14	7
O – ODBACIVANJE	1+3+8+9+11+15+22+23	8
K - KONTROLA	2+13+16+17+18+19+20+21+24+25	10

LITERATURA

- CUMMINGS, E. M., DAVIES, P. T., CAMPBELL, S. B. (2000). *Developmental Psychopathology and Family Process, Theory, Research and Clinical Implications*. New York, London : The Guilford Press.
- ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M., OBRAĐOVIĆ, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- DARLING, N., STEINBERG, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- HREPIĆ, A. (2005). Ispitivanje anksioznosti i percepcije obiteljskih odnosa kod djece s ponavljajućom abdominalnom boli. Diplomski rad. Sveučilište u Zadru, Zadar.
- KERESTEŠ, G. (1999). *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*. Doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet.
- KRAMAR, V. (2004). Odnos samoefikasnosti, agresivnosti i obiteljskih interakcija kod djece osnovnoškolske dobi. Diplomski rad. Sveučilište u Zadru, Zadar.
- MACUKA, I. (2004): Skala percepcije obiteljskih odnosa. U: Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, 2, (str. 33-37), Zadar: Sveučilište u Zadru.
- MACUKA, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti, *Suvremena psihologija*, 10, 179-199.
- RAŽOV, A. (2007). Odnos između nasilja među djecom u školi, empatije i kvalitete obiteljskih interakcija. Diplomski rad. Sveučilište u Zadru, Zadar.
- ROHNER, R.P. (1999). Acceptance and rejection. U Levinson D., Ponzetti J., Jorgensen P. (eds.) *Encyclopedia of Human Emotions*. Vol. 1 (pp.6-14), New York: Macmillian Reference.
- SORIĆ, I., VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2006). Percepcija roditeljskog ponašanja, školska samoefikasnost i kauzalne atribucije u kontekstu samoregulacije učenja. *Društvena istraživanja*, 15, 619-960.
- SRDELIĆ, D. (2006). Obiteljske interakcije i depresivnost kod djece pomoraca. Diplomski rad. Sveučilište u Zadru, Zadar.
- VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2002). Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 5, 31-51.
- VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2004). Skala kvalitete obiteljskih interakcija. U: Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, 2, (str. 24-32), Zadar: Sveučilište u Zadru.

S P R P

U ovom upitniku nalaze se tvrdnje koje opisuju različite odnose između djece i njihovih roditelja. Tvoj zadatak je da pažljivo pročitaš svaku tvrdnju i s desne strane zaokružiš broj ispod odgovora koji najbolje opisuje tvoj odnos s majkom i zatim tvoj odnos s ocem.

Npr. ako ono što je napisano u rečenici ne vrijedi za tvoj odnos s majkom ili ocem zaokružit ćeš broj 1 koji predstavlja odgovor «NETOČNO», ako se samo djelomično odnosi zaokružit ćeš broj 2 koji predstavlja odgovor «DJELOMIČNO TOČNO». Ako ono što je napisano u rečenici jako dobro opisuje tvoju majku/oca ili tvoj odnos s njima zaokružit ćeš broj 3 što znači «POTPUNO TOČNO».

	Moja majka...			Moj otac...		
	Netočno	Djelomično točno	Točno	Netočno	Djelomično točno	Točno
1. Ne ispriča mi se kada nepravедno postupi prema meni	1	2	3	1	2	3
2. Često više na mene	1	2	3	1	2	3
3. Ne pokazuje mi da me voli	1	2	3	1	2	3
4. Pruža mi sigurnost	1	2	3	1	2	3
5. Utješi me kada sam tužan/na	1	2	3	1	2	3
6. Potiče me da pričam o stvarima koje su meni važne	1	2	3	1	2	3
7. Prihvća moje pogreške	1	2	3	1	2	3
8. Imam osjećaj kao da me ne primjećuje	1	2	3	1	2	3
9. Nije uz mene kada mi je potrebna/an	1	2	3	1	2	3
10. Mogu pričati s njom/njim i o intimnim stvarima	1	2	3	1	2	3
11. Često kaže da nema vremena razgovarati sa mnom kada ju/ga trebam	1	2	3	1	2	3
12. Ohrabruje me da uspijem u drugim aktivnostima izvan škole	1	2	3	1	2	3
13. Često mi «drži predavanja» kako se trebam ponašati	1	2	3	1	2	3
14. Ja i moja majka/otac imamo iskren odnos	1	2	3	1	2	3
15. Ne zanima je/ga koje probleme ja imam	1	2	3	1	2	3
16. Omalovažava me kada učinim nešto pogrešno	1	2	3	1	2	3
17. Pretjerano me kritizira	1	2	3	1	2	3
18. Stalno me ispituje	1	2	3	1	2	3
19. Ismijava me pred drugima	1	2	3	1	2	3
20. Prijeti da će mi nešto učiniti	1	2	3	1	2	3
21. Kada pogriješim kažnjava me šutnjom	1	2	3	1	2	3
22. Rijetko me poljubi	1	2	3	1	2	3
23. Rijetko mi se smiješi	1	2	3	1	2	3
24. Često me ucjenjuje ako se ne držim njenih/njegovih pravila ponašanja	1	2	3	1	2	3
25. Uspoređuje me s drugom djecom.	1	2	3	1	2	3

Marina Nekić

SKALA SOCIJALNIH STRATEGIJA

SKALA SOCIJALNIH STRATEGIJA

Adaptirala: Marina Nekić

Priredila: Marina Nekić

1. Teorijska osnova

Ishodi različitih socijalnih izazova i njihova uspješnost ovisi o načinu mišljenja i o akcijama koje se u tim situacijama poduzimaju. Stoga možemo reći da kognitivne i bihevioralne strategije igraju važnu ulogu u socijalnim situacijama osobito u adolescenciji kada je jedan od razvojnih zadataka ostvarivanje uspješnih socijalnih odnosa. Dakle, način na koji mislimo i reagiramo u odnosu s drugim osobama predstavlja socijalne strategije. Strategije se definiraju kao latentne mentalne strukture u pamćenju koje su oblikovane tijekom vremena a koje se aktiviraju u odgovarajućim situacijama (Zukauskiene i Sondate, 2004). Osim ovakvog određenja socijalnih strategija Nurmi, Toivonen, Salmela-Aro i Eronen (1996) smatraju da kad govorimo o njima da je važno opisati dva stadija koja su odgovorna za prevođenje individualnih nakana, ciljeva i vjerovanja u efikasnu akciju. Naime, ta dva stadija određuju razvoj prvo bihevioralnih, a zatim kognitivnih strategija. Prvi stadij karakteriziraju kognitivne sheme koje su se ranije formirale i izgradile u socijalnim interakcijama s drugima. Te sheme su temelji različitim pretpostavkama o mogućim ishodima, uspješnim ili neuspješnim, određenih socijalnih situacija. Kognitivne sheme se ne reflektiraju samo kroz očekivanja što će se dogoditi u nekoj socijalnoj situaciji nego i kroz individualni optimizam ili pesimizam s obzirom na način suočavanja s novim izazovima.

Drugi stadij kroz koji se socijalne strategije definiraju odnosi se na već konstruirana značenja o načinima ophođenja u novim situacijama, odnosno u ovom stadiju socijalne strategije uključuju planiranje, samomotrenje vlastitog ponašanja, investiranje napora u nove socijalne izazove. Ranije navedeni autori pretpostavljaju da je prvi stadij temeljni i da vodi razvoju drugog stadija. Iako je vidljiva važnost socijalnih strategija u formiranju i održavanju zadovoljavajućih socijalnih odnosa, Nurmi, Salmela-Aro i Haavisto (1995) su polovinom devedesetih godina prošlog stoljeća uvidjeli da je ovo područje u empiriji bilo dugo zanemarivano. Većina autora se bavila strategijama u domeni postignuća (školskog, akademskog i sl.) dok su kognitivne i bihevioralne strategije u domeni socijalnih odnosa bile previdene. Osim toga, autori su u konstrukciji odgovarajućeg mjernog instrumenta krenuli od konstatacije da je većina

dotadašnjih instrumenata oblikovana tako da mjeri samo jedan tip strategija ili određenu vrstu globalnih strategija, pritom ne razlikujući različite specifične komponente. Stoga su ovi autori na temelju dotadašnjih istraživanja i teorija konstruirali instrument kojim su obuhvatili kognitivne i bihevioralne strategije u domeni postignuća i u domeni socijalnih odnosa pod nazivom Upitnik strategija i atribucija (engl. *The Strategy and Attribution Questionnaire*). Pri tome, su predložili da očekivanje uspjeha, ponašanje irelevantno za zadatak, izbjegavanje, gospodarenje i pesimizam čine socijalne strategije. Da bi jasnije uvidjeli o kojim je to socijalnim strategijama riječ opisać ćemo svaku od navedenih. *Očekivanje uspjeha* je kognitivna strategija koja se odnosi na stupanj u kojem netko očekuje uspjeh odnosno u kojoj je mjeri anksiozan zbog mogućeg neuspjeha u domeni socijalnih odnosa. U kojoj mjeri osoba nastoji biti (ili ne) uključena u socijalne odnose s drugima određuje bihevioralnu strategiju *ponašanje irelevantno za zadatak*. Sadržajno, ova strategija uključuje onu vrstu ponašanja čiji je cilj izgovor za mogući neuspjeh, zapravo se radi o samohendikepiranju u socijalnim situacijama. *Izbjegavanje* se odnosi na tendenciju povlačenja i izbjegavanja socijalnih situacija zbog anksioznosti i neugode. Iako se na prvi pogled čini da su strategije ponašanje irelevantno za zadatak i izbjegavanje istovjetne, jer je objema ishod neuključivanje u socijalne odnose s drugima, ipak za razliku od izbjegavanja, ponašanje irelevantno za zadatak ima za cilj stvaranje opravdanja da bi se izbjegla određena socijalna situacija. Vjerovanje u osobnu kontrolu, a ne u vanjske faktore kada je riječ o stupnju uspješnosti socijalnih interakcija čini *gospodarenje*. Suprotan pol gospodarenju je naučena bespomoćnost. *Pesimizam* je kognitivna strategija koja uključuje konstantnu zaokupljenost mogućim neuspjehom u socijalnoj domeni. Iako su Nurmi, Salmela-Aro i Haavisto (1995) strategiju *traženje socijalne podrške* uvrstili među strategije u domeni postignuća, autorica Nekić (2006) ju je u svom istraživanju uključila u skupinu socijalnih strategija jer po svojim karakteristikama u potpunosti odgovara strategiji socijalnog konteksta. Dakle, ova bihevioralna strategija zahvaća stupanj u kojem osoba traži podršku od drugih kad joj je potrebna. Kako se može primijetiti neke od opisanih strategija vode uspješnom ponašanju, odnosno omogućuju iniciranje, uključivanje i održavanje socijalnih interakcija, dok druge povećavaju mogućnost pojave neuspjeha. Tako se smatra da optimizam i očekivanje uspjeha vode konstruktivnom planiranju i visokoj razini ulaganja, dok pak pesimizam i očekivanje neuspjeha povećavaju vjerojatnost korištenja izbjegavanja i ponašanja irelevantnog za zadatak. Optimizam ili tzv. iluzorni sjaj karakterizira jasna i otvorena usmjerenost prema uspjehu, koja je utemeljena na visokoj razini očekivanja pozitivnog ishoda. Osobe koje primjenjuju ovu strategiju štite svoje samopoštovanje negirajući mogućnost kontrole naknadno ako im se dogodi neuspjeh. Potpuno drugačiji tip strategija su one koje su povezane s

negativnom procjenom situacije i usmjerenošću na nerelevantna ponašanja i izbjegavanje. Osobe koje koriste samohendikepiranje očekuju neuspjeh te se stoga koncentriraju na nesvrhovito ponašanje da bi kreirali bihevioralni izgovor ili opravdanje za neuspjeh. Naime, ako se doživi neuspjeh, ponašanje koje je bilo irelevantno za određenu situaciju ima funkciju atribucijskog izgovora, odnosno otpornika čija je svrha održavanje samopoštovanja nakon doživljenih negativnih ishoda. Sukladno navedenim opisima pojedinih socijalnih strategija Zukauskiene i Sondaite (2004) kratko navode da bi se socijalne strategije još mogle definirati i kao zamršena organizacija osjećaja, misli, uloženog napora i akcija uz pomoć kojih svaki pojedinac doseže tj. ostvaruje svoje osobne ciljeve.

Kako je ranije istaknuto Nurmi je sa svojim suradnicima dao najveći empirijski doprinos proučavanju socijalnih strategija, počevši prvo od validacije upitnika pa do ispitivanja relacija strategija koje koristimo u socijalnoj domeni s relevantnim konstruktima. Najveći broj radova uključivao je ispitivanje uloge socijalnih strategija u objašnjenju pojave i održavanja usamljenosti. Tako je u istraživanju Nurmia i suradnika (1996) uočeno je da usamljene osobe koriste neadekvatne socijalne vještine što vodi slabijem prihvaćanju od strane vršnjaka i manjoj popularnosti među vršnjacima. Kolika je važnost socijalnih strategija u objašnjenju varijabli koje se odnose na psihosocijalno funkcioniranje svjedoči istraživanje Nurmia, Toivonena, Salmela-Aro, i Eronena (1996). 52% varijance kriterijske varijable usamljenosti, kao pokazatelja psihosocijalnog funkcioniranja, u istraživanju na finskom uzorku studenata objašnjeno je sa socijalnim strategijama, optimizmom, izbjegavanjem i gospodarenjem. Nurmi i Salmela-Aro (1997) u longitudinalnoj studiji su utvrdili da usamljenost može biti posljedica neadekvatnih socijalnih strategija, ali isto tako i njihov antecedent. Što se više koriste pesimistične i izbjegavajuće strategije to će se više svaka osoba osjećati usamljenom, a i što su osobe usamljenije, manje će koristiti strategije koje im omogućuju kontrolu i gospodarenje situacijom. U skladu s ovim nalazima ranije spomenuti autori su utvrdili da usamljenost ne predstavlja samo subjektivni osjećaj nezadovoljstva socijalnim odnosima, nego je ona jednim dijelom i način na koji se osoba ponaša u socijalnim situacijama. Nurmi i Salmela-Aro (1997) su nakon dvije godine praćenja na studentskom uzorku utvrdili da je korištenje određenih vrsta socijalnih strategija relativno stabilna osobna karakteristika. Način razmišljanja i reagiranja u socijalnim situacijama je relativno nepromjenjiv čak i kada je riječ o tranziciji poput odlaska na studij. Ovi nalazi sugeriraju da se socijalne strategije pokazuju kao stabilne osobne značajke.

Skala socijalnih strategija, koju ćemo ovim prilogom prezentirati, predstavlja adaptiranu verziju jednog dijela Upitnika strategija i atribucija (*The Strategy and Attribution Questionnaire*) autora Nurmi, Salmela-Aro i Haavisto (1995). Adaptirana mjera za ispitivanje socijalnih strategije

uključuje one subskale koje mjere strategije u socijalnoj domeni, a osim njih Skala socijalnih strategija sadrži i subskalu Traženje socijalne podrške koja je u originalnoj verziji Upitnika uključena u onaj dio koji se odnosi na različite vrste strategija u domeni postignuća.

2. Opis skale

Skala socijalnih strategija je mjerni instrument koji sadrži trideset i šest tvrdnji raspoređenih kroz šest subskala koje ispituju različite vrste kognitivnih i bihevioralnih strategija u domeni socijalnih interakcija. Odgovori se daju zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali Likertova tipa od četiri stupnja, pri čemu 1 označava – u potpunosti se ne slažem, a 4 – u potpunosti se slažem. Ukupan rezultat se oblikuje kao zbroj procjena na svakoj subskali pojedinačno, pri čemu viši rezultat označava i više korištenje određene strategije. Subskala *Očekivanje uspjeha* sadrži četiri tvrdnje kojima se ispituje u kojoj mjeri osoba očekuje uspjeh u socijalnim interakcijama. Nurmi i suradnici (1995) izvješćuju da pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ove subskale iznosi Cronbach $\alpha=.82$, dok je pouzdanost tipa test-retest .88. Stupanj uključenosti u odnose s drugima mjeri se subskalom *Ponašanje irelevantno za zadatak*, koja sadrži sedam tvrdnji. Njena pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi .72, dok je pouzdanost tipa test-retest .55. Šest tvrdnji čini subskalu *Izbjegavanja* kojom se mjeri tendencija povlačenja i izbjegavanja socijalnih situacija zbog anksioznosti i neugode. Nurmi i suradnici (1995) govore o dobroj pouzdanosti ove subskale u vrijednosti od $\alpha=.83$ i $r_{tt}=.88$. *Gospodarenje* se odnosi na vjerovanje u osobnu kontrolu. Ova subskala sadrži devet čestica, s nešto slabijom pouzdanosti $\alpha=.60$ i $r_{tt}=.74$. *Traženje socijalne podrške* je subskala koja ima šest tvrdnji te zahvaća u kojoj mjeri osoba traži podršku od drugih. Pouzdanost ove skale tipa unutarnje konzistencije je .81, dok je pouzdanost tipa test-retest nešto viša i iznosi .89. Subskala *Pesimizma* s četiri tvrdnje mjeri konstantnu zaokupljenost mogućim neuspjehom. Pouzdanost skale iznosi $\alpha=.72$ i $r_{tt}=.84$. Detaljnije psihometrijske osobine Skale socijalnih strategija na našim uzorcima slijede u narednom poglavlju.

3. Psihometrijske karakteristike

Prva primjena Skale socijalnih strategija na hrvatskim sudionicima bila je na uzorku od 120 adolescenata, preciznije u uzorku je bilo 68 srednjoškolaca i 52 studenta. Slijedom analiza latentne strukture i nakon utvrđivanja pouzdanosti svake subskale (Očekivanje uspjeha, Ponašanje irelevantno za zadatak, Izbjegavanje, Gospodarenje, Traženje socijalne podrške i Pesimizam) zadržane su sve čestice, iako su neke čestice imale niže zasićenje s faktorom i nespurnu korelaciju manju od .30 (ipak njihova vrijednost nije bila manja od .20). Koeficijenti pouzdanosti iznosili su od .60 do .75. S obzirom da je u prvoj primjeni skala pokazala relativno zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike, detaljnije psihometrijske osobine Skale socijalnih strategija, dobivene nakon druge primjene skale na prigodnom uzorku od 403 sudionika u dobi od 14 do 25 godina, prikazat ćemo dalje u tablici 1. (Nekić, 2006). Srednjoškolski uzorak su činili učenici različitih srednjih škola (gimnazije, obrtničke škole, ekonomske i medicinske s područja Zadra, Šibenika, Drniša, Crikvenice i Rijeke). Tako je u ovom uzorku u istraživanju sudjelovao 201 učenik od I. do IV. razreda (33 iz prvog, 52 iz drugog, 54 iz trećeg i 62 iz četvrtog). Od tog broja mladića je bilo 99, a djevojaka 102. Raspon dobi je iznosio od 14 do 19 godina, a prosječna dob bila je šesnaest i pol godina. 202 sudionika činili su studentski uzorak s dobi u rasponu od 18 do 25 godina. To su bili studenti od I. do IV. godine studija (104 prve godine, 60 druge, 17 treće i 21 četvrte godine studija) različitih studijskih grupa Sveučilišta u Zadru, Splitu i Zagrebu. Prosječna dob iznosila dvadeset godina. U uzorku studenata broj mladića je bio jednak broju djevojaka (N=101).

Tablica 1. Osnovni deskriptivni parametri šest subskala koje čine Skalu socijalnih strategija na ukupnom uzorku (N=403).

	Očekivanje uspjeha	Ponašanje irelevantno za zadatak	Izbjegavanje	Gospodarenje	Traženje socijalne podrške	Pesimizam
Redni broj tvrdnji	2,8*,14,20	3,9*,15,21,26,28,31*	4,10*,16,22*,29,33	5,11,17*,23*,30,32,34*,35,36*	1*,7*,13,19,25,27	6,12,18,24*
Aritmetička sredina	12.868	14.146	12.029	27.456	19.143	7.230
Median	13.000	14.000	12.000	27.000	19.000	7.000
Standardna devijacija	2.058	3.304	3.370	3.172	2.771	2.159
Raspon rezultata	5-16	7-25	6-21	16-36	11-24	4-13
Koeficijent varijabilnosti	16.003	21.447	28.015	11.553	14.475	29.861
A/simetričnost	-.716	.543	.169	-.229	-.171	.222
Šiljatost/spljoštenost	.697	.435	-.475	.288	-.485	-.500
Shapiro-Wilk's W	.929 p<.000	.958 p<.000	.954 p<.000	.976 p<.022	.953 p<.000	.927 p<.000
Kolmogorov-Smirnov test (D)	.123 p<.01	.102 p<.01	.097 p<.01	.089 p<.01	.085 p<.01	.110 p<.01
Cronbach alpha	.744	.669	.765	.609	.708	.629

Napomena: * tvrdnje koje se obrnuto boduju

Na temelju rezultata u oba uzorka, srednjoškolskom (gimnazije, obrtničke škole, ekonomske i medicinske s područja Zadra, Šibenika, Drniša, Crikvenice i Rijeke) i studentskom, dobiveni rasponi rezultata i standardna devijacija ukazuju na zadovoljavajuću osjetljivost svih šest subskala. Međutim vidljivo je da su rezultati na subskalama koje mjere adaptivne strategije (Očekivanje uspjeha, Gospodarenje i Traženje socijalne podrške) pomaknute prema višim vrijednostima, odnosno distribucija rezultata je negativno asimetrična, dok je distribucija rezultata na subskalama koje se odnose na neadekvatne socijalne strategije (Ponašanje irelevantno za zadatak, Izbjegavanje i Pesimizam) pomaknuta prema nižim vrijednostima. Distribucije rezultata odstupaju od normalne što pokazuje i test Shapiro Wilk's i Kolmogorov-Smirnov. Koeficijenti pouzdanosti se kreću oko umjerenih vrijednosti što je nešto niže u odnosu na rezultate Nurmi i suradnika. U litvanskom uzorku Zukauskienė i Sondaite (2004) izvješćuju o značajno nižoj vrijednosti koeficijenta pouzdanosti od .28 do .69, dok u drugom istraživanju također na uzorku srednjoškolaca ove autorice govore o koeficijentima pouzdanosti subskala koje čine socijalne strategije u vrijednosti od .55 do .69 (Sondaite, Zukauskienė, 2005).

Kako su se u dosadašnjim istraživanjima socijalne strategije koristile kao prediktori, neophodnim nam se čini prikazati i rezultate povezanosti među pojedinim subskalama, osobito stoga što je točnost predikcije veća što je veća samostalnost prediktora, odnosno njihovo

neslaganje. Nepovezanost povećava diskriminativnu valjanost svake prediktorske varijable te je onda lakše odrediti jedinstveni efekt svakog pojedinog prediktora. U slučaju kada postoji povezanost među prediktorima tada zapravo imamo problem koji uključuje poteškoće u određivanju jedinstvenog doprinosa prediktorskih varijabli zbog zajedničke varijance koju dijele (Fulgosi, 1979). U tablici 2. prikazani su rezultati povezanosti svih šest subskala.

Tablica 2. Matrica interkorelacija socijalnih strategija na ukupnom uzorku (N=403).

SOCIJALNE STRATEGIJE	1	2	3	4	5
1. Očekivanje uspjeha					
2. Ponašanje irelevantno za zadatak	-,43				
3. Izbjegavanje	-,59	,59			
4. Gospodarenje	,58	-,43	-,44		
5. Traženje podrške	,59	-,49	-,58	,55	
6. Pesimizam	-,52	,56	,54	-,49	-,47

Svi koeficijenti korelacije značajni su uz nivo rizika 0,01

U tablici 2. prikazani koeficijenti korelacija među socijalnim strategijama kreću se oko umjerenih vrijednosti i svi su statistički značajni. Smjer povezanosti je uvjetovan vrstom strategija, odnosno, njihovim (ne)adaptivnim karakteristikama. Tako su strategije koje uključuju očekivanje uspjeha, gospodarenje i traženje podrške u međusobnoj pozitivnoj povezanosti ali su u negativnoj vezi s izbjegavanjem, ponašanjem irelevantnim za zadatak i pesimizmom, i obrnuto. Postotak zajedničke varijance koju dijele socijalne strategije kreće se u rasponu od 18,5% do 34,8%, što odgovara nalazima Nurmia i sur. (1995) u prvim primjenama skale na finskom uzorku studenata.

U jednom drugom istraživanju u kojem se nastojala utvrditi psihometrijska valjanost Upitnika strategija i atribucija na litvanskom uzorku srednjoškolaca, rezultati na dijelu upitnika koji se odnosi na socijalne strategije ukazuju također na djelomičnu međusobnu značajnu povezanost socijalnih strategija, pri čemu je raspon vrijednosti zajedničke varijance izražene u postotcima nešto širi i iznosi od 4,9% do 38,4% (Zukauskiene, Sondaite, 2004).

U uzorku od 403 sudionika, sudjelovale su skupine srednjoškolaca i studenata, te smo stoga daljnjim analizama htjeli utvrditi da li postoje razlike u korištenju socijalnih strategija u ove dvije skupine, iako su Nurmi i suradnici tijekom niza istraživanja u sklopu Helsinške longitudinalne studije primjenjivali ranije spomenuti upitnik samo na studentskoj populaciji. Rezultati pokazuju da studenti više očekuju uspjeh u socijalnom kontekstu, te više gospodare u socijalnim situacijama, tj. više vjeruju u osobnu kontrolu, a manje u slučajnost i u vanjske

faktore. Pesimizam koji se odnosi na konstantnu zaokupljenost mogućim neuspjehom u odnosu s drugima te je izraženiji u uzorku srednjoškolaca (Nekić, 2006).

Ranije spomenute litvanske autorice su utvrdile značajnost efekata spola za pojedine socijalne strategije. Traženje socijalne podrške, očekivanje uspjeha, pesimizam i gospodarenje je izraženije kod djevojaka u dobi od 14 do 17 godina, dok je kod mladića ponašanje irelevantno za zadatak učestalije. U našem istraživanju efekt spola pokazao se značajnim samo za strategije, očekivanje uspjeha, gospodarenje i traženje socijalne podrške. Djevojke su u odnosu na mladiće više koristile navedene socijalne strategije.

Analize povezanosti socijalnih strategija s drugim relevantnim konstruktima uključuju prvenstveno vezu s usamljenošću i zadovoljstvom životom na našem uzorku. Nekić i Tucak (2007) izvješćuju o značajnoj pozitivnoj povezanosti izbjegavanja, ponašanja irelevantnog za zadatak i pesimizma i rezultata na UCLA skali usamljenosti na uzorku studenata, pri čemu je najmarkantnija povezanost bila između usamljenosti i izbjegavanja ($r = -.62$, $p < .01$). U ovom istraživanju utvrđena je značajna negativna povezanost gospodarenja, traženja socijalne podrške i očekivanja uspjeha s usamljenošću. Osim toga, stupnjevitom regresijskom analizom, značajnim pozitivnim prediktorima su se pokazale strategije gospodarenja, traženja socijalne podrške, te izbjegavanje kao negativna prediktorska varijabla. Ove tri strategije su objasnile 47% varijance usamljenosti¹. Ne samo da su se socijalne strategije pokazale kao značajni prediktori usamljenosti mjerenom općom jednodimenzionalnom mjerom, nego su socijalne strategije pokazale zadovoljavajuću prediktivnu valjanost i za socijalnu usamljenost i emocionalnu usamljenost (v. Nekić, 2006). U jednom drugom istraživanju Nekić (2007) govori o povezanosti socijalnih strategija i zadovoljstva životom na uzorku sudionika u rasponu dobi od 18 do 25. Utvrđena je pozitivna povezanost adaptivnih socijalnih strategija i životnog zadovoljstva, dok je veza neadaptivnih socijalnih strategija i životnog zadovoljstva bila negativna. Izbjegavanje i očekivanje uspjeha su objasnile oko 30 posto varijance kriterijske varijable, odnosno životnog zadovoljstva. Osim toga, utvrđena je i značajna djelomična medijacijska uloga kognitivne strategije, očekivanja uspjeha u relaciji između izbjegavanja i životnog zadovoljstva².

Zukauskiene i Sondaite, (2004) su utvrdile značajnu povezanost socijalnih strategija s Achenbachovom mjerom samoprocjene psihološkog funkcioniranja mladih. Najveća povezanost je bila između pesimizma i anksioznosti/depresivnosti i ponašanja irelevantnog za zadatak i povlačenja. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na preliminarnе pokazatelje konkurentne valjanosti subskala koje mjere socijalne strategije.

S obzirom da su dosadašnja istraživanja, bilo na našim uzorcima ili skandinavskim, uključivala skupine sudionika srednjoškolskog uzrasta i studente, smatramo da bi bilo potrebno provjeriti valjanost Skale socijalnih strategija na uzorcima drugih dobnih kategorija, te ujedno daljnjim adaptacijama pokušati dobiti skalu veće pouzdanosti.

---

^{1 i 2} Rad je dio projekta 269-1301422-1493 pod nazivom „Iskustva nepravde i psihološka dobrobit tijekom nekih životnih tranzicija“ glavnog istraživača doc.dr. Vere Čubela Adorić

LITERATURA

- FULGOSI, A. (1979). *Faktorska analiza*, Zagreb: Školska knjiga.
- NEKIĆ, M. (2006). Socijalna i emocionalna usamljenost u adolescenciji: uloga osobina ličnosti, privrženosti, socijalnih zaliha i socijalnih strategija, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- NEKIĆ, M., TUCAK, I. (2007). Loneliness in Adolescence: The Role of Social Strategies, *13th European Conference on Developmental Psychology*, Jena.
- NEKIĆ, M. (2007). Socijalne strategije u relaciji sa životnim zadovoljstvom, *18. Dani Ramira i Zorana Bujasa*, Zagreb.
- NURMI, J.E., SALMELA-ARO, K., HAAVISTO, T. (1995). The Strategy and Attribution Questionnaire: Psychometric Properties, *European Journal of Psychological Assessment*, 11,2,108-121.
- NURMI, J.E., TOIVONEN, S., SALMELA-ARO, K., ERONEN, S. (1996). Optimistic, Approach-oriented, and Avoidance Strategies in Social Situations: Three Studies on Loneliness and Peer Relationships, *European Journal of Personality*, 10,201-219.
- NURMI, J.E., SALMELA-ARO, K. (1997). Social strategies and loneliness: A prospective study, *Personality and Individual Differences*, 23,2,205-215.
- SONDATE, J., ZUKAUSKIENE, R. (2005). Adolescents' social strategies: Patterns and correlates, *Scandinavian Journal of Psychology*, 46, 367-374.
- ZUKAUSKIENE, R., SONDATE, J. (2004). The Strategy and Attribution Questionnaire: Psychometric properties of a Lithuanian translation in an adolescent sample, *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 157-162.

Skala socijalnih strategija – SSS

Ispred vas se nalaze tvrdnje koje se odnose na *različite načine reagiranja u situacijama s drugim osobama*. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju označite koliko se slažete s tvrdnjom, i pri tome koristite skalu od 1 do 4 gdje brojevi imaju sljedeće značenje:

1 u potpunosti se NE slažem	2 NE slažem se	3 slažem se	4 u potpunosti se slažem	
1. Nema svrhe govoriti drugima o svojim brigama.	1	2	3	4
2. U većini slučajeva, imam osjećaj da se dobro slažem s drugima.	1	2	3	4
3. Ponekad koristim nedovršen posao kao izgovor da s ne družim s drugima.	1	2	3	4
4. Često se osjećam neugodno u velikoj skupini ljudi.	1	2	3	4
5. Drugu osobu možeš istinski upoznati ako provedeš dovoljno dugo vremena s njom.	1	2	3	4
6. Kada upoznajem nove ljude očekujem da će se nešto loše dogoditi, čak iako znam da to mogu riješiti.	1	2	3	4
7. Obično ne očekujem pomoć od drugih kada imam probleme.	1	2	3	4
8. Drugi se obično prema meni odnose negativno.	1	2	3	4
9. Kada sam pozvan na druženje s drugima obično sam spreman istog trena.	1	2	3	4
10. Kada saznam da se nešto događa odmah se nastojim uključiti.	1	2	3	4
11. Upoznavanje i razumijevanje drugih zahtjeva vrijeme i strpljenje.	1	2	3	4
12. Često razmišljam o tome kako bi bilo da se ne slažem s drugim osobama.	1	2	3	4
13. Najbolje je razgovarati s prijateljima, kada stvari ne idu glatko.	1	2	3	4
14. Obično se slažem s drugima.	1	2	3	4
15. Ponekad izmislim razlog da bi namjerno izbjegao druženje s prijateljima.	1	2	3	4
16. Izbjegavam situacije gdje je puno ljudi i preferiram to vrijeme provesti sam ili samo s nekom drugom osobom.	1	2	3	4
17. Bez obzira što napravio, drugi imaju negativno mišljenje o meni.	1	2	3	4
18. Često razmišljam o tome što bih napravio da sam odbačen i neomiljen.	1	2	3	4
19. Poznajem ljude od kojih mogu dobiti podršku.	1	2	3	4
20. Mislim da se sviđam drugima.	1	2	3	4
21. Često dobijem glavobolju ako sam u društvu prevelikog broja ljudi.	1	2	3	4
22. Lako mi je pričati u grupi.	1	2	3	4
23. Ako nekim osobama ne ide sve kako treba gubitak je vremena slušati i pokušati ih razumjeti.	1	2	3	4
24. Kada se slažem s drugima osjećam se opušteno.	1	2	3	4
25. Razgovor s drugima pomaže kada postoje problemi.	1	2	3	4
26. Često imam važnijeg posla za uraditi nego provoditi vrijeme s drugima.	1	2	3	4
27. Poželjno je imati nekoga s kim možeš razgovarati.	1	2	3	4
28. Često je beskorisno čavrljati o različitim stvarima kada ima puno toga što bi se moglo napraviti.	1	2	3	4
29. Teško mi je steći nove prijatelje.	1	2	3	4
30. S drugima se možeš slagati ako se samo malo potruđiš.	1	2	3	4
31. Ako grupa prijatelja radi nešto, ne treba me nagovarati dva puta da bih sudjelovao.	1	2	3	4
32. Razumijevanje drugih ljudi zahtjeva vrijeme i strpljenje.	1	2	3	4
33. Često sam sam jer se bojim biti s drugima.	1	2	3	4
34. Upoznavanje s drugim osobama i pronalaženje prijatelja ovisi o sreći.	1	2	3	4
35. Možeš čak dobro upoznati i osobe koje su distancirane ako imaš dovoljno strpljenja i volje.	1	2	3	4
36. Ne možeš utjecati na stjecanje prijatelja; stvari se samo dogode.	1	2	3	4

Marina Nekić

SKALA SOCIJALNIH ZALIHA

SKALA SOCIJALNIH ZALIHA

Adaptirala: Marina Nekić

Priredila: Marina Nekić

1. Teorijska osnova

O socijalnim zalihama¹ (engl. *social provisions*) prvi je počeo govoriti Weiss (1974) razmatrajući njihovu ulogu u objašnjenju usamljenosti kao multidimenzionalnog konstrukta. Nastojeći ih jasnije prikazati, Weiss se posebno orijentirao na specifičnost funkcije svakog odnosa. Pri tome je smatrao da je svaki odnos jedinstven s obzirom na zalihe koje osigurava pojedincu, pa se stoga ne može zamijeniti nekom drugom vrstom odnosa. Jedinstvenost svakog odnosa očituje se u doživljaju usamljenosti, ako u različitim odnosima nemamo adekvatne socijalne zalihe. Stoga usamljenost možemo preciznije odrediti kao odgovor na odsustvo određenog tipa odnosa ili, točnije, to je odgovor na odsustvo određenih socijalnih zaliha koje nam omogućuje neki odnos. S obzirom na različitu kvalitetu pojedinih socijalnih zaliha, Weiss je prepoznao kompleksnost fenomena usamljenosti te je istaknuo važnost razlikovanja socijalne i emocionalne usamljenosti, što su kasnije prepoznali i drugi autori (DiTomasso, i Spinner, 1997; Čubela i Nekić, 2002a, 2002b, 2004; Nekić, 2006a). Usamljenost koja se javlja zbog nedostatka bliske privržene veze, a može se razriješiti jedino integracijom u emocionalno privržen odnos je emocionalna usamljenost. Ona se ne može razriješiti ulaskom u neki kvalitativno drugačiji oblik veze, koji nema osobine privrženog odnosa. Radi se o tome da se osoba ne može riješiti usamljenosti nastale zbog nedostatka privrženosti ulaskom u odnos s drugom osobom ili osobama koji se temelji na druženju zbog sličnih aktivnosti ili interesa, jer takav odnos ne posjeduje one zalihe zbog čijih je nedostataka ta osoba zapravo usamljena. Onaj oblik usamljenosti koji se javlja zbog neuključenosti u neku socijalnu mrežu Weiss naziva socijalnom usamljenošću. Socijalne usamljenosti se jedino možemo riješiti ako se uspijemo uključiti u neku socijalnu mrežu. Ako uspijemo formirati tako specifičan odnos usamljenost će nestati. Usamljenost će trajati sve do onog trenutka do kojeg se ne formira potrebni odnos s drugom osobom ili osobama, odnosno, dok se ne dobije ono što se izgubilo.

---

¹ Prvi radni prijevod termina *Social provisions* je bio socijalni dobitci. Međutim u tekstu koji je ranije izašao od autora Hudek-Knežević, J. i Kardum, I. (2005). Psihosocijalne odrednice tjelesnog zdravlja, Jastrebarsko, Naklada Slap (str.207), odlučili smo preuzeti njihov prijevod naziva skale.

Osim *socijalne integracije* i *privrženosti* kao temeljnih socijalnih zaliha za pojavu socijalne i emocionalne usamljenosti, Weiss je predložio još četiri bitne zaliha koje dobivamo u odnosima s drugima i koje nam trebaju da bi se osjećali adekvatno podržanima usprkos tome što su neke zalihe u različitim životnim stadijima ili u različitim situacijama više ili manje krucijalne. Dakle, riječ je još o *vođenju*, *brizi za druge*, *potvrđi vlastite vrijednosti* i *pouzdanom osloncu*. Svaku od zaliha omogućuje određeni odnos, ali isto tako jedna osoba može biti izvorom većem broju navedenih zaliha. *Vođenje* i *pouzdan oslonac* su zalihe koje su osobito relevantne u kontekstu kada se treba neki određeni problem riješiti jer uključuju mogućnost dobivanja informacija ili savjeta tj. sigurnost da se na druge može računati kada je pomoć potrebna. Vođenje se obično može dobiti od nastavnika, mentora, roditelja, a pouzdani oslonac mogu osigurati članovi obitelji. Provizije koje su jednako važne i u periodu stresa i kada on nije toliko izražen su potvrda vlastite vrijednosti i briga za druge (Cutrona, Russell, 1987). *Potvrda vlastite vrijednosti* se odnosi na prepoznavanje vlastitih kompetencija, vještina koje su isto tako vrednovane od drugih. Vjerovanje u vlastitu efikasnost je prediktivno za efikasnije suočavanje sa stresom, o čemu je govorio i Bandura. *Briga za druge* ulazi u domenu onih karakteristika koje također imaju svoje implikacije na samopoštovanje pojedinca. Po ovoj zalihi Weissov model je jedinstven jer upućuje na jedan od važnijih aspekta interpersonalnih veza, a to je osjećaj da je osoba potrebna drugima i da pridonosi dobrobiti drugih. Ako pak približe promotrimo ovu zalihu, ona se ne odnosi u potpunosti na socijalnu proviziju koju dobivamo od drugih, ali je usprkos tome jednako važna, upravo zbog toga što se interpersonalni odnosi temelje na recipročnosti. Zatim, slijede već ranije spomenute socijalne zalihe privrženost i socijalna integracija. *Privrženost*, odnosno emocionalna vezanost omogućuje nam osjećaj sigurnosti, a *socijalna integracija* osjećaj pripadnosti u grupi u kojoj se s ostalim članovima dijele slični interesi. Prema Weissu, privrženost se može dobiti od ljubavnog partnera, ali isto tako od prijatelja i od članova obitelji, dok je u većini slučajeva socijalna integracija zaliha prijateljskih odnosa. Socijalna integriranost osigurava sigurnost, zadovoljstvo i osjećaj identiteta. Ovakvo navede socijalne zalihe kako ih je zamislio Weiss prilično odgovaraju Cobbovom modelu socijalne podrške koji uključuje: emocionalnu i socijalnu podršku, podršku samopoštovanju, materijalnu, instrumentalnu i podršku u obavljanju aktivnosti.

Cutrona i Russell (1987) su prvi bili zainteresirani za Weissov model socijalnih zaliha i to ne samo u kontekstu usamljenosti u kojem je originalno zamišljen nego i u kontekstu socijalne podrške. Smatrali su da Weissov model inkorporira glavne elemente većine glavnih konceptualizacija socijalne podrške. Međutim, još ranije, krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća, konstruirana je prva verzija Skale socijalnih zaliha, koja je sadržavala 12 tvrdnji, po

dvije za svaku socijalnu zaliha. U prvim primjenama Cutrona (1982, prema Cutrona, Russell, 1987) izvješćuje o značajnosti socijalnih zaliha u predikciji usamljenosti među studentima kalifornijskog sveučilišta, odnosno navodi se da je čak 66% varijance usamljenosti bilo objašnjeno sa socijalnom integracijom, potvrdom vlastite vrijednosti i vođenjem. Kako su prvi rezultati bili obećavajući, tako su Russell i suradnici (1984, prema Cutrona i Russell, 1987) pokrenuli istraživanje u kojem su usamljenost operacionalizirali kao multidimenzionalni konstrukt tj. pri čemu su razlikovali socijalnu usamljenost i emocionalnu usamljenost. Rezultati tog istraživanja su pokazali da je privrženost bila osobito važna u objašnjenju emocionalne usamljenosti, dok se socijalna integracija nešto slabije pokazala u objašnjenju socijalne usamljenosti. Osim toga, također su utvrđene i veze socijalnih zaliha sa zadovoljstvom pojedinim odnosom. Nalazi tako potvrđuju Weissovu pretpostavku o važnosti i doprinosu svakog pojedinog odnosa. Privrženost i briga za druge je bila veća kod onih koji su bili više zadovoljniji s ljubavnim partnerom, socijalno integriraniji su bili oni koji su bili zadovoljniji s prijateljskim odnosima, a pouzdani oslonac je socijalna zaliha kojoj je najviše pridonosilo zadovoljstvo odnosom s obitelji i prijateljima. Dakle, rani nalazi o valjanosti prve verzije Skale socijalnih zaliha bili su prilično obećavajući, međutim zbog malog broja tvrdnji po pojedinim subskalama, svega dvije, pouzdanost je bila slabija, stoga su Cutrona i Russell (1987) modificirali postojeću skalu, proširivši broj tvrdnji po svakoj subskali. Provjerom nove modificirane skale s ukupno 24 tvrdnje, od kojih su dvije tvrdnje bile pozitivno a dvije negativno konotirane za svaku subskalau, na uzorku od 1792 sudionika (studenti, učitelji i medicinske sestre), utvrđena je adekvatna pouzdanost tipa unutarnje konzistencije u rasponu od .65 do .76, dok je pouzdanost cijele skale bila .91. Autori su smatrali da se rezultati na skali mogu koristiti zasebno za svaku subskalau ili kao ukupni rezultat na cijeloj skali koji bi tako označavao opću percepciju socijalne podrške. Razlog zbog kojeg bi se mogao koristiti ukupni rezultat na skali opravdan je visokim korelacijama među rezultatima na subskalama, čiji se koeficijenti kreću u rasponu od .55 do .99. Objašnjenje za prilično visoku povezanost, naglašavaju autori, nalazi se u općem generalnom ili globalnom faktoru socijalne podrške koji je u osnovi socijalnih zaliha. Usprkos tome što ovako visoke međusobne korelacije smanjuju diskriminativnu valjanost svake pojedine subskale, Cutrona i Russell (1987) ipak smatraju da se o Skali socijalnih zaliha može govoriti kao mjeri kojom se mogu zahvatiti specifične komponente socijalne podrške koja je pojedincu dostupna.

2. Opis skale

Skala socijalnih zaliha (Cutrona i Russell, 1987) uključuje šest subskala koje mjere socijalne zalihe kako ih je identificirao Weiss (1974). Autori su nastojali Weissov model socijalnih zaliha primijeniti ne samo u kontekstu usamljenosti, u kojem je originalno zamišljen, nego i u kontekstu socijalne podrške. Skala ima ukupno 24 čestice koje su podjednako raspoređene u 6 subskala: *Vođenje*, *Potvrđivanje vlastite vrijednosti*, *Socijalna integracija*, *Privrženost*, *Brigu za druge* i *Pouzdanost oslonac*. Dakle, svaka subskala sadrži po četiri čestice, pri čemu su dvije čestice formulirane pozitivno a dvije čestice negativno. Skala predstavlja opću mjeru procjena trenutnih odnosa s važnim osobama (npr. prijatelji, članovi obitelji, radne kolege, i sl.), dakle, ne specificira se konkretan odnos.

Odgovori se daju zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali Likertova tipa s četiri stupnja, pri čemu 1 označava – u potpunosti se ne slažem, a 4 – u potpunosti se slažem. Ukupan rezultat se oblikuje kao linearna kombinacija procjena na svakoj subskali pojedinačno, pri čemu viši rezultat označava percepciju većih socijalnih zaliha. Teorijski raspon rezultata za svaku subskalu kreće se od 4 do 16. Međutim, isto tako autori smatraju da se rezultat na cijeloj skali može koristiti kao jedinstvena mjera socijalne podrške.

Osim što se na ponuđene tvrdnje može dati odgovor na skali od četiri stupnja autori skale prilikom primjene na starijim dobnim skupinama (iznad 65 godina) predlažu i drugačiji način odgovaranja. Smatraju da je za stariju populaciju prikladniji i efikasniji način odgovaranja onaj koji uključuje ponuđeni odgovor u obliku da ili ne (Russell, Cutrona, 1991; Aquino, Russell, Cutrona, Altmaier, 1996).

3. Psihometrijske karakteristike

Skala socijalnih zaliha prvi put je primijenjena kao dio preliminarnog istraživanja na uzorku od 120 adolescenata, odnosno na 68 učenika srednjih škola i 52 studenta. Nakon analize latentne strukture svake pojedine subskale i utvrđivanja pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije zadržane su sve čestice kao i u originalnoj verziji autora Cutrone i Russella (1987). Koeficijenti pouzdanosti su se kretali u rasponu od $\alpha=.63$ za subskalu socijalna integracija do $.77$ za subskalu pouzdani oslonac, dok je pouzdanost cijele skale iznosila $\alpha=.90$. Vrijednosti koeficijenata pouzdanosti su u skladu s istraživanjima autora skale. Kako su osnovni psihometrijski

pokazatelji Skale socijalnih zaliha ukazivali na relativno zadovoljavajući mjerni instrument, detaljniju deskripciju pojedinih subskala koje čine navedenu skalu prikazat ćemo u tablici 1. Dobiveni rezultati su dio jednog većeg istraživanja na prigodnom uzorku od 403 sudionika u dobi od 14 do 25 godina (Nekić, 2006a). Tako je u uzorku srednjoškolaca u istraživanju sudjelovao 201 učenik od I. do IV. razreda (33 iz prvog, 52 iz drugog, 54 iz trećeg i 62 iz četvrtog). Od tog broja mladića je bilo 99, a djevojaka 102. Raspon dobi je iznosio od 14 do 19 godina, a prosječna dob bila je šesnaest i pol godina. Srednjoškolski uzorak su činili učenici različitih srednjih škola (gimnazije, obrtničke škole, ekonomske i medicinske s područja Zadra, Šibenika, Drniša, Crikvenice i Rijeke). 202 sudionika činili su studentski uzorak s dobi u rasponu od 18 do 25 godina. Prosječna dob iznosila dvadeset godina. U uzorku studenata broj mladića je bio jednak broju djevojaka (N=101). To su bili studenti od I. do IV. godine studija (104 prve godine, 60 druge, 17 treće i 21 četvrte godine studija) različitih studijskih grupa Sveučilišta u Zadru, Splitu i Zagrebu.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni parametri šest subskala koje čine Skalu socijalnih zaliha na ukupnom uzorku (N=403).

	Vodenje	Privrženost	Socijalna integracija	Briga za druge	Potvrda vlastite vrijednosti	Pouzdana oslonac
Redni broj tvrdnji	3*,12,16,19*	2*,11,17,21*	5,8,14*,22*	4,7,15*,24*	6*,9*,13,20	1,10*,18*,23
Aritmetička sredina	13.647	12.235	13.325	12.295	12.347	13.553
Median	14.000	12.000	13.000	12.000	12.000	14.000
Standardna devijacija	2.156	2.480	2.027	1.945	2.047	2.185
Raspon rezultata	5-16	5-16	8-16	6-16	5-16	7-16
Koeficijent varijabilnosti	15.798	20.269	17.042	15.778	16.578	16.121
A/simetričnost	-.794	-.238	-.451	-.131	-.292	-.684
Šiljatost/spljoštenost	.496	-.532	-.363	-.300	.482	-.105
Shapiro-Wilk's W	.880 p<.000	.936 p<.000	.907 p<.000	.949 p<.000	.936 p<.000	.878 p<.000
Kolmogorov-Smirnov test (D)	.154 p<.01	.090 p<.01	.115 p<.01	.122 p<.01	.162 p<.01	.157 p<.01
Cronbach alpha	.777	.655	.715	.618	.661	.738

Napomena: *tvrdnje koje se obrnuto boduju

Za svih šest subskala Skale socijalnih zaliha analize osnovnih statističkih parametara pokazuju da su rezultati pomaknuti prema višim vrijednostima (o negativnoj asimetričnosti govore i izračunati koeficijenti u tablici 1.), što je u skladu s rezultatima Cutrone i Russella (1987). I u njihovom istraživanju provedenom na velikom broju sudionika različitih dobnih skupina, vrijednost aritmetičke sredine za sve subskale bila je od 12.82 za brigu za druge do 14.43 za pouzdani oslonac. Značajnosti testova za normalnost distribucije rezultata govore u prilog odbacivanju pretpostavke o normalnosti distribucije rezultata dobivenih na šest subskala Skale socijalnih zaliha, što ukazuje na oprez prilikom daljnjih analiza i interpretacije njihovih rezultata. Nadalje, koeficijenti pouzdanosti su umjerenih vrijednosti, što je u skladu s dosadašnjim primjenama skale na stranim uzorcima, dok je pouzdanost cijele skale značajno viša i iznosi .91. Iako je pouzdanost subskala prosječno umjerenih vrijednosti, u jednom istraživanju na uzorku starijih Russell i Cutrona (1991) izvješćuju čak o nižem rasponu koeficijenata pouzdanosti za pojedine subskale (od .34 do .62) i za cijelu skalu (.71). Obrazloženje za nešto niže vrijednosti leži u drugačijem načinu odgovaranja za starije ispitanike (v. 2. Opis skale).

Kako je ranije u uvodnom dijelu navedeno, vrijednosti koeficijenata korelacija među rezultatima pojedinih subskala su u rasponu od umjerenih do visokih, u našem istraživanju taj raspon je nešto niži, od .47 do .80, što se vidi u tablici 2.

Tablica 2. Koeficijenti korelacije među pojedinim subskalama.

SOCIJALNE ZALIHE	1	2	3	4	5
1. Vođenje					
2. Privrženost	.68				
3. Socijalna integracija	.72	.53			
4. Briga za druge	.53	.56	.49		
5. Potvrda vlastite vrijednosti	.55	.55	.56	.47	
6. Pouzdani oslonac	.80	.63	.73	.50	.58

Svi koeficijenti korelacije značajni su uz nivo rizika 0,01

Dakle, možemo reći da se postotak zajedničke varijance koju dijele socijalne zalihe kreće u intervalu od 22% do 64%, što predstavlja poteškoću u određivanju jedinstvenog doprinosa svake pojedine zalihe u analizama njihove valjanosti kao prediktora.

Kako su u našem istraživanju na uzorku od 403 sudionika sudjelovale skupine srednjoškolaca i studenata s podjednakim brojem mladića i djevojaka u svakoj dobnoj skupini, osim provjere osnovnih deskriptivnih statistika, daljnje analize su uključivale i provjeru značajnosti efekata dobi i spola na ispitivane socijalne zalihe. Dobiveni rezultati pokazuju da su provjeravani efekti značajni za sve socijalne zalihe, odnosno, da su studenti u odnosu na srednjoškolce percipirali više dobitaka u odnosima s drugima, te da je taj obrazac isti za djevojke u odnosu na mladiće (osim kad je riječ o brizi za druge, kod ove socijalne zalihe efekt spola nije bio značajan).

Proučavanje povezanosti socijalnih zaliha i usamljenosti predstavlja jednim dijelom i provjeru Weissovih postavki determinanti usamljenosti. Da bi smo izbjegli usamljenost potrebne su nam socijalne zalihe koje trebamo dobiti u odnosu s drugima. Svaki odnos je specifičan upravo zbog posebnih provizija koje osigurava, smatra Weiss (1974). Tako Nekić (2006b) izvješćuje da je povezanost između socijalne integracije i pouzdanog oslonca najveća sa socijalnom usamljenošću, dok je za emocionalnu usamljenost izraženu kao usamljenost u obitelji, najveća povezanost s vođenjem a usamljenost u ljubavi kao vrsta emocionalne usamljenost najjača je povezanost s privrženošću i brigom za druge. Ovi dobiveni rezultati su slični rezultatima dobivenim od strane DiTommasa i Spinnera (1997) prilikom provjere Weissove tipologije usamljenosti na kanadskim studentima. Osim što se nastojala utvrditi povezanost pojedinih socijalnih zaliha i socijalne i emocionalne usamljenosti također se nastojalo utvrditi količina objašnjene varijance usamljenosti sa socijalnim zalihama. Dakle, 42% varijance socijalne usamljenosti može se objasniti sa socijalnim zalihama i to prvenstveno sa socijalnom integracijom, potvrdom vlastite vrijednosti i pouzdanim osloncem, dok se tek 11% varijance usamljenosti u obitelji može objasniti s vođenjem, koja je jedina socijalna zaliha značajna za ovaj tip emocionalne usamljenosti. Privrženost, briga za druge i pouzdani oslonac su socijalne zalihe koje su čak 48% varijance usamljenosti u ljubavi objasnili na uzorku adolescenata. Osim što su se socijalne zalihe pokazale kao značajni prediktori u objašnjenju usamljenosti, Nekić (2007)² izvješćuje o pozitivnoj i značajnoj vezi socijalnih zaliha i zadovoljstva životom. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na sljedeće, da bi se osjećali zadovoljni životom, od drugih nam najviše treba uvažavanje i potvrda da smo kompetentni i sposobni, potrebna nam je integriranost i pripadnost grupi nama sličnih i najzad, emocionalna povezanost bar s jednom osobom koja pridonosi našem osjećaju sigurnosti.

U ranije navedenom istraživanju Cutrone i Russella (1987) na nekoliko uzoraka, rezultati ukazuju na dobru diskriminativnu valjanost skale socijalnih zaliha kada je korišten ukupan rezultat kao opća percepcija socijalne podrške u odnosu na neke relevantne konstrukte kao što

su depresivnost, neuroticizam i introverzija/ekstraverzija. Važnost socijalnih zaliha, kao oblika socijalne podrške, vidljiva je u istraživanju u kojem su rezultati pokazali da visoka razina podrške tijekom trudnoće kod žena koje prvi put čekaju dijete smanjuje rizik od depresivnosti dva mjeseca nakon rođenja djeteta. Socijalne zalihe su važne i u procesu sagorijevanja na poslu, pri čemu je od iznimne važnosti potvrda vlastite vrijednosti. Sveukupno gledano sve komponente koje čine socijalne zalihe uzete zajedno imaju zaštitnu funkciju u pojavi stresa na poslu, te u krajnjem ishodu, i sagorijevanja. Neka recentnija razmatranja važnosti socijalnih zaliha idu u smjeru njihova proučavanja u kontekstu bračnih odnosa, preventivnih i reparativnih intervencija koje bi maksimizirale kvantitetu i kvalitetu socijalnih zaliha u partnerskim odnosima (Cutrona, 2004).

---

² Rad je dio projekta 269-1301422-1493 pod nazivom „Iskustva nepravde i psihološka dobrobit tijekom nekih životnih tranzicija“ glavnog istraživača doc.dr. Vere Čubela Adorić

LITERATURA

- AQUINO, J.A., RUSSELL, D.W., CUTRONA, C.E., ALTMAIER, E.M. (1996). Employment Status, Social Support, and Life Satisfaction Among the Elderly, 43 (4), 480-489.
- CUTRONA, C.E. (2004). A Psychological Perspective: Marriage and the Social Provisions of Relationships, *Journal of Marriage and Family*, 66, 992-999.
- CUTRONA, C.E., RUSSELL, D.W. (1987). The provisions of social relationships and adaptation to stress, *Advances in Personal Relationships*, 1, 37-67.
- ĆUBELA, V., NEKIĆ, M. (2002a). Usamljenost srednjoškolaca u domenama prijateljskih, obiteljskih i ljubavnih odnosa: Prilog validaciji upitnika SELSA, *Radovi-FFZd*, 41,18,69-94.
- ĆUBELA, V., NEKIĆ, M. (2002b). Global Versus Multidimensional Measure of Loneliness, *Special edition of Review of Psychology, Abstracts, 6th Alps-Adria Conference of Psychology, Rovereto (Trento), Italy*.
- ĆUBELA ADORIĆ, V., NEKIĆ, M. (2004). Skala socijalne i emocionalne usamljenosti, U Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Čubela Adorić, Penezić, Z. (Ur.). *Zbirka psiholoških skala i upitnika*, Sv.2. 52-61.
- DITOMMASO, E., SPINNER, B. (1997). Social and emotional loneliness: A re-examination of Weiss' typology of loneliness, *Personality and Individual Differences*, 22 (3), 417-427.
- NEKIĆ, M. (2006a). Socijalna i emocionalna usamljenost u adolescenciji: uloga osobina ličnosti, privrženosti, socijalnih zaliha i socijalnih strategija, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- NEKIĆ, M. (2006b). Što trebamo dobiti od drugih da se ne bi osjećali usamljenima?, XIV. Dani psihologije u Zadru.
- NEKIĆ, M. (2007). Socijalne zalihe kao prediktori životnog zadovoljstva: Što nam najviše treba od drugih? 15. Godišnja konferencija hrvatskih psihologa, Cavtat
- RUSSELL, D.W., CUTRONA, C.E. (1991). Social Support, Stress, and Depressive Symptoms Among the Elderly: Test of a Process Model, *Psychology and Aging*, 6 (2), 190-201.
- WEISS, R.S. (1974). The provisions of social relationships, U Z. Rubin (Ur.). *Doing unto others*. New York: Prentice-Hill.

SP

Pred Vama se nalaze tvrdnje koje opisuju Vaš odnos s drugima. Odgovarajući na sljedeća pitanja molimo Vas da promislite o Vašim trenutnim odnosima s prijateljima, majkom, ocem, školskim kolegama, itd. Molimo Vas da nakon što pročitate svaku tvrdnju *zaokružite broj koji označava koliko se slažete s pojedinom tvrdnjom*. Uz svaku tvrdnju nalaze se brojevi od 1 do 4 koji označuju:

1 u potpunosti se NE slažem	2 NE slažem se	3 slažem se	4 u potpunosti se slažem	
1. Postoje osobe na koje se mogu osloniti kada mi je potrebno.	1	2	3	4
2. Osjećam da nemam bliske odnose s drugima.	1	2	3	4
3. Ne postoji nitko kome se mogu obratiti za savjet kad sam pod stresom.	1	2	3	4
4. Postoje osobe koje se mogu osloniti na moju pomoć.	1	2	3	4
5. Postoje osobe koje uživaju u istim aktivnostima kao i ja.	1	2	3	4
6. Drugi misle da nisam kompetentna osoba.	1	2	3	4
7. Osjećam se osobno odgovornim za dobrobit druge osobe.	1	2	3	4
8. Osjećam se dijelom grupe ljudi koji dijele moje stavove i mišljenja.	1	2	3	4
9. Mislim da drugi ne cijene moje vještine i sposobnosti.	1	2	3	4
10. Ako nešto krene po zlu nitko mi neće pomoći.	1	2	3	4
11. Imam blisku vezu koja mi puža osjećaj emocionalne sigurnosti i dobrobiti.	1	2	3	4
12. Postoji netko s kim mogu razgovarati o važnim odlukama u svom životu.	1	2	3	4
13. Drugi prepoznaju moje vještine i sposobnosti.	1	2	3	4
14. Ne postoji nitko tko dijeli moje interese i brige.	1	2	3	4
15. Zapravo ne postoji nitko čijoj dobrobiti ja doprinosim.	1	2	3	4
16. Postoji osoba za koju vjerujem da joj se mogu obratiti za savjet kada imam neki problem.	1	2	3	4
17. Osjećam jaku emocionalnu povezanost s bar jednom osobom.	1	2	3	4
18. Ne postoji nitko na koga se mogu osloniti kada mi je to zaista potrebno.	1	2	3	4
19. Nemam nikoga s kim bi se osjećao ugodno kada pričam o svojim problemima.	1	2	3	4
20. Postoje osobe koje cijene moje talente i sposobnosti.	1	2	3	4
21. Nedostaje mi osjećaj bliskosti s drugom osobom.	1	2	3	4
22. Ne postoji nitko kome se sviđaju aktivnosti kojima se ja bavim.	1	2	3	4
23. Postoje osobe na koje mogu računati u slučaju nužde.	1	2	3	4
24. Nitko me ne treba da brinem o njemu.	1	2	3	4

Ana Proroković i Ana Slišković

**UPITNIK
ORGANIZACIJSKE
KLIME ZA SREDNJE
ŠKOLE**

UPITNIK ORGANIZACIJSKE KLIME ZA SREDNJE ŠKOLE

Konstruirale: Ana Proroković i Antonija Nogalo

Priredile: Ana Proroković i Ana Slišković

1. Opširnija definicija konstrukta

Pri definiranju organizacijske klime postoje dva pristupa: objektivistički ili realistički i subjektivistički ili fenomenološki.

Prema objektivističkom pristupu, klima objektivno postoji kao dio organizacijske realnosti, a definirana je pomoć tipičnih ponašanja, stavova i osjećaja u organizaciji (Sušan, 2005). Ukratko, radi se o organizacijskom atributu koji egzistira nezavisno od percepcije članova organizacije, a mjeri se na posredan način preko podataka o zakašnjavanju, izostancima, bolovanjima, fluktuaciji i sl.

Nasuprot tome, prema subjektivističkom pristupu, organizacijska klima se odnosi na perceptivno i kognitivno strukturiranje organizacijske situacije, zajedničko njenim članovima. Opažanjem i interpretacijom događaja i situacija u organizaciji članovi organizacije stvaraju osobne kognitivne mape koje se potom u interakciji s drugim članovima organizacije modificiraju i nadopunjavaju. Na taj se način stvaraju zajednički načini percipiranja i interpretiranja organizacijskih događaja, što je upravo bit definiranja klime unutar ovog pristupa (Sušan, 2005). Ovakav pristup definiranju i mjerenju klime danas dominira te se u definicijama ovog konstrukta najčešće nalaze pojmovi sumarne percepcije svih onih aspekata radne okoline koji su članovima organizacije značajni (npr. događaji, postupci, pravila). Ključna riječ većine definicija unutar ovog pristupa jest pojam percepcije koji se pri definiciji organizacijske klime koristi u smislu doživljaja organizacijske klime. Drugo što je ključno u definiranju organizacijske klime jest *deskriptivnost* podataka koji se dobivaju iz *samoiskaza* članova organizacije koji njima opisuju kako *doživljavaju* organizacijsku klimu. U tom kontekstu, klima se mjeri pomoću upitnika, inventara ili skala koje su sastavljene od tvrdnji koje opisuju različite situacije u organizaciji.

Organizacijsku klimu determiniraju mnogi različiti čimbenici kao što su interakcija među članovima, faktori organizacijske strukture (strukturiranost uloga, sustav autoriteta i moći, statusne strukture) te individualne karakteristike članova organizacije (sposobnosti, stavovi, dimenzije ličnosti). Posredno, klimu određuje i organizacijski kontekst koji se odnosi na veličinu, tehnologiju, ciljeve i resurse organizacije. Ekonomski i kulturna okolina (ekonomski, političko-ideološki i socijalni faktori) te neposredna pojedinačna okolina (radni zadaci,

rukovoditelj, suradnici, sustav nagrađivanja) također utječu na organizacijsku klimu. Iz navedenih je čimbenika vidljiva složenost ovog psihologijskog konstrukta, kao i ovisnost organizacijske klime o percepciji okoline članova organizacija koje se međusobno razlikuju, pa je razumljivo postojanje različitih određenja dimenzionalnosti organizacijske klime. Stoga je u istraživanjima organizacijske klime potrebno točno odrediti referentni okvir koji se ispituje. Na temelju određenja okvira razvijaju se upitnici za mjerenje organizacijske klime u specifičnoj vrsti organizacije.

Školska klima se može definirati kao relativno trajna kvaliteta školske sredine koja utječe na ponašanje njenih članova i koja se temelji na zajedničkoj percepciji ponašanja u školi, a pod utjecajem je formalne organizacije, neformalne organizacije, ličnosti sudionika i načina upravljanja školom (Domović, 2003). Jedan od prvih pristupa ispitivanju organizacijske klime u školama je istraživanje Halina i Crofta (1962) pod nazivom *The Organizational Climate of Schools* unutar kojeg je razvijen *Organization Climate Description Questionnaire* (OCDQ) koji je mjerio važne aspekte odnosa nastavnik-nastavnik i nastavnik-ravnatelj. Hoy i njegovi suradnici razvili su dvije nove i pojednostavljene verzije *OCDQ* -a: *OCDQ-RE* za osnovnu školu i *OCDQ-RS* za srednju školu (Hoy i Clover, 1986; Kottkamp, Mulhern i Hoy, 1987; Hoy, Tarter i Bliss, 1990; Hoy, Tarter i Kottkamp, 1991). Faktorskom analizom *OCDQ-RE* upitnika dobivena na uzorku od 70 osnovnih škola izlučena su dva faktora. Prvi se odnosi na otvorenost i funkcionalnu stabilnost u međusobnim odnosima nastavnika te je nazvan *otvorenost nastavnika*, dok drugi opisuje ponašanje ravnatelja koje karakterizira dodjela besmislenih, rutinskih iscrpljujućih obaveza nastavnicima, rigidna i neprestana kontrola, kao i nedostatak obzira i otvorenosti prema nastavnicima, te je nazvan *zatvorenost ravnatelja*. Budući se radi o nezavisnim faktorima (dva pola istog faktora), teorijski to podrazumijeva četiri tipa školske klime: otvorena (*open*), angažirana (*engaged*), neangažirana (*disengaged*) i zatvorena (*closed*). S druge strane, u *OCDQ-RS* za srednju školu opisano je pet dimenzija školske klime. Dvije se odnose na ponašanje ravnatelja: podupiruće i direktivno, a preostale tri na ponašanje nastavnika koje može biti neangažirano, frustrirano i prisno. Njegovom primjenom je osim *otvorenosti* (ravnatelja i nastavnika) dobiven faktor *prisnosti* koji se odnosi na mrežu socijalnih odnosa među nastavnicima, pri čemu su otvorenost i prisnost ortogonalni faktori. Isti autori su naposljetku razvili i verziju *OCDQ-RM*, namijenjenu primjeni u višim razredima srednje škole. U tom je upitniku školska klima opisana kroz tri stila ponašanja ravnatelja i tri stila ponašanja nastavnika. Tri subskele koje opisuju ponašanje ravnatelja su: *podupiruće ponašanje* (ravnatelj usmjeren na ciljeve škole i na socijalne odnose) *direktivno ponašanje* (rigidan i dominantan ravnatelj koji održava bliske odnose s razlogom nadgledanja nastavnika) i *restriktivno*

ponašanje (otežava posao nastavnicima s administrativnim i sličnim zahtjevima). Subskale koje se odnose na ponašanje nastavnika su: *kolegijalno ponašanje* (međusobno poštovanje, podrška i pomaganje), *predano ponašanje* (usmjerenost na rad s učenicima, razvoj učenika i dobre rezultate škole) i *neangažirano ponašanje* (takvim nastavnicima nije stalo do rada ni rezultata škole, a manjka im i kvalitetna međusobna komunikacija).

2. Opis upitnika

Budući da u Hrvatskoj nije postojala mjera organizacijske klime u školama, konstruirana je nova skala s višestrukim izborom odgovora, a kao sadržajna podloga za formiranje čestica koristili su se upitnici: *Organizational Climate Description Questionnaire* za ispitivanje klime u višim razredima osnovnih škola (Hoy i Clover, 1986) te *Organizational Climate Description Questionnaire* za ispitivanje klime u srednjim školama (Kottkamp i sur., 1987). Pri formiranju čestica dodatno su se koristile i deskripcije radne klime profesora zaposlenih u srednjim školama (N=16), koji su dobrovoljno opisali radnu klimu u svojoj školi (odgovori esejskog tipa). U konačnici, *Upitnik organizacijske klime za srednje škole* sastoji se od 63 čestice koje obuhvaćaju odnose među profesorima, odnos prema radu i učenicima, te odnos ravnatelja prema nastavnicima i školi općenito.

Ispitanik (nastavnik) odgovara tako da za svaku česticu procjenjuje mjeru učestalosti ponašanja opisanih određenom tvrdnjom u školi u kojoj je zaposlen. Procjena se vrši na na skali od četiri stupnja, gdje ocjene imaju slijedeće značenje: 1-rijetko, 2-ponekad, 3-često, 4-gotovo uvijek. Ukupan rezultat na pojedinim faktorima (dimenzijama) računa se kao zbroj rezultata na česticama koje su saturirane tim faktorom podjeljen s brojem čestica.

3. Opis uzorka na kojem je primijenjen upitnik

Analize rezultata obuhvatile su uzorak srednjoškolskih profesora (N=192) kod kojeg se dobni raspon kretao od 24 do 63 god (M=41, sd=9,4), dok se raspon radnog staža kretao od 1 do 40 godina (M=15, sd=9,7). Spol je bio zastupljen u omjeru 41% nastavnika i 59% nastavnica. Dodatno, 46% profesora radilo je u privatnim, a 54% u državnim srednjim školama (Nogalo, 2006). Ispitivanjem su obuhvaćene 3 privatne srednje škole i 4 državne srednje škole na području Zadra i Splita.

4. Psihometrijske osobine upitnika

4.1. Osnovni deskriptivni parametri i osjetljivost pojedinih subskala

Tablica 1. Osnovni deskriptivni parametri za subskale Upitnika organizacijske klime

	Državne škole (N=64)			Privatne škole (N=48)		
	M	sd	δ	M	sd	δ
Kvalitetni međuljudski odnosi (čestice: 2., 4., 8., 9., 12., 13., 14., 19., 25., 32., 33., 37., 40., 42., 43., 46., 50., 52., 57., 63.)	2,763	0,501	0,945	2,806	0,692	0,947
Stil upravljanja (čestice: 7., 11., 18., 20., 23., 28., 30., 32., 34., 41., 44., 48., 51., 53., 55., 60.)	2,894	0,619	0,922	2,682	0,716	0,933
Kontrola (čestice: 3., 6., 16., 36., 38., 62.)	2,385	0,700	0,931	2,122	0,734	0,942
Odnos prema radu i učenicima (čestice: 1., 10., 15., 47., 54., 58.)	2,370	0,526	0,969	3,267	0,437	0,968
Nekvalitetni međuljudski odnosi (čestice: 17., 21., 24., 27., 29., 35., 39., 45., 56., 59., 61.)	3,263	0,467	0,957	3,375	0,506	0,960
Opterećenost poslom (čestice: 5., 22., 26., 31., 49.)	2,166	0,522	0,955	2,088	0,498	0,949

Osnovni deskriptivni parametri (sd i Fergusonov δ koeficijent), prikazani u Tablici 1., ukazuju na relativno dobru osjetljivost svih subskala Upitnika organizacijske klime za srednje škole.

5.2 Konstruktna valjanost

5.2.1. Faktorska struktura i faktorska valjanost

Rezultati eksploratorne faktorske analize (metoda zajedničkih faktora uz varimax rotaciju) *Upitnika organizacijske klime za srednje škole* na navedenom uzorku nisu pokazali interpretabilnu faktorsku strukturu (19 faktora). Ograničenjem na 6 faktora, dobivena je faktorska struktura koja objašnjava 47,6 % objašnjene varijance ovog konstrukta. Analiza pouzdanosti pokazala je da je takva struktura psihološki najinterpretabilnija, te je većina čestica uvjerljivo zasićena pripadajućim faktorima. Analizom su izlučeni slijedeći faktori:

1. *Kvalitetni međuljudski odnosi* – Ovaj faktor obuhvaća čestice koje se odnose na komunikaciju među profesorima, kvalitetu njihovog socijalnog i profesionalnog odnosa te na opću atmosferu koja vlada u školi. Sadrži 20 čestica, to su čestice rednih brojeva: 2., 4., 8., 9., 12., 13., 14., 19., 25., 32., 33., 37., 40., 42., 43., 46., 50., 52., 57., 63. Ovim faktorom objašnjeno je 12,6% varijance.

2. *Stil upravljanja* – ovaj se faktor odnosi na stil ravnateljevog upravljanja školom, njegovu predanost te odnos prema profesorima. Sastoji se od 16 čestica (čestice rednih brojeva: 7., 11., 18., 20., 23., 28., 30., 32., 34., 41., 44., 48., 51., 53., 55., 60.). Postotak objašnjenje varijance ovim faktorom je 12,4 %.

3. *Kontrola* – ovaj se faktor također odnosi na ponašanje ravnatelja, ali se odnosi na kontrolu koju ravnatelj ostvaruje nad profesorima i njihovim radom neovisno radi li se o njegovoj brizi za školu ili nepovjerenju u njihov rad. Šest je čestica ovog faktora, a to su čestice rednih brojeva 3., 6., 16., 36., 38. i 62. Postotak objašnjene varijance je 5,4%.

4. *Odnos prema radu i učenicima* – je faktor koji također sadrži šest čestica koje opisuju koliko su profesori predani poslu i u kojoj mjeri učenici mogu dobiti svu potrebnu pomoć za ostvarenje što boljih rezultata. To su čestice slijedećih rednih brojeva: 1., 10., 15., 47., 54. i 58. Postotak objašnjene varijance ovim faktorom jest 5,7%.

5. *Nekvalitetni međuljudski odnosi* – je faktor koji sadrži jedanaest čestica kojima su opisani loši odnosi među profesorima, kao što su nekolegijalnost, ogovaranje, netrpeljivost, odsutnost podrške. To su čestice rednih brojeva: 17., 21., 24., 27., 29., 35., 39., 45., 56., 59. i 61. Ovim je faktorom objašnjeno 8,6% varijance.

6. *Opterećenost poslom* – sadrži pet čestica koje se odnose na administrativne i slične poslove koji interferiraju u radu s učenicima i na taj način otežavaju profesorima posao. To su čestice rednih brojeva: 5., 22., 26., 31., 49. Postotak objašnjene varijance je 3,2%.

Dobiveni faktori se djelomično podudaraju sa subskalama Hoyevog upitnika *Organizational Climate Description Questionnaire* koji se sastoji od tri subskale koje se odnose na ponašanje ravnatelja i tri subskale koje se odnose na ponašanje profesora. Tako se *Kvalitetni međuljudski odnosi*, *Odnos prema radu i učenicima* i *Nekvalitetni međuljudski odnosi* odnose na ponašanje profesora, a *Stil upravljanja* i *Kontrola* na ponašanje ravnatelja. Ovdje je iznimka faktor *Opterećenost poslom* koji se najviše podudara sa subskalom *Restriktivno ponašanje* iz Hoyevog upitnika, koji se u Hoyevom upitniku odnosi na otežavajuću administraciju uzrokovanu ravnateljem, dok se u našem upitniku ovaj faktor odnosi općenito na otežavajuću administraciju.

5.2.2. Konkurentna valjanost

Analiza varijance pokazala je statistički značajnu razliku u rezultatima na faktoru *Odnos prema radu i učenicima* između profesora iz državnih i privatnih škola ($F(1,110)=5,201$, Nogalo, 2006), pri čemu profesori privatnih škola ostvaruju više rezultate. Iz ovoga proizlazi da profesori u privatnim školama prilaze svom poslu i učenicima na predaniji način, a što indirektno može ukazivati na konkurentnu valjanost.

5.2.3. Konvergentna i divergentna valjanost

U istom ispitivanju (Nogalo, 2006), pokazale su se i neke značajne relacije s drugim konstruktima koje ukazuju i na određenu razinu konvergentne/divergentne valjanosti.

Što su profesori zadovoljniji stilom upravljanja, veće je ostvarivanje intrizičnih radnih vrijednosti (koeficijenti korelacije 0,25 za državne te 0,31 za privatne škole). Također, stil upravljanja je u značajnoj, pozitivnoj korelaciji sa zadovoljstvom poslom, ali samo u privatnim školama (0,25). Dakle, što su profesori zadovoljniji stilom upravljanja, odnosno što je veće uvažavanje profesora od strane ravnatelja, to je veće zadovoljstvo poslom.

5.3. Pouzdanost

Kako bi se ispitala pouzdanost skala izračunate su aritmetičke sredine, standardne devijacije te korelacija s ukupnim rezultatom za svaku česticu pripadajućeg faktora. Također je izračunat Cronbach alpha koeficijent te korelacija među česticama za svaki pojedini faktor (Tablica 2.). Vidljivo je da su koeficijenti unutrašnje konzistencije i korelacija među česticama većine faktora zadovoljavajući. Iznimka je šesti faktor *Opterećenost poslom*, gdje je Cronbach alpha koeficijent nešto niži od zadovoljavajućeg. Ovaj je faktor specifičan jer se odnosi na sve poslove koji se ne tiču direktno rada u nastavi, stoga se izdvojio kao poseban. Kako bi se izbacivanjem

bilo koje od pripadajućih pet čestica iz ovog faktora koeficijent unutarnje konzistencije smanjio ili neznatno povećao, u konačnici su ipak zadržane sve čestice koje su značajno saturirane ovim faktorom.

Tablica 2. Koeficijenti unutarnje konzistencije i prosječne korelacije među česticama

	Kvalitetni međuljudski odnosi	Stil upravljanja	Kontrola	Odnos prema radu i učenicima	Nekvalitetni međuljudski odnosi	Opterećenost poslom
Cronbach alpha	0,929	0,923	0,795	0,826	0,867	0,531
Prosječna korelacija među česticama	0,391	0,418	0,394	0,451	0,367	0,193

LITERATURA:

- DOMOVIĆ, V. (2003) Školsko ozračje i učinkovitost škole. *Naklada Slap*, Jastrebarsko
- HOY, W.K., CLOVER, S.I.R (1986) Elementary School Climate: A Revision of the OCDQ. *Educational Administration Quarterly*, 22(1): 93-110
- HOY, W.K., TARTER, C. J., BLISS, J. R. (1990) Organizational Climate, School Health, and Effectiveness: A Comparative Analysis. *Educational Administration Quarterly*, 26 (3): 260-279
- HOY, W.K., TARTER, C.J., KOTTKAMP, R.B. (1991) Open Schools/Healthy Schools: Measuring Organizational Climate, Newbury Park. CA: Sage Publications, Inc
- KOTTKAMP, R.B., MULHERN, J. A., HOY, W.K. (1987) Secondary School Climate: A Revision of the OCDQ. *Educational Administration Quarterly*, 23(3): 31 - 48.
- NOGALO, A. (2006) Organizacijska klima u privatnim i državnim srednjim školama. Diplomski rad. Odjel za psihologiju. Sveučilište u Zadru
- SUŠANJ, Z. (2005) Organizacijska klima i kultura, *Naklada Slap*, Jastrebarsko

Molimo Vas da pažljivo pročitate dolje navedene tvrdnje te procijenite u kojoj se mjeri one odnose na školu u kojoj radite. Prekrižite odgovarajući broj iza svake tvrdnje.

Brojevi na skali imaju sljedeće značenje:

- 1- rijetko
- 2- ponekad
- 3- često
- 4- gotovo uvijek

1. U slobodno vrijeme profesori pomažu učenicima	1	2	3	4
2. Profesori koji imaju osobnih problema dobivaju podršku od svojih kolega	1	2	3	4
3. Ravnatelj strogo upravlja školom	1	2	3	4
4. Profesori su netolerantni jedni prema drugima	1	2	3	4
5. Profesori su preopterećeni poslom u školi	1	2	3	4
6. Ravnatelj strogo vodi računa o tome kada profesori dolaze na posao	1	2	3	4
7. Profesori su nezadovoljni načinom rješavanja problema u školi	1	2	3	4
8. Međusobni odnosi u školi su prijateljski	1	2	3	4
9. Profesori ne uvažavaju jedni druge	1	2	3	4
10. Profesori su voljni održavati izvannastavne aktivnosti	1	2	3	4
11. Ravnatelj svojim naporim radom pruža primjer ostalima	1	2	3	4
12. Profesori cijene profesionalnost svojih kolega	1	2	3	4
13. Profesori se privatno druže i izvan posla	1	2	3	4
14. Međuljudski odnosi u školi su loši	1	2	3	4
15. Profesori ostaju u školi nakon posla kako bi pomogli učenicima	1	2	3	4
16. Ravnatelj pomno provjerava sve nastavne aktivnosti	1	2	3	4
17. Profesori vrše pritisak na suradnike koji se ne slažu s većinom	1	2	3	4
18. Ravnatelj prihvaća prijedloge svojih suradnika/profesora	1	2	3	4
19. U zbornici vlada opuštena atmosfera	1	2	3	4
20. Ravnatelj tretira sve profesore jednako	1	2	3	4
21. Profesori ogovaraju jedni druge	1	2	3	4
22. Profesori imaju previše obaveza izvan aktivnosti u školi	1	2	3	4
23. Ravnatelj daje konstruktivne kritike profesorima	1	2	3	4
24. Dok govore na sastancima, profesori ometaju jedni druge	1	2	3	4
25. Profesori pružaju svojim učenicima više nego što moraju	1	2	3	4
26. Previše je administrativnih poslova koje nastavnici moraju obavljati	1	2	3	4
27. Na školskim sastancima profesori „spuštaju“ jedni drugima	1	2	3	4
28. Ravnatelj se trudi iskazati poštovanje svima	1	2	3	4
29. Profesori ismijavaju druge kolege koji su drugačiji od njih	1	2	3	4
30. Ravnatelj je ponekad nepravedan prema profesorima	1	2	3	4
31. Profesori odlaze iz škole odmah nakon nastave	1	2	3	4
32. Radna atmosfera u školi je poticajna	1	2	3	4
33. Profesori se rado međusobno druže tijekom radnog vremena	1	2	3	4
34. Ravnatelj je za pomoć dostupan i nakon posla	1	2	3	4
35. Profesori se žale na ravnatelja	1	2	3	4
36. Ravnatelj pažljivo prati sve što profesori čine	1	2	3	4
37. Profesori dobro međusobno surađuju	1	2	3	4
38. Ravnatelj nastavnicima ukazuje na njihove pogreške	1	2	3	4

39. Profesori se ne mogu pouzdati jedni na druge	1	2	3	4
40. Kad god je potrebno, profesori si pomažu	1	2	3	4
41. Ravnatelj se brine za dobrobit ustanove	1	2	3	4
42. Profesori priređuju zabave jedni za druge (zakuske i sl.)	1	2	3	4
43. Većina profesora u školi tolerira propuste svojih kolega	1	2	3	4
44. Ravnatelj potiče samostalnost profesora	1	2	3	4
45. Na školskim sastancima profesori često skreću s teme	1	2	3	4
46. Profesori pružaju socijalnu podršku svojim kolegama	1	2	3	4
47. Profesori predano pomažu svojim učenicima	1	2	3	4
48. Ravnatelj pohvaljuje profesore	1	2	3	4
49. Druge školske obaveze ometaju profesore u nastavnom radu	1	2	3	4
50. Profesori su ljubazni jedni prema drugima	1	2	3	4
51. Unatoč svojim obavezama, ravnatelj pomaže profesorima	1	2	3	4
52. Profesori pozivaju kolege u kućne posjete	1	2	3	4
53. Ravnatelj ne uvažava mišljenje profesora	1	2	3	4
54. Profesori prihvaćaju dodatne obaveze ako to koristi učenicima	1	2	3	4
55. Ravnatelj potiče kreativnost profesora	1	2	3	4
56. Profesori su nepristojni prema svojim kolegama	1	2	3	4
57. Profesori si međusobno pomažu i podupiru	1	2	3	4
58. Učenici kojima je potrebna dodatna pomoć mogu je dobiti	1	2	3	4
59. Profesori vole slušati tračeve o svojim kolegama	1	2	3	4
60. Ravnatelj je otvoren za sugestije profesora	1	2	3	4
61. Profesori su nekolegijalni	1	2	3	4
62. Ravnatelj pomno nadzire profesore	1	2	3	4
63. U školi vlada dobra atmosfera	1	2	3	4

Ivana Tucak Junaković

**SKRAĆENA VERZIJA
UPITNIKA
VAŽNOSTI
ŽIVOTNIH CILJEVA**

SKRAĆENA VERZIJA UPITNIKA VAŽNOSTI ŽIVOTNIH CILJEVA

Adaptirali: Katica Lacković-Grgin, Ivana Tucak Junaković, Zvezdan Penezić i Ivana Pokrovac

Priredila: Ivana Tucak Junaković

1. Teorijska osnova

O ciljevima se najviše govori u području psihologije motivacije, ali i u recentnim radovima iz područja psihologije ličnosti. Ciljevi se u psihologiji ličnosti obično definiraju kao unutarnje reprezentacije željenih budućih stanja koje vode misli i ponašanje pojedinca te životu daju značenje i smisao (Emmons, 1996, Klinger, 1977; prema Schultheiss i Brunstein, 1999). O ciljevima se implicitno govori i u poznatim razvojnim teorijama kao što su Havighurstova, Eriksonova, Levinsonova i Gouldova. Međutim, povećani interes za istraživanje ciljeva javlja se tijekom 80-ih godina prošloga stoljeća kako bi se stekao bolji uvid u ljudsku motivaciju. Istraživači se počinju usmjeravati na svjesne i samoartikulirane ciljeve koji upravljaju svakodnevnim ponašanjem i na kojima pojedinac može svakodnevno raditi, prije nego na nesvjesne motive. Javlja se velik broj različitih pristupa istraživanju ciljeva. Prikladnima za operacionaliziranje ciljeva namjernog samorazvoja čine se koncepti što se susreću u suvremenoj psihologiji ličnosti (Penezić i Lacković-Grgin, 2001). To su npr. koncept «osobnih težnji» (Emmons, 1986), «osobnih projekata» (Little, 1983, prema Emmons, 1997), «trenutnih briga» (Klinger, 1975, prema Emmons, 1997) te posebno koncept «životnih zadataka» (Cantor, Brower i Korm, 1985, prema Emmons, 1997). Osobne težnje (*personal strivings*) Emmons (1986) opisuje kao ono što pojedinac obično pokušava učiniti u svakodnevnom životu ili kao ciljevi koje pokušava postići (npr. naći dobar posao, biti privlačan suprotnom spolu itd.). Osoba ih je svjesna pa o njima može izvještavati. Istraživanja su pokazala da je sukob unutar i između različitih težnji povezan sa psihološkim distresom i tjelesnim bolestima (Emmons, 1997). Osobni projekti (*personal projects*) definiraju se kao međusobno povezane sekvence akcija usmjerene postizanju osobnih ciljeva (Little, 1983, prema Emmons, 1997). To su zapravo stvari o kojima ljudi razmišljaju, planiraju ih, provode i, ponekad, privode kraju. Svakodnevne aktivnosti organizirane su oko ovih osobnih projekata. Oni se mogu kretati u rasponu od trivijalnih svakodnevnih aktivnosti (npr. skuhati ručak) do velikih životnih planova (npr. napisati bestseller). Koncept osobnih projekata pokazao se važnim u istraživanjima subjektivne dobrobiti. Pokazalo se da su osobe uključene u kratkoročne projekte koje smatraju važnima, ugodnima i

umjereno teškima zadovoljnije životom nego osobe koje su usmjerene na dugoročne projekte u kojima trenutno malo uživaju (Palys i Little, 1983, prema Pervin, 1996). Trenutne brige (*current concerns*) Klinger (1975, prema Emmons, 1997) definira kao hipotetska motivacijska stanja između dvije vremenske točke: predanost cilju i ostvarenje cilja ili odustajanje od njega. Klinger smatra da ova hipotetska stanja upravljaju mislima, emocionalnim reakcijama i ponašanjem pojedinca u razdoblju dok su aktivna. On ne tvrdi da su ove brige svjesna stanja već pretpostavlja da većinu vremena one nisu prisutne u tekućim kognitivnim procesima. Brige se mogu definirati uže ili šire, a mogu trajati od nekoliko sekundi do kraja života. Primjeri trenutnih briga su: otići zubaru, smršaviti, održati ljubavnu vezu itd. Životne zadatke (*life tasks*) Cantor (1990, prema Pervin, 1996) definira kao probleme na kojima osoba radi i ulaže energiju u njihovo rješavanje za vrijeme određenih životnih razdoblja. Ovi životni zadaci organiziraju i daju značenje svakodnevnim aktivnostima, a posebno su zastupljeni u periodima životnih tranzicija (npr. sklapanje braka, završetak studija). Primjeri životnih zadataka su: steći prijatelje, biti nezavisan, postići akademski uspjeh itd. Konstrukt životnih zadataka originalno je razvijen kako bi se istražilo kako ljudi koriste socijalnu inteligenciju u suočavanju sa zadacima koji se javljaju u periodima životnih tranzicija.

U ispitivanju prethodno opisanih konstrukata ciljeva obično se koristi idiografski pristup, odnosno od ispitanika se traži da načine listu vlastitih osobnih težnji, projekata, trenutnih briga ili životnih zadataka koji ih najviše zaokupljaju. Zatim se od ispitanika obično traži da procijene svaki cilj koji su naveli, opisan u terminima osobnih težnji, projekata, trenutnih briga ili životnih zadataka, na nekoliko dimenzija (važnost, uspješnost, ostvarivost, predanost cilju, vrijednost cilja, težina itd.).

Za razliku od ovih prethodno opisanih osobnih, individualno specifičnih i vremenski nestabilnijih koncepata ciljeva, *životni ciljevi* su oni ciljevi koji se temelje na apstraktnim osnovama i imaju karakter viših ciljeva, te predstavljaju ključne orijentacijske točke u životu (Pöhlmann i Brunstein, 1997). Dugoročno su orijentirani i definiraju se u skladu s onim što osoba u budućnosti želi ostvariti. Ipak, trenutno značenje životnog cilja, kao i konkretan način njegove realizacije, mogu se promijeniti pod utjecajem životnih okolnosti. Primjerice, životni cilj poput «imati odnose pune povjerenja s drugim ljudima» mlađe osobe ostvaruju kroz odnos s vršnjacima ili roditeljima, mlađi odrasli putem odnosa s partnerom, a kasnije i putem odnosa s vlastitom djecom. Životni ciljevi usko su povezani sa subjektivnom dobrobiti. Novije studije tako pokazuju da uspješno djelovanje u smislu približavanja ostvarenju životnih ciljeva pozitivno korelira sa zadovoljstvom životom (prema Pokrovac, 2003).

Koncept životnih ciljeva treba razlikovati od drugih sličnih koncepata, poput motiva i vrijednosti. McClelland (1987, prema Schultheiss i Brunstein, 1999) pretpostavlja postojanje dva nezavisna motivacijska sustava, implicitnih motiva i eksplicitnih ciljeva. Oni mogu biti međusobno neusklađeni, što se onda negativno odražava na psihološku dobrobit osobe (Schultheiss i Brunstein, 1999). Primjer za to je osoba koja slijedi ciljeve usmjerene moći, iako njezini nesvjesni motivi uključuju ostvarivanje bliskih odnosa s drugima. Motivi su biološki utemeljene, primitivnije, nesvjesne dispozicije, usko povezane s emocijama. One proizlaze iz univerzalnih prirodnih nagona i ranih dječjih iskustava, te predviđaju spontane i neposrednije oblike djelovanja (Emmons, 1997; Schultheiss i Brunstein, 1999). Kao takvi, implicitni motivi najizravnije se izražavaju kroz slobodno navođenje misli i fantazija, te se najbolje operacionaliziraju TAT mjerama. Suprotno njima, ciljevi su svjesni, kognitivno utemeljeni, te o njima osoba može izvještavati (Schultheiss i Brunstein, 1999). Oni vode misli i akcije pojedinca usmjerene njihovu postizanju. Najbolje se ispituju upitnicima. Životni ciljevi vjerojatno se formiraju tek od mladenačke dobi i odražavaju, osim potreba same osobe, i određene društvene i kulturalne zahtjeve u pojedinim periodima razvoja (Nurmi, 1992; Pöhlmann i Brunstein, 1997). Neki visoko apstraktni životni ciljevi (npr. borba za mir, altruizam) podsjećaju na Rokeacheve terminalne vrijednosti (Rokeach, 1973, prema Penezić i Lacković-Grgin, 2001). Međutim, za razliku od ciljeva, vrijednosti, koje su izraz onoga što osoba smatra dobrim ili lošim, nemaju motivacijske kvalitete te ne utječu na aktivnosti koje vode nekom cilju (Novacek i Lazarus, 1990, prema Pöhlmann i Brunstein, 1997). No, motivi i vrijednosti nisu isključeni iz oblikovanja životnih ciljeva i integracije s njima. U istraživanje životnih ciljeva obično se kreće s vrlo općeg stajališta u smislu da je cilj socijalizacijskih procesa dvostran: biti svoj i individualan, ali i suglasan s drugima (Penezić i Lacković-Grgin, 2001). U skladu s ovim, Bakan (1966) govori o dvije osnovne ljudske tendencije: pokretačkoj tendenciji ili djelovanju (*agency*) i sudjelujućoj tendenciji ili zajedništvu (*communion*). Djelovanje se odnosi na tendenciju da se bude moćan, nezavisan, sposoban i sl., dok se zajedništvo odnosi na tendenciju pomaganja drugima, stvaranja i održavanja bliskih odnosa s drugima i sl. Oslanjajući se na ovu Bakanovu podjelu, Pöhlmann i Brunstein (1997) konstruirali su Upitnik životnih ciljeva (GOALS). U njega su uvrstili čestice iz nekih ranijih upitnika kao i nove čestice prikupljene od ispitanika. Upitnik životnih ciljeva u cjelini uključuje 24 čestice, tj. 6 subskala s po 4 čestice. Subskale ispituju 6 domena životnih ciljeva: *intimnost* (primjer čestice: imati blisku vezu), *afilijativnost* (primjer čestice: imati širok krug poznanika), *altruizam* (primjer čestice: pomagati ljudima kojima je potrebno), *moć* (primjer čestice: imati mogućnost utjecaja), *postignuće* (primjer čestice: kontinuirano unaprjeđivati obrazovanje) i *raznolikost* (primjer čestice: u potpunosti uživati u životu). Prve tri domene

odnose se na sudjelujuću orijentaciju ili zajedništvo, a posljednje tri govore o pokretačkoj orijentaciji ili djelovanju. Upitnik se može koristiti za ispitivanje tri dimenzije životnih ciljeva tako da ispitanici mogu ispuniti tri varijante upitnika pri čemu su za svaku varijantu čestice iste, a mijenja se uputa za popunjavanje upitnika. Dimenzije su: *važnost* («... svaki cilj procijenite prema tome koliko Vam je njegovo postizanje važno u životu»), *uspješnost* («... svaki cilj procijenite prema tome koliko ste trenutno uspješni u njegovu ostvarivanju») i *ostvarivost* («... svaki cilj procijenite prema tome kolika je vjerojatnost da ga ostvarite u životu»). Pöhlmann i Brunstein primijenili su upitnik na njemačkim studentima. Faktorskim analizama dobivenih podataka potvrdili su pretpostavljenu šestfaktorsku strukturu životnih ciljeva. Također su izvijestili o zadovoljavajućoj pouzdanosti upitnika (Cronbach alpha je za dimenziju važnosti ciljeva iznosio između .62 i .86, za dimenziju uspješnosti između .59 i .90 i za dimenziju ostvarivosti između .53 i .78).

Upitnik je preveden na hrvatski jezik i prvi put primijenjen na našim uzorcima ispitanika u istraživanju koje je provela Pokrovac (2003) na uzorku od 60 muškaraca i 60 žena u dobi od 17 do 69 godina ($M = 35$ godina). Pokrovac je utvrdila koeficijente pouzdanosti Cronbach alpha subskala od .75 do .88 za dimenziju važnosti, od .71 do .82 za dimenziju uspješnosti i od .81 do .88 za dimenziju ostvarivosti ciljeva. Faktorskim analizama izlučena su četiri faktora na svakoj od tri dimenzije. Izlučeni faktori na svim dimenzijama nisu bili jednaki. Ovi nalazi nisu u skladu s nalazima autora upitnika koji su utvrdili šestfaktorsku strukturu koja odgovara ciljevima iz šest domena. Budući smo zaključili da subskala afilijativnosti s obzirom na sadržaj čestica koje ju sačinjavaju, nije toliko indikativna za koncept sudjelujuće orijentacije, kao i subskala raznolikosti za koncept pokretačke orijentacije, odlučeno je izvorni Upitnik životnih ciljeva skratiti za ove dvije subskale. Glavni je razlog tome namjera da se ovim upitnikom zahvate ciljevi koji dobro predstavljaju pokretačku i sudjelujuću orijentaciju, tj. djelovanje i zajedništvo. U prilog ovoj odluci išla je i činjenica da su se nakon izbacivanja subskala afilijativnosti i raznolikosti preostale čestice u faktorskoj analizi jasno raspodijelile na faktore djelovanja i zajedništva, tj. one koje su Pöhlmann i Brunstein i namjeravali zahvatiti svojim GOALS upitnikom. Skraćena verzija upitnika prikazana je na kraju ovog priloga. U ovom obliku ona je namijenjena isključivo ispitivanju dimenzije *važnosti* životnih ciljeva.

2. Opis skale

Skraćena verzija Upitnika važnosti životnih ciljeva sastoji se od 16 čestica. Uključuje četiri subskale koje se odnose na četiri domene životnih ciljeva, tj. ciljeve *intimnosti*, *altruizma*, *postignuća i moći*. Svaka subskala sastoji se od četiri čestice. Upitnik ispituje koliko je pojedincima važno postići svaki od ciljeva iz četiri domene. Ispitanik važnost postizanja svakog od 16 ciljeva procjenjuje na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva, od 1, uopće mi nije važno, do 5, vrlo mi je važno. Ciljevi usmjereni moći i postignuću odnose se na pokretačku tendenciju ili djelovanje, a ciljevi usmjereni intimnosti i altruizmu na sudjelujuću tendenciju ili zajedništvo.

Ukupni rezultati mogu se izračunati za svaku od četiri subskale (intimnost, altruizam, postignuće i moć) na osnovi prosječne vrijednosti procjena na česticama koje sačinjavaju svaku od njih. Ukupni rezultati također se mogu izračunati i za ciljeve *djelovanja*, kao prosjek procjena na česticama subskala moći i postignuća, kao i za ciljeve *zajedništva*, na osnovi prosjeka procjena na česticama subskala intimnosti i altruizma.

3. Psihometrijske osobine

Skraćena verzija Upitnika važnosti životnih ciljeva primijenjena je u jednom uzorku studenata različitih studijskih grupa Sveučilišta u Zadru (N = 109; dobni raspon: 18 - 25 godina; Tucak i Nekić, 2006) i u dva dobno heterogena uzorka odraslih osoba iz različitih dijelova Hrvatske (N = 381; dobni raspon: 21 - 67 godina; M = 41.7, SD = 12.3) i Slovenije (N = 546; dobni raspon: 24 - 70 godina; M = 42.9, SD = 11.8) (Penezić, Lacković-Grgin, Tucak, Nekić, Žorga, Poljšak Škraban i Vehover, 2007). Oba uzorka odraslih bila su heterogena s obzirom na sociodemografske karakteristike kao što su dob, spol, stupanj obrazovanja, bračni, roditeljski i radni status, zanimanje itd. U hrvatskom uzorku bilo je 43% muškaraca i 57% žena, dok je slovenski uključivao 46% muškaraca i 54% žena.

Osnovni deskriptivni parametri skraćene verzije Upitnika važnosti životnih ciljeva utvrđeni u primjenama ovog upitnika u tri opisana uzorka prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni parametri subskala skraćene verzije Upitnikavažnosti životnih ciljeva u tri uzorka

	M	raspon	SD	Cronbach alpha
<i>Skala ciljeva djelovanja</i>				
Studenti	4.02	2.50 - 5.00	.53	.77
Odrasli (Hrvatska)	3.72	1.75 - 5.00	.58	.76
Odrasli (Slovenija)	3.60	1.25 - 5.00	.69	.79
<i>Skala ciljeva zajedništva</i>				
Studenti	4.56	2.87 - 5.00	.44	.82
Odrasli (Hrvatska)	4.32	1.37 - 5.00	.54	.84
Odrasli (Slovenija)	4.14	1.62 - 5.00	.52	.77
<i>Subskala ciljeva moći</i>				
Studenti	3.53	1.25 - 5.00	.82	.81
Odrasli (Hrvatska)	3.24	1.00 - 5.00	.79	.76
Odrasli (Slovenija)	3.07	1.00 - 5.00	.77	.74
<i>Subskala ciljeva postignuća</i>				
Studenti	4.51	2.75 - 5.00	.47	.65
Odrasli (Hrvatska)	4.19	1.75 - 5.00	.65	.76
Odrasli (Slovenija)	4.13	1.00 - 5.00	.67	.78
<i>Subskala ciljeva intimnosti</i>				
Studenti	4.64	3.00 - 5.00	.44	.68
Odrasli (Hrvatska)	4.42	1.25 - 5.00	.59	.73
Odrasli (Slovenija)	4.21	1.50 - 5.00	.58	.64
<i>Subskala ciljeva altruizma</i>				
Studenti	4.48	2.75 - 5.00	.54	.74
Odrasli (Hrvatska)	4.22	1.50 - 5.00	.61	.76
Odrasli (Slovenija)	4.06	1.75 - 5.00	.61	.68

Rasponi i standardne devijacije rezultata koje su ispitanici iz triju uzoraka postigli na skalama ciljeva djelovanja i zajedništva, kao i na subskalama ciljeva moći, postignuća, intimnosti i altruizma, ukazuju na zadovoljavajuću osjetljivost ovih skala. Međutim, ta je

osjetljivost u uzorku studenata bila skromnija. Distribucije rezultata na svim skalama značajno su odstupale od normalne u sva tri uzorka (za K-S test normalnosti distribucije $p < .01$), osim za subskalu moći i skalu djelovanja u studentskom uzorku ($p > .20$), te su bile pomaknute prema višim vrijednostima. Stoga mjere centralne tendencije treba uzimati uz odgovarajući oprez. S obzirom da ispitanici životni ciljevi predstavljaju univerzalne ciljeve koji imaju korijene u trajnim motivacijskim dispozicijama, nije neočekivano da ih ispitanici procjenjuju natprosječno važnima. Pokazalo se da su ispitanici u sva tri uzorka važnijima procjenjivali ciljeve zajedništva u odnosu na ciljeve djelovanja. Od četiri domene ciljeva ispitanici sva tri uzorka najvažnijima su procjenjivali ciljeve intimnosti.

Eksploratornom analizom na zajedničke faktore (uz Guttman-Kaiserov kriterij značajnosti faktora i Varimax rotaciju) rezultata dobivenih na ovoj skraćenoj verziji Upitnika životnih ciljeva od 16 čestica u sva tri uzorka ekstrahirana su dva faktora. Prvim faktorom, nazvanim *ciljevi zajedništva*, najviše su bile zasićene čestice subskala intimnosti i altruizma, a s drugim faktorom, nazvanim *ciljevi djelovanja*, u najvećoj su korelaciji bile čestice subskale moći. Sve ili neke čestice subskale postignuća, ovisno o uzorku, značajno su bile zasićene s oba faktora. Razlog tome je vjerojatno sadržaj nekih čestica ove subskale koji se može interpretirati ne samo u kontekstu ciljeva djelovanja nego i u kontekstu ciljeva usmjerenih na razvijanje boljih socijalnih odnosa. Primjerice, sadržaj čestice 12 («Kontinuirano se poboljšavati»), koja je u sva tri uzorka imala veće zasićenje na faktoru zajedništva nego na faktoru djelovanja, dio je ispitanika vjerojatno protumačio u smislu poboljšavanja u aspektu interpersonalnih odnosa ili poboljšavanja aspekata sebe koji imaju utjecaj na ovu domenu, što bi više odgovaralo faktoru zajedništva. U studentskom uzorku dva su faktora zajedno objasnila 39.5%, u hrvatskom uzorku odraslih 39.8%, a u slovenskom uzorku odraslih osoba 32.6% varijance rezultata upitnika. Budući se ciljevi postignuća konceptualno odnose na domenu djelovanja, čestice subskale postignuća ipak smo svrstali u skalu djelovanja. Da bismo bili sigurni u ovu odluku, čestice subskale moći i postignuća smo u kasnijoj faktorskoj analizi sveli na jedan zadani faktor. Pokazalo se da su sve čestice u svakom od tri uzorka imale zadovoljavajuća zasićenja ovim faktorom ($> .30$), kao i zadovoljavajuću korelaciju s ukupnim rezultatom ($> .30$) na ovako definiranoj skali ciljeva djelovanja. Isto se pokazalo i za čestice subskala intimnosti i altruizma kada su svedene na jedan faktor, tj. faktor ciljeva zajedništva. Može se zaključiti da rezultati faktorskih analiza govore u prilog faktorskoj valjanosti skraćene verzije Upitnika životnih ciljeva jer su u skladu s teorijskim postavkama autora izvornog Upitnika životnih ciljeva Pöhlmana i

Brunsteina o dvije orijentacije koje upitnik mjeri, pokretačkoj ili djelovanju i sudjelujućoj orijentaciji ili zajedništvu.

Koeficijenti unutarnje konzistencije Cronbach alpha skale ciljeva djelovanja i skale ciljeva zajedništva bili su zadovoljavajući za istraživačke svrhe u sva tri uzorka. Navedeni su u Tablici 1. Prosječne korelacije među česticama skale ciljeva djelovanja u studentskom uzorku, te hrvatskom i slovenskom uzorku odraslih redom su iznosile: .30, .29 i .33. Prosječne korelacije među česticama skale ciljeva zajedništva za ista tri uzorka redom su iznosile: .36, .40 i .31. Rezultati ovih analiza govore u prilog homogenosti sadržaja obje skale, posebno skale ciljeva zajedništva. Oni opravdavaju mogućnost formiranja ukupnog rezultata na skali ciljeva djelovanja na osnovi procjena na česticama subskala moći i postignuća, kao i ukupnog rezultata na skali ciljeva zajedništva na osnovi procjena na česticama subskala intimnosti i altruizma.

Potrebno je spomenuti da se pokazalo da čitav upitnik od 16 čestica ima relativno visoku pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha od .79 u studentskom uzorku, .84 u hrvatskom uzorku odraslih i .82 u slovenskom uzorku), što ukazuje na visoku homogenost sadržaja upitnika. Usprkos tome, ne preporuča se izračunavanje ukupnog rezultata na upitniku jer bi takav rezultat bilo teško smisljeno interpretirati.

Na značajnu povezanost dviju domena životnih ciljeva ukazuju značajni i pozitivni koeficijenti korelacije važnosti ciljeva djelovanja i zajedništva u sva tri uzorka (.23 u studentskom uzorku, .41 u uzorku odraslih iz Hrvatske i .35 u uzorku odraslih iz Slovenije).

Također je za svaki uzorak provedena faktorska analiza rezultata koje su ispitanici postigli na subskalama moći, postignuća, intimnosti i altruizma te analiza čestica pojedinih subskala. Sukladno očekivanjima, analizom na zajedničke faktore rezultata na svakoj od četiri subskale izlučen je jedan faktor. Tim su jednim faktorom u slučaju svake od četiri subskale bile značajno zasićene po četiri čestice koje sačinjavaju svaku od subskala. Čestice svake od subskala imale su zadovoljavajuću korelaciju s ukupnim rezultatom na pojedinoj subskali ($> .30$). Koeficijenti unutarnje konzistencije pojedinih subskala bili su dosta visoki s obzirom na mali broj čestica svake od subskala (vidi u Tablici 1). Dakle, uz mogućnost izračunavanja ukupnih rezultata na skalama ciljeva djelovanja i zajedništva, rezultati analiza govore i u prilog mogućnosti izračunavanja ukupnih rezultata na subskalama važnosti ciljeva moći, postignuća, intimnosti i altruizma. Korelacije između svih domena životnih ciljeva bile su značajne i pozitivne u sva tri uzorka, osim korelacija ciljeva moći s ciljevima intimnosti i altruizma u studentskom uzorku koje nisu bile značajne. Pri tome su, u skladu s očekivanjima, korelacije unutar ciljeva djelovanja, tj. između ciljeva moći i postignuća, te unutar ciljeva zajedništva, tj.

između ciljeva intimnosti i altruizma, bile veće nego između pojedinih domena ciljeva djelovanja i zajedništva. Značajne korelacije kretale su se u rasponu od .12 do .66.

S obzirom na razlike u procesu socijalizacije u kojem je kod muškaraca veći naglasak na instrumentalnim osobinama, na ostvarivanju utjecaja na druge, postizanju visokog socijalnog statusa, nezavisnosti i sl., a kod žena na usmjerenosti na druge, većoj osjetljivosti za tuđe potrebe i sl., očekivali smo da će muškarcima ciljevi djelovanja biti važniji nego ženama, a da će ženama ciljevi zajedništva biti važniji nego muškarcima. U skladu s ovim, pokazalo se da su studentice postigle značajno više rezultate na skali važnosti ciljeva zajedništva nego studenti ($t = 2.28$, $p = .02$). Međutim, na skali važnosti ciljeva djelovanja nije bilo značajne spolne razlike. I u hrvatskom ($t = -5.38$, $p = .00$) i u slovenskom uzorku ($t = -5.42$, $p = .00$) odraslih pokazalo se da žene ciljeve zajedništva procjenjuju značajno važnijima nego muškarci, dok značajna spolna razlika u procjeni važnosti ciljeva djelovanja nije utvrđena. Ovi rezultati govore u prilog konkurentnoj valjanosti skale važnosti ciljeva zajedništva.

Nadalje, pokazalo se da su u hrvatskom uzorku odraslih rezultati na skalama važnosti ciljeva djelovanja i zajedništva negativno povezani s dobi. Moguće je da se s godinama povećava ostvarenost ovih ciljeva pa su oni osobama sve manje važni. U slovenskom uzorku samo je važnost ciljeva djelovanja bila značajno, također negativno, povezana s dobi, što je u skladu s razvojnim pretpostavkama o većoj važnosti ovih ciljeva u mlađim skupinama odraslih.

U prilog konstruktnoj valjanosti skala važnosti ciljeva djelovanja, tj. moći i postignuća, te ciljeva zajedništva, tj. intimnosti i altruizma, govori njihova povezanost s nekim teorijski relevantnim konstruktima. Ne iznenađuje nalaz da su u oba uzorka odraslih godine školovanja značajno pozitivno korelirale s važnošću ciljeva usmjerenih postignuću. S ostalim domenama ciljeva godine školovanja nisu značajno korelirale. U studentskom uzorku važnost ciljeva moći bila je značajno pozitivno povezana s važnošću dobre plaćenosti budućeg zanimanja, dok je važnost ciljeva intimnosti i altruizma, tj. važnost ciljeva zajedništva, u skladu s očekivanjima, značajno pozitivno korelirala s važnošću pomaganja drugima, podučavanja drugih i sl. kroz buduće zanimanje. Sukladno očekivanjima, rezultati na skalama važnosti ciljeva intimnosti i altruizma, pa tako i na skali važnosti ciljeva zajedništva, značajno su korelirali s važnošću braka i roditeljstva u oba uzorka odraslih. Korelacije su se kretale u rasponu od .12 do .28. Za razliku od hrvatskog, u slovenskom su uzorku ciljevi djelovanja (.20) i ciljevi zajedništva (.24) značajno korelirali i s važnošću zaposlenja. U prilog divergentnoj valjanosti skale ciljeva djelovanja govori njezina očekivana neznačajna povezanost s važnošću braka i roditeljstva u oba uzorka odraslih.

Ciljevi djelovanja i zajedništva mogu se koristiti kao približna operacionalizacija tzv. unutarnje želje za generativnošću, jer ona u sebi sadrži pokretačku i sudjelujuću orijentaciju. Budući je unutarnja želja za generativnošću jedna od komponenti McAdamsova i de St. Aubinova modela generativnosti (1992), ona bi trebala biti značajno povezana s ostalim komponentama toga modela. Stoga bi i ciljevi djelovanja i zajedništva trebali značajno korelirati s ostalim komponentama modela generativnosti. Generativnost se obično definira kao briga za mlađe generacije i za vlastite doprinose društvu koji će nadživjeti pojedinca. Zaista se i pokazalo da rezultati na skalama važnosti ciljeva djelovanja i zajedništva značajno koreliraju s rezultatima na skalama generativne brige i generativnog djelovanja u hrvatskom i slovenskom uzorku odraslih (Penezić i sur., 2007), što je dodatna potvrda konvergentnoj valjanosti skala koje mjere važnost ovih ciljeva. Te su se korelacije kretale u rasponu od .19 do .43. Generativna briga i djelovanje komponente su McAdamsova i de St. Aubinova modela generativnosti. Prva se odnosi na opću svjesnu zaokupljenost dobrobiti sljedeće generacije, a druga na aktivnosti usmjerene dobrobiti mlađih generacija i društva u cjelini (McAdams i de St. Aubin, 1992). Nadalje, pokazalo se, sukladno očekivanjima, da su u oba uzorka odraslih ciljevi zajedništva bili značajno pozitivno povezani s povjerenjem u ljude ($r = .12$ u oba uzorka), dok ciljevi djelovanja s povjerenjem nisu značajno korelirali. U studentskom uzorku i u hrvatskom uzorku odraslih su jedna ili obje domene važnosti ciljeva djelovanja bile značajno pozitivno povezane s ciničnim vjerovanjima o ljudima, dok ciljevi zajedništva s ciničnim vjerovanjima nisu značajno korelirali. U slovenskom uzorku odraslih niti jedna domena važnosti ciljeva djelovanja i zajedništva nije značajno korelirala s ciničnim vjerovanjima o ljudima. Nadalje, u studentskom je uzorku ispitana korelacija pojedinih domena ciljeva i životnog zadovoljstva. Pokazalo se da ciljevi postignuća (.19) i ciljevi altruizma (.26) značajno koreliraju sa životnim zadovoljstvom, dok korelacija ciljeva moći i intimnosti sa životnim zadovoljstvom nije bila značajna. U uzorcima odraslih ispitana je i povezanost ciljeva s osjećajem koherentnosti (SOC). Pokazalo se da u oba uzorka sve domene ciljeva značajno pozitivno koreliraju s osjećajem koherentnosti, osim ciljeva moći u hrvatskom uzorku. Značajne korelacije kretale su se u rasponu od .16 do .33. U ranijem je istraživanju Pokrovac (2003) utvrdila da važnost ciljeva zajedništva, tj. intimnosti i altruizma, značajno pozitivno korelira s intrinzičnom religioznošću, dok je važnost ciljeva moći s intrinzičnom religioznošću bila značajno negativno povezana.

Može se zaključiti da postojeći rezultati govore u prilog daljnjem korištenju skraćene verzije Upitnika važnosti životnih ciljeva u svrhu ispitivanja važnosti životnih ciljeva usmjerenih djelovanju, tj. moći i postignuću, te važnosti ciljeva usmjerenih zajedništvu, tj. intimnosti i altruizmu. Potrebno je napomenuti da je ovaj upitnik preporučljiv za ispitivanje opisanih

životnih ciljeva koji su utemeljeni u manje-više univerzalnim trajnim motivacijskim tendencijama djelovanja i zajedništva, dok je za potrebe istraživanja razvojnih ciljeva specifičnih za pojedina životna razdoblja suviše apstraktan. Dosadašnje primjene pokazale su da je riječ o upitniku koji pokazuje dobru pouzdanost tipa unutarnje konzistencije, te faktorsku, konvergentnu i divergentnu valjanost. Nije nevažno ni dodati da su čestice upitnika kratkog i jasnog sadržaja, te da je stoga, prema iskazu ispitanika, ispunjavanje upitnika brzo i jednostavno. U budućim primjenama ove skraćene verzije upitnika moglo bi se eventualno preporučiti da se prilagodi sadržaj nekih čestica subskale postignuća, kako bi se one jasnije odnosile na domenu djelovanja. Također, u budućim bi istraživanjima korisno bilo ispitati odnos rezultata na ovom upitniku s rezultatima na njemu sličnim instrumentima za ispitivanje vrijednosti (npr. Rokeach, 1973; Schwartz, 1992). Tako bi se dobili dodatni podaci o kongruentnoj valjanosti upitnika životnih ciljeva, kao i podatak o eventualnom informacijskom dobitku pri uporabi ovoga upitnika u odnosu na neke postojeće mjere srodnih konstrukata, poput vrijednosti.

LITERATURA

- BAKAN, D. (1966). *The duality of human existence: Isolation and communion in Western man*. Boston: Beacon Press.
- EMMONS, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1058-1068.
- EMMONS, R. A. (1997). Motives and life goals. U: R. Hogan, J. Johnson, S. Briggs (Ur.). *Handbook of Personality Psychology* (str. 485-512). San Diego: Academic Press.
- MCADAMS, D. P., DE ST. AUBIN, E. (1992). A theory of generativity and its assessment through self-report, behavioral acts and narrative themes in autobiography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(6), 1003-1015.
- NURMI, J. E. (1992). Age differences in adult life goals, concerns, and their temporal extension: A life course approach to future-oriented motivation. *International Journal of Behavioral Development*, 15, 487-508.
- PENEZIĆ, Z., LACKOVIĆ-GRGIN, K. (2001). Važnost razvojnih ciljeva u adolescentnoj, srednjoj i starijoj životnoj dobi. *RADOVI Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 40(17), 65-81.
- PENEZIĆ, Z., LACKOVIĆ-GRGIN, K., TUCAK, I., NEKIĆ, M., ŽORGA, S., POLJŠAK ŠKRABAN, O., VEHOVAR, U. (2007). Predictors of Generative Action Among Adults in Two Transitional Countries (članak prihvaćen za objavljivanje u časopisu *Social Indicator Research*, dostupan u elektroničkom obliku pod oznakom DOI 10.1007/s11205-007-9168-5, na adresi <http://www.springerlink.com/content>)
- PERVIN, L. A. (1996). *The Science of Personality*, New York: John Wiley and Sons, Inc.
- PÖHLMANN, K., BRUNSTEIN, J. C. (1997). GOALS: Ein Fragebogen zur Messung von Lebenszielen. *Diagnostica*, 43(1), 63-79.
- POKROVAC, I. (2003). *Odnos intrinzične i ekstrinzične religioznosti sa životnim ciljevima i zadovoljstvom životom*. Diplomski rad. Sveučilište u Zadru.
- ROKEACH, M. (1973). *The Nature of Human Values*, New York: Free Press.
- SCHULTHEISS, O. C., BRUNSTEIN, J. C. (1999). Goal imagery: Bridging the gap between implicit motives and explicit goals. *Journal of Personality*, 67(1), 1-38.
- SCHWARTZ, S.H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- TUCAK, I., NEKIĆ, M. (2006). Životni ciljevi i zadovoljstvo socijalnim odnosima mladih različite razine povjerenja u ljude i cinizma, priopćenje na 14. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa u Vodicama.

Pred Vama se nalazi lista ciljeva koje ljudi u svom životu žele postići. Molimo Vas da svaki cilj procijenite prema tome *koliko Vam je njegovo postizanje važno u životu*. Koristite pri tome skalu na kojoj brojevi imaju značenje:

1	2	3	4	5
uopće mi NIJE važno	uglavnom mi NIJE važno	kako kada	uglavnom mi je važno	vrlo mi je važno

1. Imati mogućnost utjecaja	1	2	3	4	5
2. Podupirati druge	1	2	3	4	5
3. Imati blisku vezu	1	2	3	4	5
4. Kontinuirano unaprjeđivati obrazovanje	1	2	3	4	5
5. Biti na prestižnoj poziciji	1	2	3	4	5
6. Ponašati se nesebično	1	2	3	4	5
7. Pružati naklonost i ljubav	1	2	3	4	5
8. Širiti osobne horizonte	1	2	3	4	5
9. Dobiti javno priznanje	1	2	3	4	5
10. Činiti dobro	1	2	3	4	5
11. Imati odnose pune povjerenja s drugim ljudima	1	2	3	4	5
12. Kontinuirano se poboljšavati	1	2	3	4	5
13. Visok socijalni status	1	2	3	4	5
14. Pomagati ljudima kojima je potrebno	1	2	3	4	5
15. Primati naklonost i ljubav	1	2	3	4	5
16. Razvijati sposobnosti	1	2	3	4	5

Napomena:

čestice 1, 5, 9 i 13 pripadaju subskali *moći*

čestice 4, 8, 12 i 16 pripadaju subskali *postignuća*

čestice 3, 7, 11 i 15 pripadaju subskali *intimnosti*

čestice 2, 6, 10 i 14 pripadaju subskali *altruizma*

Anita Vulić-Prtorić

**SKALA
AGRESIVNOSTI ZA
DJECU I
ADOLESCENTE -
SNOP**

SKALA AGRESIVNOSTI ZA DJECU I ADOLESCENTE – SNOP

Autori: Anita Vulić-Prtorić i Branka Bartolić

Priredila: Anita Vulić-Prtorić

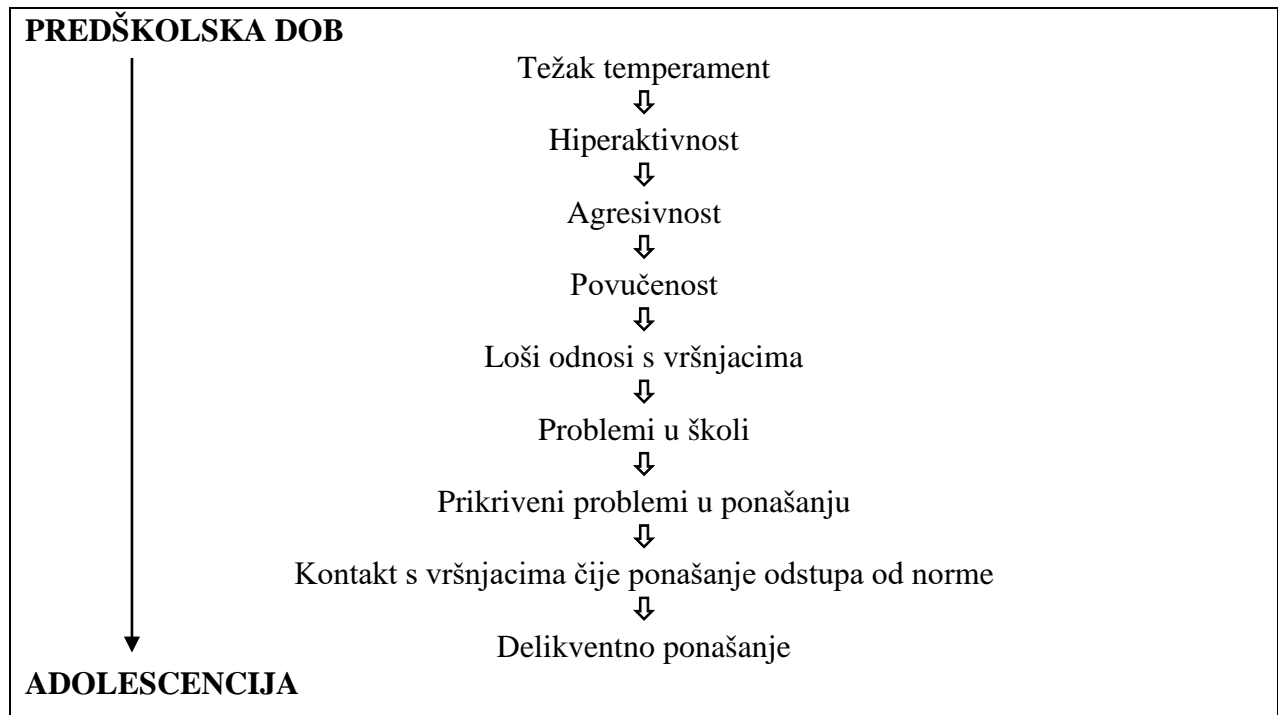
1. Teorijska osnova

Klaster eksternaliziranih simptoma najčešće se opisuje kroz tri dominantna oblika ponašanja:

1. **hiperaktivni** oblik ponašanja - koji je opisan u okviru Skale HIP (Vulić-Prtorić, 2006)
2. **agresivni** oblik ponašanja – poput tjelesnih obračuna, destruktivnosti, neposluha, prkosnog ponašanja, prijetnji drugima, ometanja nastave u školi, i
3. **delikventni** oblik ponašanja – poput povreda pravila, bježanja od kuće potpaljivanja požara, krađe, markiranja s nastave, zlouporabe alkohola, droga, vandalizma, i sl.

Navedena 3 klastera predstavljaju oblike ponašanja koji se često javljaju u vremenskom slijedu na način da neadekvatan odnos odraslih prema djetetu koje je „težeg“ temperamenta ili hiperaktivnog ponašanja, može dovesti do češćih agresivnih ispada djeteta, koji pak mogu izazvati neprimjerene reakcije roditelja i nastavnika i rezultirati u poremećenim odnosima s odraslima i vršnjacima, te posljedično problemima u školi i akademskom postignuću (Slika 1).

Slika 1. Razvojni slijed eksternalizirajućeg i antisocijalnog ponašanja od djetinjstva do mladalačke dobi (Loeber, 1990)

Konflikti s okolinom s jedne strane i osjećaj pripadnosti skupini vršnjaka sa sličnim problemima s druge strane, mogu na kraju rezultirati delikventnim ponašanjem. U svakom slučaju radi se o jednom dinamičnom međuodnosu djeteta i njegove okoline kroz određeno vrijeme. No, premda se na svakom koraku razvoja agresivnog ponašanja prepoznaju specifični odnosi koji tom ponašanju pridonose, isto tako mogu se prepoznati i oni odnosi koji mogu spriječiti daljnji razvoj tih ponašanja i pomoći djetetu da nauči nove, prihvatljivije oblike ponašanja i suočavanja sa životnim tegobama.

U suvremenim dijagnostičkim sustavima blaži oblici agresivnog ponašanja u obliku negativističkog, prkosnog ponašanja kod kojeg još uvijek ne dolazi do kršenja temeljnih prava drugih osoba i socijalnih normi, opisuju se u okviru *Poremećaja sa suprotstavljanjem i prkošenjem* (APA, 1996). Agresivno i delikventno ponašanje opisuje se u okviru *Poremećaja ophođenja*, a posebni oblici nasilničkog ponašanja koji se odnose na specifična ponašanja u odnosu sa vršnjacima i najčešće su vezana za školu, u literaturi se sve češće opisuju kao *nasilje u školi* ili *bullying*.

2. Opis skale

Skala SNOP namijenjena je procjeni 3 osnovna modela ponašanja:

1. **model negativističkog, neprijateljskog i prkosnog ponašanja** koji je karakteriziran slijedećim oblicima ponašanja: sklonost ispadima bijesa, svađanje s odraslima, aktivno suprotstavljanje ili odbijanje pokoravanja zahtjevima i pravilima odraslih, namjerno činjenje onoga što će smetati druge, okrivljavanje drugih za vlastite pogreške ili loše ponašanje, brzo uzrujavanje i osjetljivost na postupke drugih, ljutnja i srdžba, zloba i osvetoljubivost;

2. **model agresivnih i neagresivnih ponašanja kojima se ugrožavaju temeljna prava drugih ili krše važne socijalne norme.** Obično se razlikuju 4 skupine ovakvih ponašanja: **a)** agresivno ophođenje koje uzrokuje ili prijeti da će uzrokovati štetu drugim ljudima ili životinjama; **b)** neagresivno ponašanje koje uzrokuje gubitak ili oštećenje imovine; **c)** prijevarena ili krađa, i **d)** ozbiljno kršenje pravila (npr. školskih, roditeljskih, i sl.).

3. **model nasilničkog ponašanja u kojem postoji zlostavljanje ili viktimizacija jednog djeteta od strane drugog djeteta ili skupine djece.** Premda se pojedinačni slučajevi ozbiljnijeg zlostavljanja pod određenim okolnostima mogu smatrati nasilništvom, treba istaknuti da se ovdje radi o negativnim postupcima koji se izvode opetovano i trajno.

Skala agresivnosti za djecu i adolescente (SNOP) konstruirana je na temelju popisa simptoma agresivnosti iz DSM-IV klasifikacije, tvrdnji koje se koriste u različitim psihodijagnostičkim instrumentima za mjerenje agresivnog i nasilničkog ponašanja i teorijskih tumačenja simptomatologije agresivnosti u djetinjstvu i adolescenciji.

Skala SNOP se sastoji se od **40 čestica** (Tablica 1) podijeljenih u 3 subskale:

- **9** za subskalu Prkošenje i suprotstavljanje
- **15** za subskalu Ophođenja,
- **9** za subskalu Žrtva i **7** za subskalu Nasilnk.

Tablica 1. Tvrdnje u skali SNOP s obzirom na pripadnost pojedinoj subskali

PRKOŠENJE I SUPROTSTAVLJANJE (9)
<ul style="list-style-type: none">
• lako sam se razbjesnio
• svađao sam se s odraslima
• aktivno sam se suprotstavljao ili odbijao pokoriti zahtjevima i pravilima odraslih
• namjerno sam ometao druge ljude
• okrivio sam druge za vlastite pogreške ili loše ponašanje
• lako sam se uzrujao
• bio sam osjetljiv na postupke drugih
• bio sam ljutit i srdit
• bio sam zloban i osvetoljubiv
POREMEĆAJ OPHODENJA (15)
<ul style="list-style-type: none">
• prijetio sam ili zastrašivao druge.
• započinjao sam tuče.
• upotrijebio sam oružje koje je moglo uzrokovati ili je uzrokovalo ozbiljnu tjelesnu povredu (npr. cigle, razbijene boce, nož ili pištolj).
• bio sam fizički okrutan prema ljudima
• bio sam fizički okrutan prema životinjama.
• nekome sam nešto ukrao (npr. napao i orobio, ukrao iz torbice, iznuđivao novac ili sudjelovao u oružanoj pljački).
• prisilio sam nekoga na neke oblike seksualnog ponašanja (tjelesno dodirivanje, ljubljenje i dr.).
• podmetnuo sam požar s namjerom uzrokovanja ozbiljne štete.
• namjerno sam uništio tuđe stvari
• provalio sam u tuđu kuću, zgradu ili automobil
• lagao sam kako bih nešto postigao ili izbjegao obaveze.
• ukrao sam vrijedne stvari bez suočavanja sa žrtvom (npr. ukrao sam u dućanu bez provale ili nešto krivotvorio).
• ostajao sam vani dokasna, bez obzira na roditeljske zabrane.
• pobjegao sam od kuće preko noći
• pobjegao sam s nastave

ŽRTVA (9)

- drugi učenici su me vrijeđali na ružan način
- drugi učenici su me istukli
- drugi učenici su govorili ružno o meni
- netko od učenika od mene je na silu tražio novac
- drugi učenici su se pravili kao da ne postojim
- drugi učenici su me ismijavali
- drugi učenici su mi prijetili da će mi nešto ružno napraviti
- drugi učenici su me isključili iz zajedničke igre
- netko od drugih učenika je namjerno uništio moje stvari

NASILNIK (7)

- govorio sam ružno o drugima
- vrijeđao sam druge na ružan način
- prijetio sam drugim učenicima da ću im nešto ružno napraviti
- istukao sam nekoga u školi
- na silu sam druge učenike tražio novac
- ismijavao sam druge učenike
- pravio sam se kao da neki od učenika ne postoji

3. Uputa i način bodovanja

Uputa za ispunjavanje upitnika nalazi se u gornjem dijelu upitnika, kratka je i djeci vrlo jasna. Ispitanici bilježe svoje odgovore na pripadajućoj ljestvici od 5 stupnjeva procjenjujući koliko se ponašanje opisano u tvrdnji često javilo u posljednjih **6 mjeseci**: 1= nikada, 2= rijetko, 3= ponekad, 4= često, 5= vrlo često. Skala je jednostavna za primjenu, a svojim sustavom odgovaranja vrlo je prihvatljiva školskoj djeci. Primjenjuje se pojedinačno ili skupno, vrijeme odgovaranja nije ograničeno, a u prosjeku iznosi 5 do 10 minuta, ovisno o dobi ispitanika i brzini čitanja. S obzirom na negativno konotirane opise ponašanja u skali, preporuča se njezina primjena u kombinaciji s nekim drugim upitnicima u kojima su tvrdnje pozitivnog smjera.

Ocjenjivanje odgovora je objektivno: ukupan rezultat dobiva se zbrajanjem zaokruženih brojeva pokraj tvrdnji i konačan zbroj se upiše u pripadajući kvadratić na upitniku (P= rezultat za subskalu suprotstavljanja i prkošenja, O= rezultat za subskalu ophođenja, Ž= rezultat za subskalu žrtva, N= rezultat za subskalu nasilnik i Σ = ukupan rezultat na skali SNOP).

4. Psihometrijske osobine

Skala SNOP je primijenjena u uzorku od 216 ispitanika (106 dječaka i 110 djevojčica) u dobi od 11 do 15 godina ($M=12,75$, $SD=1,21$). U tijeku je primjena u velikom uzorku djece i adolescenata dobi od 11 do 18 godina (oko 600 ispitanika), kako bi se skala prilagodila ispitivanju djece i adolescenata u dobnom rasponu od 10 do 18 godina.

4.1. Objektivnost

S obzirom na način bodovanja odgovora dobivenih ovom skalom, te postupka formiranja ukupnog rezultata i rezultata po subskalama jednostavnim zbrajanjem brojeva koje je ispitanik zaokružio, skala SNOP predstavlja objektivni mjerni instrument koji isključuje utjecaj ispitivača na obradu rezultata.

4.2. Valjanost

Sadržajna valjanost utvrđena je prilikom konstrukcije skale. Naime, odabir tvrdnji vršen je u skladu s polaznom definicijom predmeta mjerenja i opisa simptoma *Poremećaja sa suprotstavljanjem i prkošenjem* i *Poremećaja ophođenja* iz DSM-IV klasifikacije, te opisa problema nasilnik / žrtva na temelju dosadašnjih istraživanja i nalaza iz stručne literature.

Konstruktna valjanost provjerena je faktorskom analizom na rezultatima dobivenim u cijelom uzorku od 216 ispitanika. Temeljni faktori i izvori varijacija i kovarijacija među promatranim varijablama utvrđeni su eksploratornom faktorskom analizom. Primijenjen je postupak *faktorske analize na zajedničke faktore*. U postupku transformacije faktorske matrice korištena je Varimax rotacija. Provedenim statističkim postupcima dobiveno je 6 faktora (Guttman- Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora s eigen vrijednosti većom od 1). Dobiveni faktori objašnjavaju ukupno 53% varijance, a s obzirom na pripadnost pojedinih tvrdnji originalnim subskalama u dobivenoj faktorskoj strukturi prepoznaju se 4 faktora na kojima visoka zasićenja imaju čestice koje sadržajno pripadaju jednoj subskali, dok su na dva ostala faktora zadovoljavajuće zasićenje ($>.30$) imale samo po jedna odnosno dvije čestice, koje ujedno imaju veća zasićenja i na drugim faktorima. Stoga je u slijedećoj statističkoj obradi svaki faktor iz navedene faktorske strukture predstavljao zasebnu subskalnu koja mjeri specifični aspekt složenog konstrukta agresivnog ponašanja kod djece. U daljnjoj obradi rezultata provjerena je

faktorska struktura za svaku subskalu zasebno. U svim slučajevima dobivena je jednofaktorska struktura, a karakteristične vrijednosti i postotak objašnjene varijance navedeni su u Tablici 2.

Tablica 2. Karakteristične vrijednosti i postotak zajedničke varijance nakon dobivene jednofaktorske strukture za svaku subskalu

SUBSKALA	Karakteristični korijen	% zajedničke varijance
P – Prkošenje i suprotstavljanje	4,16	46,22
O - Ophođenje	5,35	35,72
Ž - Žrtva	3,85	42,81
N - Nasilnik	2,73	39,01

S obzirom na dobivene rezultate u slijedećem koraku u statističkoj obradi podataka trebalo je provjeriti je li opravdano rezultat na skali izražavati zbrojem bodova na svih 40 čestica. Provedena je faktorska analiza s ograničenjem na jedan faktor pri čemu se pokazalo da sve čestice imaju visoku faktorsku projekciju (veću od 0,30).

Zbrajanje rezultata opravdavaju i visoke korelacije utvrđene među subskalama (Tablica 3).

Tablica 3. Korelacije među subskalama SNOP

SUBSKALA	P	O	Ž	N
P – Prkošenje i suprotstavljanje	1,00			
O - Ophođenje	0,62	1,00		
Ž - Žrtva	0,40	0,27	1,00	
N - Nasilnik	0,67	0,76	0,48	1,00
SNOP – Ukupni rezultat	0,87	0,84	0,63	0,88

Napomena: Sve korelacije su značajne ($p < 0,05$).

Osim sadržajne i konstruktne valjanosti, provjerena je i *kongruentna valjanost* skale SNOP. U tu svrhu provjeren je odnos između rezultata na skali SNOP i rezultata u skali agresivnosti AG i hiperaktivnosti HIP. Skala agresivnosti AG (Keresteš, 1999) mjeri aspekte reaktivne i proaktivne agresivnosti, nije ograničena na utvrđivanje čestine pojavljivanja određenih ponašanja u posljednjih 6 mjeseci. S druge strane skala SNOP obuhvaća aspekte agresivnih ponašanja koja su u skladu sa kliničkim opisima, razlikuju se s obzirom na težinu i ozbiljnost tih ponašanja i ograničena je na ponašanja u posljednjih 6 mjeseci. Nadalje, veći broj rezultata dosadašnjih istraživanja pokazuje da djeca koja imaju veći broj problema s kontrolom agresivnog ponašanja, često su i hiperaktivnija i impulzivnija. Stoga su rezultati dobiveni skalom SNOP uspoređeni s rezultatima u skali hiperaktivnosti HIP (Vulić-Prtorić, 2006). U tu svrhu utvrđene su korelacija između rezultata dobivenih na subskalama i ukupnim rezultatima navedenih instrumenata. Utvrđena je značajna, pozitivna korelacija između rezultata u svim skalama: Pearsonovi koeficijenti korelacije kreću se od 0.15 do 0.88. U Tablici 4. navedeni su koeficijenti korelacija između subskala SNOP, AG i HIP. Sve korelacije su pozitivne i značajne ($p < 0,05$).

Tablica 4. Korelacije između rezultata u subskalama SNOP, AG i HIP

	P Prkošenje i suprotstavljanje	O Ophođenje	Ž Žrtva	N nasilnik	SNOP Ukupni rezultat
AG	0,71	0,71	0,26	0,74	0,76
H- hiperaktivnost	0,49	0,31	0,15	0,34	0,41
I- impulzivnost	0,46	0,35	0,22	0,38	0,45
P- pažnja	0,59	0,44	0,39	0,44	0,59
HIP – ukupni rezultat	0,63	0,45	0,32	0,47	0,60

4.3. Osjetljivost

Kao indikator osjetljivosti skale SNOP korišten je totalni raspon odgovora na pojedinačnim česticama. Utvrđeno je da je na svim česticama skale SNOP postignut maksimalni mogući raspon od 1 do 5 bodova. To znači da je za svaku česticu barem jedan ispitanik u ispitivanom uzorku odabrao maksimalni broj bodova.

4.4. Pouzdanost

Pouzdanost skale SNOP provjerena je koeficijentima unutarnje konzistencije i prema dobivenim rezultatima radi se o skali zadovoljavajuće pouzdanosti. Psihometrijske karakteristike Skale SNOP navedene su u Tablici 5. Pouzdanost tipa Cronbach alfa za cijelu skalu od 40 čestica iznosi **0.93**.

Tablica 5. Osnovni deskriptivni pokazatelji skale SNOP i njezinih subskala (P= Prkošenje i suprotstavljanje, O= Ophođenje, Ž= Žrtva, N= Nasilnik, SNOP= ukupni rezultat)

	P	O	Ž	N	SNOP
Broj čestica	9	15	9	7	40
Raspon	9-45	15-65	9-34	7-35	40-165
Aritmetička sredina	19,09	19,29	13,19	10,24	61,83
Standardna devijacija	7,74	6,96	5,37	4,13	19,59
Prosječna korelacija među česticama	0,45	0,33	0,41	0,39	0,27
Cronbach alfa	0,88	0,87	0,86	0,81	0,93

Dobiveni rezultati pokazuju da skala SNOP za djecu i adolescente ima zadovoljavajuću osjetljivost, pouzdanost i konstruktnu valjanost, te se može preporučiti njezina primjena u našoj populaciji. U Tablici 6. naveden je način bodovanja rezultata dobivenih skalom SNOP.

Tablica 6. Redni broj čestica i njihova pripadnost pojedinoj subskali SNOP

Subskala	Zbrojiti čestice pod rednim brojem:	Ukupno tvrdnji
P – Prkošenje i suprotstavljanje	1+2+3+4+5+6+7+8+9	9
O - Ophođenje	10+11+12+13+14+15+16+17+18+19+20+21+22+23+24	15
Ž – Žrtva	25+28+29+30+32+33+35+38+39	9
N - Nasilnik	26+27+31+34+36+37+40	7

LITERATURA

- APA – AMERIČKA PSIHIJATRIJSKA UDRUGA (1996) *DSM-IV: Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- BARTOLIĆ, B. (2006) Konstrukcija i validacija upitnika agresivnosti za djecu i adolescente, Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, (Diplomski rad)
- BARTOLIĆ, B., VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2006) Prikaz upitnika agresivnosti za djecu i adolescente, *XIV godišnja konferencija psihologa – Ljudski potencijali kroz životni vijek* – Vodice: Hrvatsko psihološko društvo.
- CONSTANTINO, J.N. (1995) Early relationships and the development of aggression in children, *Harvard Review of Psychiatry*, 2, 5, 259-274.
- CONSTANTINO, J.N. (1996) Intergenerational aspects of the development of aggression: a preliminary report, *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 17, 3, 176-181.
- ESSAU, C.A., CONRADT, J. (2006) *Agresivnost u djece i mladeži*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- KERESTEŠ, G. (2006) Mjerenje agresivnoga i prosocijalnoga ponašanja školske djece: usporedba procjena različitih procjenjivača, *Društvena istraživanja*, 1-2, 241-264.
- KERESTEŠ, G. (1999) *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: Provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- LOEBER, R. (1990) Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency, *Clinical Psychology Review*, 10, 1-41.
- OLWEUS, D. (1998) *Nasilje među djecom u školi*, Zagreb: Školska knjiga
- PRINZ, R.J. (1998) Conduct Disorders, *Coprehensive Clinical Psychology*, Elsevier Science Ltd., 527-539.
- VITIELLO, B., STOFF, D.M. (1997) Subtypes of aggression and their relevance to child psychiatry, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, 3, 307-315.
- VULIĆ – PRTORIĆ, A. (2002) Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata, *Suvremena psihologija*, 5, 1, 31-51
- VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2006) Skala hiperaktivnosti-impulzivnosti-pažnje HIP, u Ćubela Adorić i sur. (ur) *Zbirka psihologijskih skala i upitnika III*, Zadar, Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, 41-49.

S N O P

Dolje je naveden niz tvrdnji koje opisuju različite oblike ponašanja djece i mladih. Pažljivo pročitaj svaku tvrdnju i, zaokruživši odgovarajući broj kraj svake tvrdnje, procijeni koliko su se često ta ponašanja javljala kod tebe **tijekom posljednjih 6 mjeseci**.

Brojevi imaju slijedeće značenje:

1= nikada   2= rijetko   3= ponekad   4= često   5= vrlo često

Tijekom posljednjih 6 mjeseci ...						
1.	lako sam se razbjjesnio	1	2	3	4	5
2.	svađao sam se s odraslima	1	2	3	4	5
3.	aktivno sam se suprotstavljao ili odbijao pokoriti zahtjevima i pravilima odraslih	1	2	3	4	5
4.	namjerno sam ometao druge ljude	1	2	3	4	5
5.	okrivio sam druge za vlastite pogreške ili loše ponašanje	1	2	3	4	5
6.	lako sam se uzrujao	1	2	3	4	5
7.	bio sam osjetljiv na postupke drugih	1	2	3	4	5
8.	bio sam ljutit i srdit	1	2	3	4	5
9.	bio sam zloban i osvetoljubiv	1	2	3	4	5
10.	prijetio sam ili zastrašivao druge.	1	2	3	4	5
11.	započinjao sam tuče.	1	2	3	4	5
12.	upotrijebio sam oružje koje je moglo uzrokovati ili je uzrokovalo ozbiljnu tjelesnu povredu (npr. cigle, razbijene boce, nož ili pištolj).	1	2	3	4	5
13.	bio sam fizički okrutan prema ljudima	1	2	3	4	5
14.	bio sam fizički okrutan prema životinjama.	1	2	3	4	5
15.	nekome sam nešto ukrao (npr. napao i orobio, ukrao iz torbice, iznuđivao novac ili sudjelovao u oružanoj pljački).	1	2	3	4	5
16.	prisilio sam nekoga na neke oblike seksualnog ponašanja (tjelesno dodirivanje, ljubljenje i dr.).	1	2	3	4	5
17.	podmetnuo sam požar s namjerom uzrokovanja ozbiljne štete.	1	2	3	4	5
18.	namjerno sam uništio tuđe stvari	1	2	3	4	5
19.	provalio sam u tuđu kuću, zgradu ili automobil	1	2	3	4	5

NASTAVAK NA SLIJEDEĆOJ STRANICI ⇨

1= nikada   2= rijetko   3= ponekad   4= često   5= vrlo često

Tijekom posljednjih 6 mjeseci ...						
20.	lagao sam kako bih nešto postigao ili izbjegao obaveze.	1	2	3	4	5
21.	ukrao sam vrijedne stvari bez suočavanja sa žrtvom (npr. ukrao sam u dućanu bez provale ili nešto krivotvorio).	1	2	3	4	5
22.	ostajao sam vani dokasna, bez obzira na roditeljske zabrane.	1	2	3	4	5
23.	pobjegao sam od kuće preko noći	1	2	3	4	5
24.	pobjegao sam s nastave	1	2	3	4	5
25.	drugi učenici su me vrijeđali na ružan način	1	2	3	4	5
26.	govorio sam ružno o drugima	1	2	3	4	5
27.	vrijeđao sam druge na ružan način	1	2	3	4	5
28.	drugi učenici su me istukli	1	2	3	4	5
29.	drugi učenici su govorili ružno o meni	1	2	3	4	5
30.	netko od učenika me na silu tražio novac	1	2	3	4	5
31.	prijetio sam drugim učenicima da ću im nešto ružno napraviti	1	2	3	4	5
32.	drugi učenici su se pravili kao da ne postojim	1	2	3	4	5
33.	drugi učenici su me ismijavali	1	2	3	4	5
34.	istukao sam nekoga u školi	1	2	3	4	5
35.	drugi učenici su mi prijetili da će mi nešto ružno napraviti	1	2	3	4	5
36.	na silu sam druge učenike tražio novac	1	2	3	4	5
37.	ismijavao sam druge učenike	1	2	3	4	5
38.	drugi učenici su me isključili iz zajedničke igre	1	2	3	4	5
39.	netko od drugih učenika je namjerno uništio moje stvari	1	2	3	4	5
40.	pravio sam se kao da neki od učenika ne postoji	1	2	3	4	5

PROVJERI JESI LI ODGOVORIO NA SVA PITANJA !

Anita Vulić – Prtorić, Tajana Zubčić

**MULTIDIMENZIONALNA
SKALA
PERFEKCIONIZMA
(MPS - F)**

MULTIDIMENZIONALNA SKALA PERFEKCIONIZMA (MPS - F)

Adaptirale: Roberta Crnčić, Sandra Nakić i Ines Roso

Priredile: Anita Vulić – Prtorić i Tajana Zubčić

1. Teorijska osnova

Prema jednoj od najjednostavnijih definicija, perfekcionizam je težnja za nepogrešivošću, a ekstremni perfekcionista su ljudi koji žele biti savršeni u svakom aspektu svog života (prema Flett i Hewitt, 2002). Ipak, različiti teoretičari definiraju perfekcionizam na različite načine, a najvažnija pitanja oko kojih se spore odnose se na to je li perfekcionizam jednodimenzionalan ili višedimenzionalan konstrukt, a ako je višedimenzionalan, koje su to ključne dimenzije koje ga određuju. Također se postavlja i pitanje je li perfekcionizam poželjna (adaptivna) ili nepoželjna (maladaptivna) osobina.

Prvobitno se smatralo da je perfekcionizam jednodimenzionalna, maladaptivna osobina te su se u skladu s tim shvaćanjem prve definicije isključivo fokusirale na sebi usmjerene kognicije, selektivnu pažnju na neuspjeh, kao i na razmišljanje po principu "sve ili ništa". Međutim, novija istraživanja dokazuju višedimenzionalnost tog konstrukta i postojanje ne samo maladaptivnih, već i adaptivnih aspekata perfekcionizma. Frost i sur. (1990) navode nekoliko ključnih obilježja perfekcionizma kao višedimenzionalnog konstrukta, a to su: pretjerano visoki osobni standardi, pretjerana zabrinutost oko pogrešaka u izvedbi, sumnja u kvalitetu vlastite izvedbe, pretjerano naglašavanje preciznosti, reda i organizacije te uloga očekivanja i procjene od strane roditelja. Također smatraju da su negativna samoevaluacija i potreba za eksternim odobravanjem sastavni dio perfekcionizma, te da pretjerana samokritičnost i pretjerana zabrinutost zbog pogrešaka perfekcionista čini ranjivim za različite psihičke poremećaje. Iz takve definicije perfekcionizma, autori razvijaju skalu (*Multidimensional Perfectionism Scale*, MPS - F) koja sadrži 35 čestica raspoređenih u 6 subskala: *Zabrinutost zbog pogrešaka*, *Dvojba u vlastite aktivnosti*, *Osobni standardi*, *Roditeljska očekivanja*, *Roditeljska prigovaranja* i *Organiziranost*.

Hewitt i Flett (1989, 1990, 1991b; prema Flett i Hewitt, 2002) također dokazuju višedimenzionalnost konstrukta perfekcionizma te razlikuju tri dimenzije perfekcionistačkog ponašanja: *Sebi – usmjeren* (osoba sebi postavlja visoke standarde i ciljeve i motivirana je za postizanje savršenstva); *Drugima – usmjeren* (osoba ima vrlo visoka očekivanja od drugih ljudi

i vrlo strogo ocjenjuje njihov uradak) i *Socijalno pripisan perfekcionizam* (osoba percipira da joj drugi postavljaju nerealno visoke ciljeve). Na temelju tih dimenzija konstruirali su skalu koja se sastoji od 45 čestica i predstavlja najpoznatiju i najčešće primjenjivanu skalu perfekcionizma - *Multidimensional Perfectionism Scale*, MPS – H.

Bez obzira na to što se različiti teoretičari ne mogu usuglasiti oko dimenzija perfekcionizma i njegove prirode, dosadašnja istraživanja ukazuju na to da perfekcionizam uključuje niz međusobno povezanih crta od kojih su neke adaptivne, a druge maladaptivne. Stoga se može zaključiti da postoje dva nadređena faktora koja okupljaju sve dosada navedene faktore: *pozitivan (adaptivan)* i *negativan (maladaptivan)*. U istraživanju u kojem su uspoređivali dvije mjere perfekcionizma (MPS – F i MPS - H), Frost i sur. (1993; prema Hawkins, 2005) su proveli faktorsku analizu na subskalnim rezultatima obje skale i dobili dva faktora koja su nazvali *Pozitivna težnja* i *Maladaptivna zabrinutost zbog evaluacije*. *Osobni standardi*, *Organiziranost* (MPS - H), *Sebi – usmjereni perfekcionizam* i *Drugima – usmjereni perfekcionizam* (MPS - H) formiraju pozitivan (adaptivan) faktor dok *Zabrinutost zbog pogrešaka*, *Roditeljska prigovaranja*, *Roditeljska očekivanja*, *Dvojba u vlastite aktivnosti* (MPS - H) i *Socijalno pripisan perfekcionizam* (MPS - H) formiraju negativan (maladaptivan) faktor.

Hamachek (1978; prema Franco – Paredes, 2005) na temelju definicija perfekcionizma zaključuje da perfekcionizam može biti *normalan* ili *neurotičan*. *Normalan perfekcionizam* se definira kao stremljenje realističnim standardima, a čije ostvarenje vodi osjećaju zadovoljstva i povećanom samopoštovanju. S druge strane, *neurotičan perfekcionizam* se definira kao stremljenje ka pretjerano visokim standardima a motiviran je strahom od neuspjeha i brigom da se ne razočaraju drugi ljudi. Neurotični perfekcionisti nisu u stanju osjećati osobno zadovoljstvo postignutim jer u svojim očima nikad nisu dovoljno dobri i uspješni da bi opravdali taj osjećaj.

Istraživanja pokazuju da je perfekcionizam jasno povezan s većim brojem psihičkih poremećaja. Stoga se na njega gleda prvenstveno kao na nepoželjnu osobinu bez obzira što u novije vrijeme sve više prevladava podjela na pozitivne i negativne aspekte perfekcionizma. Istraživanja pokazuju da bi negativni aspekti perfekcionizma mogli biti povezani s anksioznošću, depresijom, suicidalnim mislima, poremećajima hranjenja i opsesivno – kompulzivnim poremećajem.

2. Opis skale

Multidimenzionalna skala perfekcionizma (MPS – F; Frost i sur. 1990) sastoji se od 35 tvrdnji koje mjere perfekcionizam kroz šest dimenzija:

Dimenzija *Osobni standardi* je konceptualizirana kao vrlo visoki osobni standardi i pretjerana važnost koja se pridaje tim visokim standardima pri samoevaluaciji.

Dimenzija *Zabrinutost zbog pogrešaka* je konceptualizirana kao negativne reakcije na pogreške, tendencija ka interpretiranju pogrešaka kao jednakih neuspjehu, i tendencija vjerovanju da će osoba izgubiti poštovanje drugih nakon neuspjeha.

Tendencija k vjerovanju da pojedinci roditelji postavljaju visoke ciljeve i da su pretjerano kritični sačinjava dimenziju *Roditeljska očekivanja*, odnosno *Roditeljska prigovaranja*.

Dimenzija *Dvojba u vlastitu izvedbu* opisana je kao osjećaj nesigurnosti u vlastite akcije ili mišljenje, i kao tendencija osjećanju da zadaci nisu zadovoljavajuće završeni.

Naglasak na važnosti i preferiranju reda i organizacije čini zadnju komponentu perfekcionizma, nazvanu *Organiziranost*.

Skala ima zadovoljavajuću pouzdanost; koeficijenti unutarnje konzistencije se kreću od 0,77 do 0,93 dok koeficijent unutarnje konzistencije za cijelu skalu iznosi 0,90.

Dok jedna skupina autora potvrđuje ovakvu šesterofaktorsku strukturu perfekcionizma (Parker i Adkins, 1995a; Parker i Stumpf, 1995), druga skupina autora upozorava da se ovakva struktura ne replicira kroz različite uzorke (Purdon, Antony i Swinson, 1999; Rhèaume, Freeston, Dugas, Letarte i Ladouceur, 1995, prema Hawkins, 2005). Stöber (1998) ističe da dimenzije *Zabrinutost zbog pogrešaka* i *Dvojba u vlastitu izvedbu* te dimenzije *Roditeljska očekivanja* i *Roditeljska prigovaranja* nisu faktorski različite i da spajanje tih dimenzija rezultira četverofaktorskom strukturom perfekcionizma. Četverofaktorska struktura je potvrđena i u istraživanjima koja su proveli Stumpf i Parker (2000), zatim Harvey i sur. (2004) na uzorku odraslih osoba u Australiji, te u istraživanju Hawkinsove (2005) na uzorku australijskih studenata (prema Hawkins, 2005). Ovakvi nalazi ukazuju na potrebu budućih istraživanja faktorske strukture perfekcionizma konceptualizirane od strane Frostove i sur. (1990) na različitim uzorcima.

U sklopu istraživanja kojeg su provele Crnčić, Nakić i Roso (2006), a s ciljem provjere metrijskih karakteristika *Multidimenzionalne skale perfekcionizma* Frostove i sur., tvrdnje spomenute skale su prevedene na hrvatski jezik. Prevedena skala primijenjena je na uzorku srednjoškolaca (N=104) i studenata prve godine (N=25). Provedenim faktorsko analitičkim

postupcima dobivena je peterofaktorska struktura perfekcionizma koja je uključivala sljedeće faktore: *Zabrinutost zbog pogrešaka*, *Organiziranost*, *Roditeljska očekivanja i prigovaranja*, *Dvojbe oko aktivnosti* i *Osobni standardi*.

2.1. Uputa i način bodovanja

Ispitanik odgovara tako da procjenjuje stupanj svog slaganja s pojedinom tvrdnjom na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (od 1-*potpuno se slažem* do 5-*potpuno se ne slažem*). Ukupan rezultat računa se kao zbroj procjena pojedinih čestica na svim subskalama osim na subskali *Organiziranost*. Čestice koje se odnose na organiziranost ne uzimaju se u obzir prilikom računanja ukupnog rezultata skale radi niskih korelacija te subskale s ostalim subskalama, kao i sa sumom svih čestica skale perfekcionizma (**Tablica 1**). Individualni rezultat na svakoj od šest subskala perfekcionizma predstavlja zbroj procjena onih čestica od kojih se ta subskala sastoji. Pri tome se obrnuto boduje tvrdnja pod rednim brojem 35.

3. Psihometrijske osobine

Multidimenzionalna skala perfekcionizma primijenjena je na uzorku od 164 učenice opće gimnazije u Zadru, a obuhvaćene su učenice drugog (N=82) i trećeg razreda (N=82). Kako se radi o preliminarnom istraživanju, u ovoj primjeni uključene su samo ispitanice, budući da su u većini istraživanja u kojima je korištena ova skala pokazatelji dobiveni samo u uzorcima djevojaka. Faktorskom analizom provedenom na česticama *Multidimenzionalne skale perfekcionizma* ekstrahirano je šest faktora koji objašnjavaju ukupno 57,89% varijance: *Zabrinutost zbog pogrešaka* (12,40% varijance), *Organiziranost* (10,87%), *Roditeljska očekivanja* (7,44%), *Osobni standardi* (11,06%), *Dvojba u vlastitu izvedbu* (8,49%) i *Roditeljska prigovaranja* (7,63%). Dobivena faktorska struktura je u skladu sa strukturom koju su dobili Frost i sur. (1990).

S obzirom na dobivene rezultate u daljnjoj statističkoj obradi trebalo je provjeriti je li opravdano rezultat na skali izraziti zbrojem bodova na svih 35 čestica. U tu svrhu provedena je faktorska analiza s ograničenjem na jedan faktor pri čemu se pokazalo da sve čestice nemaju zadovoljavajuće visoka zasićenja. Konkretno se radi o česticama pod rednim brojem 2, 6, 7, 8, 27, 29, 31 i 35. Također su utvrđene povezanosti između dobivenih šest faktora *Multidimenzionalne skale perfekcionizma*, te se pokazalo da faktor nazvan *organiziranost*

korelira samo s faktorom nazvanim *osobni standardi* (**Tablica 1**). S obzirom na ovakvu strukturu ukupan rezultat nije opravdano računati zbrojem bodova na svih 35 čestica.

Tablica 1. Prikaz korelacija (Pearsonov koeficijent korelacije) između subskala *Multidimensionalne skale perfekcionizma* (N=163).

	1	2	3	4	5	6	7
1. Zabrinutost zbog pogrešaka	1,00	0,07	0,40*	0,51*	0,59*	0,46*	0,80*
2. Organiziranost		1,00	0,10	0,24*	0,13	-0,05	0,41*
3. Roditeljska očekivanja			1,00	0,30*	0,31*	0,51*	0,62*
4. Osobni standardi				1,00	0,39*	0,25*	0,76*
5. Dvojba u vlastitu izvedbu					1,00	0,38*	0,70*
6. Roditeljska prigovaranja						1,00	0,56*
7. Perfekcionizam							1,00

*P < 0,05

Pouzdanost *Multidimensionalne skale perfekcionizma* provjerena je koeficijentima unutrašnje konzistencije tipa Cronbach alpha. Prema dobivenim rezultatima subskale pokazuju zadovoljavajuću pouzdanost: *Zabrinutost zbog pogrešaka* – 0,859; *Organiziranost* – 0,873; *Roditeljska očekivanja* – 0,799; *Osobni standardi* – 0,795; *Dvojba u vlastitu izvedbu* – 0,772; *Roditeljska prigovaranja* – 0,609. Prosječna korelacija među česticama svake subskale iznosi redom: 0,415; 0,550; 0,452; 0,357; 0,474; 0,30. Psihometrijske karakteristike *Multidimensionalne skale perfekcionizma* navedene su u **Tablici 2**.

Tablica 2. Osnovni deskriptivni parametri *Multidimenzionalne skale perfekcionizma* i njezinih subskala (CM-zabrinutost zbog pogrešaka; O-organiziranost; PE-roditeljska očekivanja; PS-osobni standardi; D-sumnja u vlastitu izvedbu; PC-roditeljska prigovaranja).

	CM	O	PE	PS	D	PC	MPS-F
Redni broj tvrdnji po subskalama	9,10,13,14,18,21,23,25,34	2,7,8,27,29,31	1,11,15,20,26	4,6,12,16,19,24,30	17,28,32,33	3,5,22,35	
Aritmetička sredina	18,52	21,97	11,71	20,77	10,08	7,34	70,88
Medijan	18,00	23,00	11,00	20,00	10,00	7,00	68,95
Standardna devijacija	6,31	5,17	4,63	5,58	3,68	2,88	17,97
Raspon	8-40	6-30	5-25	9-35	4-20	4-20	39-126
(A)simetričnost	0,646	-0,456	0,466	0,356	0,407	1,14	0,535
Spljoštenost	0,321	-0,077	-0,130	-0,218	-0,050	1,90	- 0,114
K-S test normalnosti distribucije	0,089 p<0,20	0,088 p<0,20	0,076 p>0,20	0,079 p>0,20	0,075 p>0,20	0,127 P<0,05	0,080 p>0,20
Cronbach alfa	0,859	0,873	0,799	0,795	0,772	0,610	0,905
Prosječna korelacija među česticama	0,415	0,550	0,452	0,357	0,474	0,297	0,230

LITERATURA

- CRNČIĆ, R., NAKIĆ, S., ROSO, I. (2006). Validacija Multidimenzionalne skale perfekcionizma. Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju, Neobjavljen rad.
- FRANCO – PAREDES, K., MANCILLA – DÍAZ, J. M., VÁZQUEZ – ARÉVALO, R., LOPEZ – AGUILAR, X., ÁLVAREZ – RAYON, G. (2005). Perfectionism and eating disorders: A review of the literature. *European Eating Disorders Review*, 13, 61 – 70.
- FLETT, G.L., HEWITT, P.L. (2002). Perfectionism and maladjustment: An overview of theoretical, definitional, and treatment issues. U: Flett, G.L., Hewitt, P.L. (ur.). *Perfectionism: Theory, research, and treatment. US: American Psychological Association.*
- FROST, R. O., MARTEN, P., LAHART, C., ROSENBLATE, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 14, No. 5, 449 – 468.
- HAWKINS, C.C. (2005). A clarification of multidimensionality and perfectionist typology with the Frost Multidimensional Perfectionism Scale. *Presented at the Annual AARE Conference, Parramantta, Sydney.*

MPS - F

Uputa: Pred Vama se nalaze tvrdnje koje se odnose na *Vaše doživljavanje sebe*. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan broj. Brojevi označavaju sljedeće:

- 1 – u potpunosti se ne slažem
- 2 – djelomično se ne slažem
- 3 – niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 – djelomično se slažem
- 5 – u potpunosti se slažem

1.	Moji roditelji postavili su mi jako visoke standarde.	1	2	3	4	5
2.	Organizacija je vrlo važna za mene.	1	2	3	4	5
3.	Kao dijete kažnjavali su me ako ne bih savršeno učinio/la stvari.	1	2	3	4	5
4.	Ako si ne postavim najviše standarde, vjerojatno ću završiti kao drugorazredna osoba.	1	2	3	4	5
5.	Moji roditelji se nikad nisu trudili razumjeti moje pogreške.	1	2	3	4	5
6.	Važno mi je biti potpuno kompetentan u svemu što radim.	1	2	3	4	5
7.	Ja sam uredna osoba.	1	2	3	4	5
8.	Trudim se biti organizirana osoba.	1	2	3	4	5
9.	Neuspješan sam kao osoba ako ne uspijem u poslu/školi.	1	2	3	4	5
10.	Trebao bih biti uzrujan/a ako napravim pogrešku.	1	2	3	4	5
11.	Moji roditelji su željeli da budem najbolji/a u svemu.	1	2	3	4	5
12.	Postavljam sebi više ciljeve nego što čini većina drugih ljudi.	1	2	3	4	5
13.	Ako netko obavi zadatak u poslu/školi bolje od mene, osjećam da sam potpuno neuspio/la u zadatku.	1	2	3	4	5
14.	Ako djelomično pogriješim, to je jednako loše kao da sam pogriješio/la u cjelini.	1	2	3	4	5
15.	U mojoj obitelji samo je savršena izvedba dovoljno dobra.	1	2	3	4	5
16.	Jako sam dobar/ra u usmjeravanju napora prilikom postizanja cilja.	1	2	3	4	5
17.	Čak i kad nešto radim jako pažljivo, često osjećam da nije napravljeno dovoljno dobro.	1	2	3	4	5
18.	Mrzim ne biti savršen.	1	2	3	4	5
19.	Imam iznimno visoke ciljeve.	1	2	3	4	5
20.	Moji roditelji su uvijek očekivali od mene da budem izvrstan.	1	2	3	4	5
21.	Ako pogriješim, ljudi će vjerojatno misliti lošije o meni.	1	2	3	4	5
22.	Nikad nisam mislio/la da bih mogao/la zadovoljiti očekivanja svojih roditelja.	1	2	3	4	5

NASTAVAK NA SLIJEDEĆOJ STRANICI ⇒

23.	Ako ne radim jednako dobro kao i drugi, to znači da sam inferiornije ljudsko biće.	1	2	3	4	5
24.	Čini mi se da drugi ljudi prihvaćaju niže standarde za sebe nego što to ja činim.	1	2	3	4	5
25.	Ako nisam dobar/a cijelo vrijeme, ljudi me neće poštovati.	1	2	3	4	5
26.	Moji roditelji su uvijek imali veća očekivanja za moju budućnost nego što ih ja imam.	1	2	3	4	5
27.	Nastojim biti uredna osoba.	1	2	3	4	5
28.	Uvijek se dvoumim oko jednostavnih stvari koje obavljam svakodnevno.	1	2	3	4	5
29.	Urednost mi je vrlo važne.	1	2	3	4	5
30.	U odnosu na druge ljude očekujem bolju izvedbu u svojim svakodnevnim aktivnostima.	1	2	3	4	5
31.	Organizirana sam osoba.	1	2	3	4	5
32.	Često zaostajem u poslu zato što stalno ponavljam stvari.	1	2	3	4	5
33.	Treba mi puno vremena da napravim nešto kako treba.	1	2	3	4	5
34.	Što manje pogrešaka činim, ljudi će me više voljeti.	1	2	3	4	5
35.	Uvijek sam osjećao/la da mogu ispuniti zahtjeve svojih roditelja.	1	2	3	4	5

IMENIK AUTORA

*(Abecednim slijedom su prikazane adrese priređivača
prikaza skala uključenih u Zbirku)*

Vera Čubela Adorić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: vcubela@unizd.hr

Marina Jurkin

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar

Ivana Macuka

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: ivana.moranduzzo@unizd.hr

Marina Nekić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: marina@unizd.hr

Ana Proroković

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: aprorok@unizd.hr

Ana Slišković

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: aslavic@unizd.hr

Ivana Tucak Junaković

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: itucak@unizd.hr

Anita Vulić-Prtorić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
e-mail: avulic@unizd.hr

Tajana Zubčić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru,
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar

Izdavač
Publisher
SVEUČILIŠTE U ZADRU
UNIVERSITY OF ZADAR

Adresa uredništva / Address
Odjel za psihologiju
Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV, 2
Zadar, Hrvatska / *Croatia*
Tel. +385 (0)23/200-625, Fax. +385 (0)23/200-685

UDK ostručavanje / UDC indexing
Željka Aleksić

Kompjutorski slog / Layout
Zvezdan Penezić

Naklada / Edition
250 primjeraka / *250 copies*

Tisak / Printed by